

การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้
ในการทำเกษตรอินทรีย์

โดย

ชมภูษุช หุ่นนาค

ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง

วรรณรัตน์ อัครวเดชาชาญยุทธ์

สนับสนุนงบประมาณโดย

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ประจำปีงบประมาณ 2559

DEVELOPING STRENGTHENED COMMUNITY THROUGH ON
KNOWLEDGE MANAGEMENT PROCESS IN
ORGANIC AGRICULTURAL

BY

CHOMPOONUCH HUNNARK
SIRIWAT PLAINBANGYANG
WANARUTH ATSVADACHACHANYUT

GRANTED BY

RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY RATTANAKOSIN

FISCAL YEAR 2016

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยชิ้นนี้ สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ คณะผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ประมาณเงินแผ่นดิน ประจำปี 2559 ที่ได้กรุณาให้ทุนสนับสนุนการวิจัย และวิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการที่ให้เวลาในการศึกษาวิจัยอย่างเต็มที่ ซึ่งนับเป็นการต่อยอดให้คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสพัฒนาองค์ความรู้ในสาขารัฐประศาสนศาสตร์ และถ่ายทอดเทคโนโลยี อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ตลอดจนการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นในประเด็นการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์

ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่างๆ ท่าน ประกอบด้วย ผู้นำในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้าสมาชิกวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้าเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พัฒนาที่ดินนครปฐม เกษตรอำเภอนครชัยศรี และปศุสัตว์อำเภอนครชัยศรี รวมถึงนักวิชาการ ได้แก่ รศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง และ ดร.ธนพร ศรียากุล ที่ท่านได้ให้ความกรุณากับคณะผู้วิจัยเป็นอย่างมาก ทั้งข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง เสียสละเวลาให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึก และลงพื้นที่โดยรอบชุมชน ทำให้คณะผู้วิจัยได้ข้อมูลครบถ้วน สมบูรณ์ เพียงพอที่จะตอบคำถามในการวิจัยที่ตั้งไว้

ชมภูช ทุ่นนาค (และคณะ)
สิงหาคม 2559

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : 13/2559

ชื่อโครงการ : การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์

ชื่อนักวิจัย : ดร.ชมภูษ ทุ่นนาค, ดร.ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง และ ดร.วรรณรัตน์ อัครเดชาชาญญูฤทธิ์

การศึกษาการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 2) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า และ 3) เพื่อหาแนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการความรู้ ศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของ Kucza และแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง รวมถึงการทำเกษตรอินทรีย์

วิธีดำเนินการวิจัยในเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยรูปแบบการวิจัยเป็นแบบชาติพันธุ์วรรณาและแบบกรณีศึกษา ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้นำและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้าเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ และนักวิชาการรวมทั้งสิ้น 15 คน

ผลการวิจัย พบว่า 1. กระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ได้แก่ (1) การระบุความต้องการของความรู้ มุ่งเน้นไปที่กระบวนการของการทำเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก (2) การคัดเลือกความรู้ เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ กระบวนการคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การลงมือทำซ้ำๆ ร่วมกันของคนในชุมชน (3) การส่งมอบความรู้ มีการแบ่งปันความรู้ในโอกาสต่างๆ มีลักษณะไม่จำกัดรูปแบบ และไม่เน้นความเป็นทางการ (4) การสร้างความรู้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและสภาพบริบทของชุมชน โดยการลองถูกลองผิด การลงมือปฏิบัติจริง (5) การรวบรวมและจัดเก็บความรู้ พบว่า กลุ่มต้องพัฒนาการออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ (6) การปรับปรุงความรู้ เน้นการปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัย มีการพัฒนาความรู้ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ

2. ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ประกอบด้วย (1) การสื่อสารที่ไม่ชัดเจน (2) องค์กรความรู้ใหม่บางส่วนไม่สอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่ และแนวปฏิบัติบาง

ประเด็นเป็นการเพิ่มต้นทุนในการผลิต (3) ขาดการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ อย่างจริงจัง (4) ขาด
รุ่นลูกรุ่นหลานที่จะสานต่ออาชีพการเกษตร รวมถึง (5) การจัดการความรู้ขาดความเป็นระบบ

3. แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์
มี 5 แนวทาง ได้แก่ (1) สร้างความตื่นรู้ และลุกขึ้นมาจัดการปัญหาของตนเอง (2) รวบรวมความรู้
อย่างเป็นระบบ (3) พัฒนาคนในชุมชนด้วยการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ การเรียนรู้ และการ
ฝึกอบรม (4) สร้างความรู้เชิงนวัตกรรม และ (5) จัดตลาดนัดความรู้

คำสำคัญ: การจัดการความรู้, ชุมชนเข้มแข็ง, การทำเกษตรอินทรีย์

E-mail Address : Chompoonuch.hun@rmutr.ac.th

ระยะเวลาโครงการ : กุมภาพันธ์ 2559 – กันยายน 2559

Abstract

Code of project : 13/2016
Project name : Developing strengthened community through on
Knowledge management process in organic agricultural
Researcher name : Chompoonuch Hunnark Ph.D.,
Siriwat Plainbangyang Ph.D.,
Wanaruth Atsvadachachanyut Ph.D.

This research had been had the 3 of objectives, as follow; 1) to study the knowledge management process in organic agricultural for the Ban Chanod Klonyong-Lantakfah, Lantakfah sub-district, Nakhonchaisi district, Nakhonpathom Province Community Enterprise 2) to study the problems and obstacles of the making of the strengthened community with the knowledge management in organic agricultural for the Ban Chanod-Lantakfah, Lantakfah sub-district, Nakhonchaisi district, Nakhonpathom Province Community Enterprise, and 3) to study the way of the making of the strengthened community with the knowledge management process in organic agricultural from the application of knowledge management concept. This research was studied from the knowledge management of Kucza and the strengthened community concept in the organic agricultural.

The research methodology of this research was the qualitative research which to be studied from the documents, concepts, the involved research, in-depth interview and participant observation. The patterns of this research were the Ethnographic Approach and Case Study Approach and to collect the data with the in-depth interview from the 15 of leaders and members of the Klonyong-Lantakfah Community Enterprise, the government officers and scholars.

The results of this research were showed that 1) the knowledge management process in organic agricultural of the Ban Chanod Klonyong-Lantakfah Community Enterprise consist of the (1) identification of need for knowledge - to specify the demand of knowledge and to emphasize the process of the organic agricultural as

the main (2) knowledge pull - to select the experienced knowledge from the knowledge process, knowledge exchange and to frequently participate of the member in the community (3) knowledge push - the unofficial of the sharing the knowledge in every chance of the member in the community (4) creation of knowledge - to emphasize the development which was related with the fact and content of the community by the trial, the practicable (5) knowledge collection and storage - the community should develop to design something which was used to keep the knowledge 6) knowledge update - to emphasize the knowledge update currently and to develop the knowledge from the problems and demands.

2) Problems and obstacles of the strengthened community through on the knowledge management process in organic agricultural of the Ban Chanod Klongyong-Lantakfah Community Enterprise consist of the (1) the communication was not clear (2) some new knowledge was not related with the content of area and some regulation was made to add the capital of the production (3) without the support from the any organization absolutely (4) without the new generation in the agriculture (5) the knowledge management was not arranged systematically 3) The 5 of way for the making the strengthened community through on knowledge management process in organic agricultural, as follow; (1) to emphasize the solving the problems by themselves (2) to collect the data systematically (3) to give the chance to exchange the knowledge about learning and training (4) to make the innovative knowledge and (5) to arrange the knowledge market fair.

Keywords: Knowledge management, developing strengthened community, Organic agricultural

E-mail Address : Chompoonuch.hun@rmutr.ac.th

Period of project : February 2016 – September 2016

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 คำถามในการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.7 การเสนอเรื่อง	6
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้	7
2.1.1 ความหมายของความรู้	7
2.1.2 ประเภทของความรู้	9
2.1.3 ความหมายของการจัดการความรู้	11
2.1.4 ประวัติความเป็นมาของการจัดการความรู้	13
2.1.5 ความสำคัญและประโยชน์ของการจัดการความรู้	14
2.1.6 กระบวนการจัดการความรู้	16
2.1.7 องค์ประกอบการจัดการความรู้	19
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง	21
2.2.1 ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง	21
2.2.2 ลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง	22
2.2.3 องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง	24

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์	26
2.3.1 ความหมายของเกษตรอินทรีย์	26
2.3.2 ลักษณะสำคัญของเกษตรอินทรีย์	28
2.3.3 ข้าวอินทรีย์	29
2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	31
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
2.5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้	35
2.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็ง	42
2.5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรอินทรีย์	43
2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	45
2.7 บทสรุป	45
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 การออกแบบการวิจัย	47
3.1.1 หน่วยในการวิเคราะห์	49
3.1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	49
3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	50
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	53
3.4 บทสรุป	54
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 กระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง - ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	55
4.1.1 การระบุความต้องการของความรู้	55
4.1.2 การคัดเลือกความรู้	57
4.1.3 การส่งมอบความรู้	59
4.1.4 การสร้างความรู้	60
4.1.5 การรวบรวมและจัดเก็บ	66
4.1.6 การปรับปรุงความรู้	67

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2 ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	69
4.3 แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์	75
4.4 สรุปภาพรวมผลการวิจัย	77
4.5 บทสรุป	79
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุป และอภิปรายผลการวิจัย	81
5.1.1 กระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	81
5.1.2 ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	85
5.1.3 แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์	87
5.2 ข้อเสนอแนะ	89
5.2.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	89
5.2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	92
5.3 บทสรุป	93
บรรณานุกรม	95
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แนวคำถามสัมภาษณ์เจาะลึก	103
ภาคผนวก ข การลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล	109
ประวัติคณะผู้วิจัย	114

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 สรุปวัน เวลา สถานที่ในการให้ข้อมูลและสัมภาษณ์เจาะลึก

หน้า

52

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	45
ภาพที่ 2 แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ ในการทำเกษตรอินทรีย์	75

บทที่ 1

บทนำ

ในบทที่ 1 เนื้อหาสาระที่จะนำเสนอ ประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย คำถามในการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และส่วนสุดท้าย เป็นการนำเสนอเรื่อง ซึ่งเป็นการกล่าวถึงภาพรวมทั้งหมดของการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

แนวทางการพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมา ติดกับดักกับคำว่า “การทำให้ทันสมัย” (modernization theory) โดยมุ่งหวังว่า จะทำให้สามารถขยับยั้งแนวคิดสังคมนิยมในช่วงปี พ.ศ. 2490 และเชื่อว่า เป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกินดีอยู่ดีของเกษตรกร ซึ่งแท้จริงแล้ว เป็นเพียงเทคนิควิทยาการที่ประเทศมหาอำนาจตะวันตกใช้ควบคุม ครอบงำประเทศที่พวกเขาเรียกว่า “ด้อยพัฒนา” ผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการเมือง ซึ่งผลจากการลอกเลียนแบบตามสังคมตะวันตกข้างต้น นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความยากจนของคนชนบท ซึ่งส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกร (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554: 17-18)

ผลกระทบที่เห็นได้อย่างเด่นชัด คือ ระบบการเกษตรที่ใช้แรงงานคนและสัตว์น้อยลง เน้นการลงทุนจำนวนมาก โดยเฉพาะเครื่องจักรกล การใช้ปุ๋ย สารเคมีต่างๆ แทนการใช้ความรู้ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และกระแสการผลิตพืชเชิงเดี่ยว (Monoculture) กล่าวคือ การผลิตพืชชนิดเดียว โดยมุ่งหวังให้ได้ผลิตผลทางการเกษตรจำนวนมากๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ซึ่งส่งผลให้ทิศทางการพัฒนาระบบเกษตรมีความผูกพันกับระบบธุรกิจสูง รวมถึงเน้นการใช้พลังงานสูง ตลอดจนกลไกของรัฐสามารถเข้ามาแทรกแซงในการกำหนดปริมาณและราคาผลผลิต ขณะเดียวกันมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกลไกราคาในตลาดโลก อีกทั้งนโยบายของรัฐบาลที่เปลี่ยนแปลงไป

จากปัญหาที่สะสมมาข้างต้น รัฐมีนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรในรูปแบบต่างๆ มาโดยตลอด ซึ่งปรากฏชัดเจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สามารถแบ่งพัฒนาการของเกษตรกรรมยั่งยืน ออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงยุคบุกเบิก เป็นช่วงของแผนฯ ฉบับที่ 1 ต่อมาช่วงยุคแบ่งบาน คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายสุดท้าย คือ ช่วงยุคปัจจุบัน นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการผลักดัน และปฏิบัติอย่างจริงจัง (วิฑูรย์ ปัญญากุล และเจษณี สุขจิรติกาล, 2546: 15) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัจจุบันฉบับที่ 11 เน้นการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้

เข้มแข็งและยั่งยืน มุ่งรักษา ป้องกัน และคุ้มครองพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการเกษตร สนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยมีที่ดินเป็นของตนเอง หรือมีสิทธิทำกินในที่ดิน รวมถึงพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคการเกษตร พื้นฟู ส่งเสริมค่านิยม วัฒนธรรมที่ดี ตลอดจนวิถีชีวิตทางการเกษตร ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน อีกทั้งเน้นพัฒนาสถาบันเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชนให้เป็นกลไกสนับสนุนการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=62>, 15 กุมภาพันธ์ 2558)

แนวทางการแก้ไขปัญหาในภาพรวมดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า ระยะเวลาหลังรัฐ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมุ่งเน้นไปที่การทำเกษตรแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏเด่นชัด หรือได้รับความนิยมในยุคปัจจุบัน คือ การทำเกษตรอินทรีย์ โดยเชื่อมั่นว่า แนวทางนี้จะนำไปสู่การผลิตภาคเกษตรที่เข้มแข็งและยั่งยืน ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง ในชุมชน ท้องถิ่นหนึ่งๆ ยังไม่ได้ทำเกษตรอินทรีย์ครอบคลุมทั้งพื้นที่ โดยในบางพื้นที่พยายามลดการใช้สารเคมีลง เช่น ชุมชนบ้านคลองโยง จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่แห่งแรกที่ได้รับโฉนดชุมชน ซึ่งระเบียบ ข้อบังคับส่วนหนึ่งได้กำหนดไว้ว่า ห้ามจำหน่าย จ่าย โอนให้แก่ผู้ใด เว้นแต่จะตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาท รวมถึงกำหนดให้ต้องใช้ที่ดินเพื่อทำประโยชน์ในการเกษตรกรรม และที่อยู่อาศัยเท่านั้น ห้ามนำที่ดินไปทำธุรกิจอุตสาหกรรม และกิจกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ตลอดจนสมาชิกต้องช่วยกันปรับปรุงรูปแบบการผลิต พัฒนาไปสู่การเกษตรกรรมยั่งยืน ปลูกผลิตผลอินทรีย์ จากผลการศึกษาวิจัยของ ชมภูณูช หุ่นาค (2558: 121-125) เรื่อง คุณลักษณะผู้นำในการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวการทำเกษตรแบบยั่งยืนศึกษากรณี: สหกรณ์บ้านคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พบว่า ปัญหา อุปสรรคของผู้นำในการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวการทำเกษตรแบบยั่งยืน คือ ขาดการรวบรวมความรู้ เทคนิค วิธีการทำเกษตรอินทรีย์ หรือข้อมูล ตัวเลขที่ช่วยสนับสนุนว่า การทำเกษตรอินทรีย์ดีกว่าการทำเกษตรที่ใช้สารเคมีอย่างไร ทำให้มีคนในชุมชนบางส่วนยังคงใช้สารเคมีในการทำการเกษตร และบางส่วนพยายามลดการใช้สารเคมีลง ประกอบกับ พบว่า สมาชิกสหกรณ์จำนวนไม่น้อยยังคงมีความเชื่อว่า การใช้สารเคมีช่วยให้แมลง ศัตรูพืชต่างๆ ตายได้ดีกว่าการใช้เกษตรอินทรีย์ ถึงแม้จะรู้ว่า การใช้สารเคมีส่งผลเสียหรือเป็นอันตรายต่อตนเอง และผู้บริโภคก็ตาม รวมถึงมองว่า การทำเกษตรอินทรีย์ต้องมีความพิถีพิถัน ละเอียด ช่างสังเกต นอกจากนั้น ยังประสบปัญหาหน่วยงานราชการไม่สนับสนุนมากนัก อีกทั้งสร้างความเชื่อที่ผิดให้กับชาวบ้าน ทำให้การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชาวบ้านใหม่อีกครั้งจึงเป็นสิ่งที่ยาก และต้องทำแบบค่อยเป็นค่อยไป ในงานวิจัยชนิดนี้ จึงได้เสนอรูปแบบคุณลักษณะผู้นำในการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวการทำเกษตรแบบยั่งยืนข้อหนึ่ง คือ ผู้นำที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ และสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ กล่าวคือ ผู้นำต้องสามารถสืบค้น รวบรวมข้อมูลทางวิชาการ และผลที่

เกิดขึ้นจากการทำเกษตรอินทรีย์ในบางพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ รวมถึงข้อมูลอื่นๆ ที่สำคัญนำมาจัดเก็บ และเผยแพร่อย่างเป็นระบบ ตลอดจนสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาขาดการรวบรวมความรู้ เทคนิค วิธีการทำเกษตรอินทรีย์ หรือข้อมูล ตัวเลขที่ช่วยสนับสนุนว่า การทำเกษตรอินทรีย์ดีกว่าการทำเกษตรที่ใช้สารเคมีอย่างไร

ประกอบกับในระยะหลัง สังคมให้ความสำคัญกับทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ (intangible asset) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพย์สินทางปัญญา หรือทุนความรู้ (knowledge capital) ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่า ความรู้เสมือนเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความเติบโตในด้านต่างๆ ทั้งการเติบโตทางเศรษฐกิจ (basic of economic growth) และการเจริญเติบโตในหน้าที่การงานของแรงงานที่มีความรู้ (knowledge worker) รวมถึงการก้าวสู่การเป็นผู้เชี่ยวชาญในงาน (professional jobs) (Drucker, P.F., 1999: 79-81) ซึ่งความคิดเห็นนี้สอดคล้องกับ Allee (2003 :10) ที่ได้อธิบายในหนังสือ The Future of Knowledge ว่า ระบบทุนนิยมกำลังขับเคลื่อนจากยุคทุนนิยมอุตสาหกรรม (industrial capitalism) ไปสู่ยุคทุนนิยมความรู้ (knowledge capitalism) กล่าวคือ ปรับเปลี่ยนจากหลักการบริหารและการจัดการในยุคดั้งเดิม ได้แก่ ทฤษฎีระบบราชการของ Weber การจัดการแบบวิทยาศาสตร์ของ Taylor ที่เน้นในเรื่องความคุ้มค่า ประสิทธิภาพ และสายการบังคับบัญชาที่ยาวในองค์กรขนาดใหญ่ ไปสู่ความคิดสมัยใหม่ที่มีความสำคัญกับการสร้างนวัตกรรม (innovation) ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) หรือเรียกได้ว่า ตระหนักถึงความสามารถทางสติปัญญา (intellectual capability) นั่นเอง

ขณะเดียวกัน สิ่งที่เอื้ออำนวยในการจัดการความรู้ได้เป็นอย่างดี คือ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีหลากหลายช่องทาง และทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย รวดเร็ว และทั่วถึง ในอีกด้านหนึ่ง การศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ นำไปสู่การสร้างสรรค์ คิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ ในการพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ อีกทั้งการจัดการความรู้ช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เนื่องจากการนำความรู้ที่อยู่อย่างกระจัดกระจาย ไม่เป็นระเบียบ นับวันจะเลือนหายไป มาจัดเก็บเป็นหมวดหมู่ เป็นระบบ เพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ร่วมกัน (ปณิตา พันภัย, 2544: 5)

ด้วยเหตุผลข้างต้น จึงนำไปสู่การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ประเด็นเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของพื้นที่ชุมชนบ้านคลองโยง เพื่อนำไปสู่การสร้างกระบวนการสื่อสาร (Communication approach) ในลักษณะเครือข่ายการจัดการความรู้ ที่ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การควบคุมเหนือการผลิต และใช้ความรู้ที่ปรากฏเด่นชัด หรือที่ซ่อนเร้นไว้เท่านั้น แต่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในระยะยาวที่แสดงให้เห็นถึงการเติบโตของความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมาในอนาคต (Munche, 2004: 23) อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาภาคการเกษตรอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรีจังหวัดนครปฐม
- 2) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรีจังหวัดนครปฐม
- 3) เพื่อหาแนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์

1.3 คำถามในการวิจัย

- 1) กระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรีจังหวัดนครปฐมเป็นอย่างไร
- 2) ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรีจังหวัดนครปฐมเป็นอย่างไร
- 3) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ควรมีลักษณะเช่นไร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

- 1) **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การศึกษานี้มุ่งไปที่องค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของ Kucza 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1.การระบุความต้องการของความรู้ (Identification of Need for Knowledge) 2.การคัดเลือกความรู้ (Knowledge Pull) 3.การส่งมอบความรู้ (Knowledge Push) 4.การสร้างความรู้ (Creation of Knowledge) 5.การรวบรวมและจัดเก็บ (Knowledge Collection and Storage) 6.การปรับปรุงความรู้ (Knowledge Update) และแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง รวมถึงการทำเกษตรอินทรีย์
- 2) **ขอบเขตด้านพื้นที่** พื้นที่ที่นำมาศึกษา คือ วิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดชุมชนคลองโยง - ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรีจังหวัดนครปฐม
- 3) **ระยะเวลาในการศึกษา** ใช้ระยะเวลาระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2559 ถึงเดือนกันยายน 2559 รวม 8 เดือน

4) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) คณะผู้วิจัยได้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้วิธี สุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน เจ้าหน้าที่ส่วน ภูมิภาคที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และนักวิชาการ จำนวนรวม ทั้งสิ้น 30 คน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1) ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ที่มีสมาชิกลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาของตนเอง มีความต้องการ มีวัตถุประสงค์ ร่วมกัน เอื้ออาทร และมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยยอมรับในความแตกต่างและหลากหลาย

2) เกษตรอินทรีย์ หมายถึงระบบการผลิตที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของสุขภาพดิน ระบบนิเวศ และผู้คน โดยพึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และ วงจรธรรมชาติของชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตลอดจนผสมผสานองค์ความรู้พื้นบ้าน นวัตกรรม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เป็นธรรม และ คุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคนและสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการสร้าง จัดเก็บ และถ่ายทอดความรู้ของบุคลากร ในวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัด นครปฐม

4) การระบุความต้องการของความรู้ หมายถึงการระบุและการกำหนดความต้องการความรู้ ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

5) การคัดเลือกความรู้ (Knowledge Pull) หมายถึง การสกัดความรู้ที่มีลักษณะเหมาะสม กับพื้นที่

6) การส่งมอบความรู้ (Knowledge Push) หมายถึง (1) การแจ้งหรือประกาศให้ทราบถึง ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ และ (2) การแบ่งปันความรู้ในโอกาสต่าง ๆ

7) การสร้างความรู้ (Creation of Knowledge) หมายถึง (1) การระบุถึงความคิดใหม่ๆ (2) การประเมินความคิดใหม่ๆ (3) การรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ (4) การประเมินผู้ที่อยู่ ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ (5) การคัดเลือกผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ และ (6) การสร้างความรู้

8) การรวบรวมและจัดเก็บ (Knowledge Collection and Storage) หมายถึง (1) การ ประเมินความรู้ และ (2) การออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้

9) การปรับปรุงความรู้ (Knowledge Update) หมายถึง (1) การระบุถึงความเปลี่ยนแปลง (2) การประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง และ (3) การปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนตชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- 2) ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนตชุมชนคลองโยง – ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- 3) ทำให้ได้แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์
- 4) สามารถนำเทคโนโลยี องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ไปถ่ายทอดยังชุมชนของวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนตชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

1.7 การเสนอเรื่อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้แบ่งการนำเสนอเรื่องออกเป็น 5 บท โดยแต่ละบทมีรายละเอียดสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ เป็นการกล่าวถึงที่มาและความสำคัญของปัญหาที่ทำการศึกษา วัตถุประสงค์ของการวิจัย คำถามในการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา รวมถึงการนำเสนอเรื่องในภาพรวมของการวิจัยครั้งนี้

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย เป็นการนำเสนอประเด็นต่างๆ ประกอบด้วยการออกแบบการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 ผลการวิจัย เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมได้จากการศึกษาเพื่อเป็นการตอบคำถามในการวิจัยดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ เป็นการสรุปภาพรวมของการวิจัยครั้งนี้ จากนั้นทำการอภิปรายผลการวิจัยและส่วนสุดท้าย คือ ข้อเสนอแนะที่ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะจากการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ คณะผู้วิจัย ได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์” ปรากฏผลการทบทวนวรรณกรรม ดังนี้

- 2.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์
- 2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนบ้านคลองโยง
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ในปัจจุบัน "ความรู้" เป็นสิ่งสำคัญและมีส่วนในการเพิ่มอำนาจในการแข่งขันขององค์กรธุรกิจ หน่วยงาน รวมถึงชุมชนต่างๆ ดังนั้น การจัดการความรู้ที่ดีย่อมนำมาซึ่งการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ คณะผู้วิจัยได้ค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพื่อนำไปสู่การจัดการกระบวนการความรู้ได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

2.1.1 ความหมายของความรู้

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของความรู้ไว้หลากหลาย ซึ่งมีความคล้ายคลึงและแตกต่างกัน ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554: 234) ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจ หรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้คิด หรือการปฏิบัติ และความรู้ในแต่ละสาขา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วรารัตน์ เขียวไพรี (2550: 137) ที่ให้ความเห็นว่า ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สะสมจากการได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็น ศึกษา ค้นคว้า กลายเป็นองค์ความรู้แต่ละเรื่องหรือการปฏิบัติ กลายเป็นประสบการณ์ เกิดทักษะความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมทั้งแนวคิดของ เตือนใจ รักษาพงศ์ (2551: 15) ที่ให้คำนิยามไว้ว่า ความรู้ คือ การผสมผสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ข้อเท็จจริง สารสนเทศ สภาพแวดล้อม และการประเมินค่า เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการตัดสินใจ และการปฏิบัติ โดยบุคคลสามารถนำความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน และ

ความรู้ที่เปิดเผยมาใช้เพื่อประโยชน์ และเพื่อพัฒนาองค์กร นอกจากนี้ ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2553: 21-22) ยังกล่าวไว้ว่า ความรู้ คือ สารสนเทศที่มีคุณค่า ซึ่งมีการนำประสบการณ์ วิจารณ์ญาณ ความคิด ค่านิยม และปัญญาของมนุษย์มาวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้สนับสนุนการทำงานหรือใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับ สุธิดา ชัยชมชื่น (2553: 36) ที่ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า ความรู้ หมายถึง สารสนเทศที่มีการนำประสบการณ์ ความคิด ค่านิยม และปัญญาของมนุษย์มาวิเคราะห์ เพื่อนำไปใช้ในการสนับสนุนการทำงาน หรือใช้ในการแก้ปัญหา โดย เสนาะ กลิ่นงาม (2551: 18) ยังได้กล่าวเสริมอีกว่า ความรู้ คือ สารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิดที่เชื่อมโยงกับความรู้ที่ชัดเจนและความรู้ที่ไม่ชัดเจนของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ อย่างมีขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดความรู้ การสร้างความรู้ การเก็บความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการนำความรู้ไปใช้พัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการต่างประเทศได้ให้ความหมายของ ความรู้ ไว้ใกล้เคียงกันดังนี้

Raj Madhu (1996: 239) ได้นิยามว่า ความรู้ คือ ข้อเท็จจริง และความเชื่อที่บุคคลได้รับจากการศึกษาและประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ Sharratt and Usoro (2003: 187 – 196) ที่ว่า ความรู้ คือ ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงระหว่างความเข้าใจตลอดจนถึงการให้ข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน อีกทั้ง Turban and others (2004, p. 452) ยังได้กล่าวไว้อีกว่า ความรู้ คือ สารสนเทศซึ่งมีความหมาย มีสาระ มีความเกี่ยวพัน และนำไปปฏิบัติได้ โดย Becerra-Fernandez and others (2004: 12-15) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ความรู้ คือ ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ที่เป็นความจริง โดยใช้วิธีวิจัยและวิธีจัดการเพื่อให้ได้สารสนเทศ โดยการวิเคราะห์ แผลผล ประเมินผล สังเคราะห์ นำไปวางแผน ดำเนินการตามแผน ตรวจสอบ และมาประยุกต์ใช้

นอกจากความหมายในแง่มุมส่วนบุคคลแล้ว ยังมีนักวิชาการที่นิยามความหมายของความรู้ ในมุมมองที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร เป็นต้นว่า Sallis and Jones (2002: 2) ที่ให้ความเห็นว่า ความรู้ เป็นทรัพย์สินที่มีค่าและมีความสำคัญอย่างยิ่งขององค์กร สำหรับการสร้างสรรค์และเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์และบริการ ซึ่งต้องอาศัยการจัดการความรู้ที่ถูกต้อง เหมาะสม ในการนำความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลหรือความรู้ที่ไม่ชัดเจน กับความรู้ภายนอกหรือความรู้ชัดเจน มาใช้พัฒนาองค์กร ซึ่งองค์กรต้องตระหนักว่า ความรู้เป็นสิ่งขับเคลื่อนเพื่อนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ และผู้นำองค์กรต้องเห็นคุณค่าของการจัดการและการสร้างสรรค์ความรู้เพื่อประโยชน์ในการเพิ่มพูนประสิทธิภาพขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับ Drucker (2007: 451-452) ที่กล่าวว่า ความรู้ เป็นทรัพยากรที่สามารถกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อให้องค์กรสามารถสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน และยังสอดคล้องกับ ศรันย์ ชูเกียรติ (2541: 13-22) ที่นิยามว่า ความรู้ หมายถึง ความรู้ในการกระทำบางสิ่งบางอย่างที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่กิจกรรมอื่นๆ ไม่สามารถกระทำได้ ซึ่งปัจจุบันความรู้ถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีความสำคัญต่อกิจกรรมหลายอย่าง

ทั้งนี้สรุปได้ว่าความรู้ คือ ข้อมูลที่ได้จากการผสมประสานระหว่างประสบการณ์ การรับรู้ ค่านิยม และข้อเท็จจริง นำมาวิเคราะห์เป็นสารสนเทศ และนำประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจเพื่อนำไปสู่ การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.2 ประเภทของความรู้

การแบ่งประเภทของความรู้ มีนักวิชาการให้ความเห็นไว้หลายมิติ ดังนี้

Choo (2000: 395 – 403) ได้แบ่งความรู้เป็น 3 ประเภท คือ

1) ความรู้โดยนัย (Tacit หรือ Implicit Knowledge) หมายความว่า เป็นความรู้เฉพาะตัวที่ เกิดจากประสบการณ์ การศึกษา การสนทนา การฝึกอบรม ความเชื่อ เจตคติ ของแต่ละบุคคล เป็น ความรู้ที่บวกรับกับสติปัญญา และประสบการณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์รวมของความรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็น ความรู้ที่ไม่อยู่นิ่ง จะปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของการใช้ความรู้ของแต่ละคน ซึ่งก็คือความรู้ที่ ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งถือว่าเมื่อคนปฏิบัติงานนานๆ จนเกิดความชำนาญ ความรู้ ประเภทนี้ถือเป็นความรู้ไม่เป็นทางการจัดระบบหรือจัดหมวดหมู่ไม่ได้แต่สามารถแลกเปลี่ยนหรือ นำมาเล่าสู่กันฟัง สามารถถ่ายทอดแบ่งปันความรู้นี้ได้ และสามารถสังเกตและเลียนแบบได้ ซึ่งองค์กร ต้องพยายามปรับเปลี่ยนความรู้โดยนัย ให้เป็นความรู้ที่ปรากฏเพื่อเป็นความรู้ที่ฝังกับองค์กร (Embedded Knowledge) ไม่ยึดติดกับตัวบุคคล

2) ความรู้ที่ปรากฏ (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคล ออกมาในรูปของบันทึกในรูปแบบต่างๆ ซึ่งก็คือ สารสนเทศนั่นเอง เช่น หนังสือ บทความ เอกสาร มาตรฐาน ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้า รายงานประจำปี สื่อโสตทัศน์ เช่น วีดิโอ ซีดี สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น โปรเซสซิงอิเล็กทรอนิกส์ อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ ความรู้ที่ปรากฏ ถือได้ว่าเป็นการใช้สัญลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด ภาษาเขียนเพื่อบันทึกความรู้ต่างๆ ทำให้คนเข้าใจได้ กว้างขวาง และสะดวกยิ่งขึ้น ความรู้ที่มีการสะสมกันมานานเป็นความรู้ที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างมี ประสิทธิภาพและมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ

3) ความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม (Culture Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากความเชื่อ ศรัทธา ซึ่งจะเกิดจากผลสะท้อนกลับของตัวความรู้และสภาพแวดล้อมขององค์กร องค์กรที่พัฒนา มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานจะมีการพัฒนาความเชื่อร่วมกัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติขององค์กร ความสามารถหลักขององค์กร (Core Competency) ซึ่งก็คือวัฒนธรรมขององค์กร

Marquardt (1996: 15) จำแนกความรู้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของแต่ละบุคคลจาก ประสบการณ์ การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่างๆ เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันที่

อธิบายออกมาได้ยาก ความรู้ชนิดนี้พัฒนาและแบ่งปันกันได้ ด้วยวิธีการสนทนา พูดคุยประสบการณ์ และการใช้สถานการณ์จำลอง

2) ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) คือ ความรู้ภายนอกตัวบุคคลที่เป็นทางการและเป็นระบบที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบสื่อประเภทต่างๆ ได้ เช่น วีดิทัศน์ หนังสือ คู่มือ เอกสารและรายงานต่างๆ ซึ่งทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย

Raj (1996: 239) ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1) ความรู้เชิงประจักษ์ (Empirical Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากการรับรู้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า ความรู้ประเภทนี้ได้มีความพยายามแปลงให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถจัดการได้ด้วยเทคโนโลยี

2) ความรู้เชิงวิเคราะห์ (Analytical Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากการใช้ตรรกะเป็นเครื่องมือในการอนุมานจากฐานความรู้ที่มีอยู่เดิม

3) ความรู้เชิงทฤษฎี (Theoretical Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ในลักษณะที่เป็นนามธรรม โดยการใช้สัญชาตญาณและการหยั่งรู้ ซึ่งรู้ความจริงได้โดยอาศัยจิตที่ได้รับ การฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ

4) ความรู้เชิงปทัสสถาน (Normative Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากการใช้ปทัสสถานและค่านิยมของสังคมเป็นตัวกำหนด ไม่สามารถใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือได้

Debowski (2006: 38) ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) ความรู้เฉพาะคน (Individual Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวพนักงานของแต่ละคน หรือเป็นความรู้ในตัวพนักงาน

2) ความรู้องค์กร (Organizational Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพนักงานที่อยู่ในกลุ่ม หรือฝ่ายงานต่างๆ ในองค์กร ทำให้เกิดเป็นความรู้โดยรวมขององค์กรที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์

3) ความรู้ที่เป็นระบบ (Structural Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากการสร้าง หรือการต่อยอดองค์ความรู้ผ่านกระบวนการต่างๆ

Michael Polanyi และ Ikujiro Nonaka (อ้างถึงใน บุญดี บุญญากิจ และคณะ, 2547: 23) จำแนกความรู้ออกเป็น 2 ประเภทคือ

1) ความรู้ที่อยู่ในตัวตน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของแต่ละบุคคล เกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ ซึ่งสื่อสารหรือถ่ายทอดในรูปของตัวเลข สูตร หรือลายลักษณ์อักษร ความรู้ชนิดนี้พัฒนาและแบ่งปันกันได้ และเป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน

2) ความรู้เด่นชัด (Explicit Knowledge) ความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ได้ เช่น หนังสือ คู่มือ เอกสาร และรายงานต่าง ๆ ซึ่งทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย

โดยความรู้ทั้ง 2 ประเภท สามารถปรับเปลี่ยนสถานะระหว่างกันได้ตลอดเวลา โดยผ่านกระบวนการ Knowledge Spiral หรือ SECI Model ซึ่งคิดค้นโดย Nonaka and Takeuchi (2004: 145-154) เกิดเป็นความรู้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1) Socialization เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่อยู่ในตัวตน ผ่านการแบ่งปันประสบการณ์อันเนื่องมาจากอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน โดยที่บุคคลสามารถรับความรู้ที่อยู่ในตัวตนได้จากการสังเกตลอกเลียนแบบ หรือการลงมือปฏิบัติ

2) Externalization เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่อยู่ในตัวตนไปเป็นความรู้เด่นชัดขั้นต่อนั้นนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการสร้างความรู้ เพราะเป็นขั้นที่ความรู้ที่อยู่ในตัวตนถูกทำให้ชัดเจนโดยการเปรียบเทียบใช้ตัวอย่างหรือตั้งสมมติฐาน

3) Combination เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้เด่นชัด นั่นคือทำให้ความคิดต่างๆ เป็นระบบจนกลายเป็นความรู้ ความรู้ที่นำมารวมกันนี้เกิดจากการแลกเปลี่ยนของบุคคลเป็นหลักรวมกับความรู้ที่ผ่านสื่อหรือช่องทางความรู้ต่างๆ เช่น การแลกเปลี่ยนเอกสารการประชุม การสนทนาทางโทรศัพท์หรือเครือข่ายการติดต่อสื่อสารทางคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ดังนั้นความรู้ใหม่ในกระบวนการนี้จึงต้องมีการจัดหมวดหมู่ของความรู้ให้ชัดเจน

4) Internalization เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้เด่นชัดไปเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวตนจากความรู้ต่างๆ ที่บุคคลได้รับ ทั้งที่เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวตนและรู้เด่นชัดก็จะรวมกันกลับไปเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวตนที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลนั้นๆ อีกครั้ง ซึ่งกลายเป็นทรัพย์สินที่แตะต้องไม่ได้แต่มีค่าอย่างยิ่งสำหรับองค์กร

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ความรู้มี 2 ประเภท คือ 1) ความรู้ที่อยู่ในตัวตน (Tacit Knowledge) ซึ่งจัดเป็นความรู้อย่างไม่เป็นทางการ เรียกอีกอย่างว่าเป็นทักษะ หรือความรู้เฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่มาจากประสบการณ์ ความเชื่อ หรือความคิด 2) ความรู้เด่นชัด (Explicit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีการถ่ายทอด แบ่งปัน และนำความรู้ไปใช้อย่างเหมาะสม

2.1.3 ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) หรือเรียกย่อๆ ว่า KM เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาองค์กร สำหรับองค์กรที่ตระหนักถึงความสำคัญของความรู้นั้น การจัดการความรู้จะช่วยนำเอาความรู้จากบุคลากรในองค์กรออกมาใช้ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคลากรทุกระดับ

อันจะนำไปสู่การจัดการความรู้ที่มีอยู่ภายในองค์กรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ในส่วนนี้ คณะผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

Devenport (<http://www.bus.utexas.edu/kman/kmprin.html>, 15 February 2016), Trapp (http://www.acvinci.de/competence/publikationen/diplomarbeit_holger_trapp.pdf, 15 February 2016) และ Kucza (<http://www.inf.vtt.fi/pdf/publications/2001/p455.pdf>, 15 February 2016) นิยามความหมายของการจัดการความรู้ไว้คล้ายกันว่า การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการสร้าง การจัดเก็บ และการเผยแพร่แบ่งปันความรู้ เพื่อใช้ความรู้ที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อบรรลุความต้องการมากที่สุด สอดคล้องกับ Dev Snowden ที่กล่าวว่า การจัดการต้องมีการจัดการความรู้ เพื่อปรับปรุงประสิทธิผลการตัดสินใจขององค์กรและสร้างนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร ในขณะที่ Nonaka and Takeuchi (2001: 139 – 182) ให้ความหมาย การจัดการความรู้ว่า คือ กระบวนการในการสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ความรู้ทั่วทั้งองค์กร และนำไปเป็นส่วนประกอบสำคัญของการบริหารเทคโนโลยีและระบบในองค์กร โดย Sallis and Jones (2002: 2) ได้ให้ความเห็นว่า การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการของการใช้ความรู้ที่เหมาะสมและเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วย การแสวงหาความรู้ การเก็บรวบรวมความรู้ การสร้างความรู้และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคลากร ระหว่างทีมงาน และการนำความรู้ไปใช้เพื่อให้องค์กรมีความเข้มแข็งภายใต้การสนับสนุนของผู้บริหาร และปัจจัยสนับสนุนอื่นที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ในองค์กร

ทั้งนี้ Yogesh ยังกล่าวเสริมว่า การจัดการความรู้เป็นเรื่องที่สำคัญในการปรับตัวให้องค์กรสามารถอยู่รอดและแข่งขันได้ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้จำเป็นต้องมีกระบวนการในการผสมผสานความสามารถของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการประมวลผลข้อมูลสารสนเทศ และความสามารถของบุคลากรเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม

นอกจากนักวิชาการต่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีนักวิชาการไทยได้นิยามความหมายของการจัดการความรู้ไว้ดังนี้

วิจารณ์ พานิช (<http://www.advisor.anamai.moph.go.th/hph/kru/vijarn01.html>, 17 กุมภาพันธ์ 2559) กล่าวว่า การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่เป็นวงจรต่อเนื่องของการพัฒนางานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีเป้าหมายคือ การพัฒนางานและพัฒนาคนโดยมีความรู้เป็นเครื่องมือ มีกระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ คล้ายกับ ฐิติพร ชมพู่คำ (2548: 21 – 29) ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การจัดการที่ว่าด้วยการนำเอาความรู้และความเข้าใจในการทำงานร่วมกันของปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันในองค์กรมาเก็บรวบรวมและเรียบเรียงให้เป็นประโยชน์ในการสร้างคุณค่า เพื่อความแตกต่างในการพัฒนาระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ขณะที่ วุฒิสักดิ์ พิศสุวรรณ (2548: 17 – 21) ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้ เป็นการจัดการสารสนเทศ

และความรู้ที่นับว่าสำคัญหรือเป็นทรัพย์สินที่เป็นนามธรรม (Intangible Asset) ซึ่งมีความสำคัญที่องค์กรต้องใช้ในการสร้างความแตกต่างทางการแข่งขันโดยอาศัยกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรมีความได้เปรียบ

สรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการสร้าง จัดเก็บ และถ่ายทอดความรู้ของบุคลากรในองค์กร โดยประมวลผลเป็นสารสนเทศซึ่งบุคลากรสามารถเข้าถึงได้โดยช่องทางที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน สนับสนุนการตัดสินใจต่างๆ เป็นการยกระดับและปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ ให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์กร

2.1.4 ประวัติความเป็นมาของการจัดการความรู้

บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547: 23) กล่าวถึงความเป็นมาของการจัดการความรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ยุค ดังนี้

ยุคแรกในช่วงปี ค.ศ. 1978-1979 เป็นยุคเริ่มต้นของการจัดการความรู้โดยมีแนวคิดที่ว่าความรู้เป็นสิ่งที่สามารถบริหารจัดการได้ โดยอาศัยการจัดการที่เป็นระบบ มีโครงสร้างตายตัว และเริ่มนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ

ในยุคที่สอง เริ่มตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1995 มีการแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ Tacit และ Explicit อย่างชัดเจน รูปแบบในการสร้างและแลกเปลี่ยนความรู้ที่เรียกว่า SECI Model (Socialization Externalization Combination and Internalization) ของ Nonaka เริ่มได้รับความนิยมน้อยแพร่หลาย เป็นยุคที่กล่าวได้ว่า เริ่มมีกระบวนการจัดการความรู้ที่เป็นระบบโดยมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการนำระบบคอมพิวเตอร์มาช่วยทำให้คนติดต่อสื่อสารกันได้สะดวกมากขึ้น และในช่วงปี ค.ศ. 1988-2001 การจัดการความรู้เริ่มเป็นที่นิยมน้อยแพร่หลายมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้โดยใช้ SECI Model ก็ยังมีข้อจำกัดในบางเรื่อง เนื่องจากแนวคิดที่ว่าความรู้เป็นเรื่องซับซ้อนเกินกว่าจะจำแนกเป็น Tacit และ Explicit ได้ชัดเจน และการเปลี่ยนแปลงรูปของความรู้ อาจทำให้เกิดการสูญเสียบริบทที่สำคัญของความรู้ได้ ดังนั้น การจัดการความรู้ให้ได้ผลดีจึงต้องมีการผสมผสานความรู้ทั้ง 2 ประเภทอย่างสมดุล โดยความรู้จะไม่อยู่ในรูปแบบใดมากเกินไป ซึ่งเป็นที่มาของการจัดการความรู้ในยุคที่สาม

สำหรับยุคที่สามมองว่า ความรู้เป็นเรื่องที่ซับซ้อนยากที่จะจัดเป็นระบบที่แน่นอนหรือแบ่งแยกเป็น Tacit หรือ Explicit ได้อย่างชัดเจน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป ดังนั้นจึงต้องอาศัยธรรมชาติ และระบบที่ซับซ้อน (complex adaptive system) มาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้ ซึ่งการจัดการความรู้ในแนวคิดนี้จะไม่สามารถอธิบายได้โดยใช้ระบบเหตุและผลอย่างเต็มที่ วัตถุประสงค์ของการจัดการความรู้ในยุคนี้คือ เพื่อพัฒนาประสิทธิผลของการตัดสินใจ และการสร้างนวัตกรรมมากกว่ามุ่งเน้นด้านประสิทธิภาพเพียงอย่าง

เดียว โดยให้ความสำคัญกับพฤติกรรมมนุษย์ และเชื่อว่าความรู้และการแลกเปลี่ยนจะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อผู้ให้ความรู้สมัครใจที่จะแบ่งปันให้กับผู้อื่นเท่านั้น ไม่สามารถบังคับให้มีการแบ่งปันได้ เพราะแม้จะบังคับก็จะทำให้การถ่ายทอดหรือการแบ่งปันความรู้เป็นไปอย่างไร้ประโยชน์ เนื่องจากความรู้ที่นำมาถ่ายทอดจะเป็นความรู้ที่ไม่สมบูรณ์หรือไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ นอกจากนี้ Dalkir (2005: 32 – 33) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงความเป็นมาของการจัดการความรู้เรียกว่า เป็นแนวคิดทฤษฎี และตัวแบบต่างๆ ที่ต้องนำมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับหลักปฏิบัติอื่นๆ จึงจะเกิดผลสำเร็จสูงสุด ผู้บริหารส่วนใหญ่มักจะชอบทางลัดมาในแนว Best practice โดยเลือกนำเครื่องมือและวิธีการต่างๆ ที่คิดว่าเหมาะสมกับองค์กรของตนไปปฏิบัติ หรือให้ความสำคัญกับวิธีการ เช่น CoP และ KMS มากกว่าหลักการ เนื่องจากขาดตัวแบบที่ดีในการจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ จึงเป็นเหตุให้ประสบความล้มเหลวอยู่บ่อยครั้ง เพราะหลงลืมไม่ได้ดูแลเรื่องที่สำคัญบางเรื่อง การปฏิบัติแบบเดิมของการจัดการความรู้เริ่มจากการตั้งสมมติฐานถึงคุณค่าของความรู้ที่มีอยู่ ซึ่งการจัดการความรู้จะเป็นข้อมูลที่ถูกต้องเมื่อถูกนำไปใช้ให้ถูกกับคน และในช่วงเวลาที่เหมาะสมด้วย แต่ความรู้ที่ต้องการอาจจะไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่เบื้องต้น แต่มนุษย์สามารถสร้างขึ้นมา และการจัดการความรู้สามารถช่วยเราในการสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาได้

2.1.5 ความสำคัญและประโยชน์ของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กรในการเตรียมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี วัฒนธรรม รวมถึงพฤติกรรมของคู่แข่ง อีกทั้งเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบันยังเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนและเผยแพร่ความรู้ ทำให้เกิดความรู้ใหม่และนวัตกรรมใหม่ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมาก ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของการจัดการความรู้ เช่น

Sallis and Jones (2002: 2) ได้เสนอความเห็นเห็นว่า เหตุผลสำคัญที่องค์กรต้องมีการจัดการความรู้ เนื่องจาก

- 1) ความจำเป็นที่จะต้องตอบสนองต่อรูปแบบเศรษฐกิจ และการแข่งขัน
- 2) การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยี
- 3) ต้องการความรู้ที่หลากหลายในการพัฒนาผลผลิตและบริการ
- 4) การแข่งขันที่เพิ่มขึ้นในตลาดโลก
- 5) ปัญหาที่มีความซับซ้อนมากขึ้นและต้องจัดการโดยเร็ว
- 6) ความจำเป็นในเรื่องของการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้ปฏิบัติงาน
- 7) ผู้บริโภคมีความรู้ ความชำนาญ และความต้องการที่เพิ่มขึ้น

สำหรับนักวิชาการชาวไทยหลายท่านให้ความเห็นสอดคล้องกัน เช่น ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ (2548: 66-68) พรธิดา วิเชียรปัญญา (2552: 247) รัตนา แสงสว่าง (2549: 47) และเตือนใจ รักษาพงศ์ (2551: 18) โดยกล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ไว้ดังนี้

1) ป้องกันความรู้สูญหาย หมายความว่า การจัดการความรู้ช่วยให้องค์กรสามารถเก็บรักษา ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ และความรู้ที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร เช่น การเกษียณอายุทำงานหรือการลาออกจากงาน เป็นต้น

2) เพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ ประกอบด้วย ประเภท คุณภาพและความสะดวกในการ เข้าถึงความรู้เป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจ เนื่องจากผู้ที่มีหน้าที่ตัดสินใจ ต้องสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ

3) ความสามารถในการปรับตัวและมีความยืดหยุ่น เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในงาน และวัตถุประสงค์ของงาน ปรับปรุงความรับผิดชอบ โดยไม่ต้องมีการควบคุมหรือมีการแทรกแซงมาก นัก จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถทำหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนาจิตสำนึกใน การทำงาน

4) ความได้เปรียบและศักยภาพในการแข่งขัน กล่าวคือ การจัดการความรู้ช่วยให้องค์กรมี ความเข้าใจลูกค้า จัดการความเปลี่ยนแปลงทางการตลาดและการแข่งขันทำให้สามารถลดช่องว่าง เพิ่มโอกาสและศักยภาพในการแข่งขันได้ ซึ่งองค์กรจำเป็นต้องรักษาตำแหน่งของการเป็นผู้นำในยุค โลกาภิวัตน์

5) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายความว่า การจัดการความรู้จะช่วยพัฒนาความสามารถของการ องค์กรในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ ได้แก่ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้าและ ลิขสิทธิ์ การสร้างภาพลักษณ์ และสถานภาพขององค์กรในตลาดให้อยู่ในแถวหน้า

6) การลดต้นทุนและการเพิ่มผลผลิต ด้วยการจัดการกับการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ที่มีประสิทธิภาพโดยการนำการจัดการความรู้มาใช้เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์และบริการ ซึ่ง จะเป็นการปรับปรุงความสามารถในกระบวนการผลิตเพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้นๆ

7) การบริหารลูกค้า โดยการศึกษาความสนใจและความต้องการของลูกค้า เพื่อเป็นการสร้างความพึงพอใจเพิ่มยอดขายและสร้างรายได้ให้แก่องค์กร

8) การลงทุนทางทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันผ่านการ เรียนรู้ร่วมกัน การจัดการด้านเอกสาร การจัดการกับความไม่แน่นอนทางการ เพื่อเพิ่มความสามารถ ให้แก่องค์กรจากการจ้าง ฝึกฝนบุคลากร และการใช้เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารที่จะช่วยให้พนักงาน ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างรวดเร็ว

9) พัฒนากระบวนการเรียนรู้ และนวัตกรรม ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ทำให้ กระบวนการทำงานมีประสิทธิภาพและมีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

ส่วน Dalkir (2005: 32-33) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ไว้ 3 ประการ ดังนี้

1) ประโยชน์ของการจัดการความรู้ต่อบุคคล

ปัญหาที่ดีขึ้น

- (1) ทำให้บุคคลปฏิบัติงานและประหยัดเวลาเพราะมีการตัดสินใจและการแก้ไข
- (2) ก่อให้เกิดพันธะสัญญาของกลุ่มที่อิงเหตุผลในองค์กร
- (3) ทำให้บุคคลในองค์กรมีการติดต่อสื่อสารกันตลอดเวลา
- (4) ก่อให้เกิดโอกาสและความท้าทาย

2) ประโยชน์ของการจัดการความรู้ต่อชุมชนปฏิบัติการ

- (1) ก่อให้เกิดการพัฒนาเรื่องทักษะความชำนาญ
- (2) ส่งเสริมให้มีที่ปรึกษาที่มีความสามารถเท่าเทียมกัน
- (3) เอื้ออำนวยให้เกิดเครือข่ายและการร่วมมือมีประสิทธิภาพมากขึ้น
- (4) ทำให้เกิดการพัฒนารายวิชาที่ใช้สื่อสารร่วมกันของกลุ่ม

3) ประโยชน์ของการจัดการความรู้ต่อองค์กร

นวัตกรรม

- (1) ช่วยขับเคลื่อนกลยุทธ์ต่อองค์กร
- (2) ทำให้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ทันที
- (3) ช่วยเผยแพร่วิธีการทำงานที่ดีที่สุดขององค์กร
- (4) ช่วยปรับปรุงความรู้ที่ฝังลึกในผลิตภัณฑ์และบริการ
- (5) เป็นการบ่มเพาะความคิดที่หลากหลายและเพิ่มโอกาสสำหรับการสร้าง
- (6) ทำให้องค์กรมีความสามารถเพิ่มการแข่งขันมากขึ้น
- (7) ทำให้เกิดองค์ความรู้ขององค์กร

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการความรู้มีความสำคัญและประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับทุกองค์กร การนำการจัดการความรู้มาช่วยลดระยะห่างหรือช่องว่างของความรู้ความสามารถระหว่างบุคลากร การพัฒนาองค์ความรู้และนำความรู้ไปใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ ทำให้องค์กรมีความสามารถและศักยภาพในการแข่งขันเพิ่มขึ้น

2.1.6 กระบวนการจัดการความรู้

ปัจจุบันนี้องค์กรส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญในด้านการจัดการความรู้ เนื่องจากความรู้เป็นสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กรได้มากที่สุด นั่นคือความรู้ ทักษะและความชำนาญของบุคลากรในองค์กร องค์กรจึงพยายามจะรักษาความรู้จากบุคคลเหล่านี้ให้อยู่กับ

องค์กรมากที่สุด โดยวิธีการจัดการความรู้ ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้มีนักวิชาการให้ความเห็นไว้หลากหลาย ดังนี้

Kuczaj (http://www.inf.vtt.fi/pdf/publications/2001/p455.pdf, 15 February 2016) ได้นำเสนอรูปแบบของกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) ไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) เป็นการระบุถึงความต้องการของความรู้ (Identification of Need for Knowledge) ซึ่งประกอบด้วย การระบุและการกำหนดความต้องการ

2) การคัดเลือกความรู้ (Knowledge Pull) จุดประสงค์หลักประการหนึ่งของการจัดการความรู้ คือ “การแบ่งปันความรู้” ประกอบด้วย การสร้างเกณฑ์ในการสืบค้น การค้นหาผู้ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ การประเมินผู้ผ่านการคัดเลือก คัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม และการปรับตัวของผู้ที่ถูกคัดเลือก

3) การส่งมอบความรู้ (Knowledge Push) เป็นกระบวนการส่งมอบความรู้ไปให้ผู้ที่ต้องการ ประกอบด้วยกระบวนการย่อย คือ การแจ้งหรือประกาศให้ทราบถึงความรู้ และการแบ่งปันความรู้ในโอกาสต่าง ๆ

4) การสร้างความรู้ (Creation of Knowledge) มีกระบวนการย่อยๆ 6 ประการ คือ การระบุถึงความคิดใหม่ๆ การประเมินความคิดใหม่ๆ การรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ การประเมินผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ การคัดเลือกผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ และการสร้างความรู้

5) การรวบรวมและจัดเก็บ (Knowledge Collection and Storage) ความรู้ประกอบด้วย การระบุถึงความรู้ การประเมินความรู้ การออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ การบูรณาการความรู้ และการปรับปรุงแผนความรู้ให้ทันสมัย

6) การปรับปรุงความรู้ (Knowledge Update) เป็นการปรับปรุงความรู้ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงความต้องการที่ไม่หยุดนิ่ง มีกระบวนการย่อยๆ 3 ประการดังนี้คือ การระบุถึงความเปลี่ยนแปลง การประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง และการปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัย

Marquardt (1996: 15) ได้กล่าวถึงระบบย่อยของความรู้ในองค์กรการเรียนรู้ว่า จำเป็นต้องอาศัยความรู้ที่ได้มาและความรู้ที่สร้างขึ้นขององค์กร โดยมีองค์ประกอบทั้งหมด 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) การแสวงหาความรู้ (Acquisition) หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศทั้งจากภายในและภายนอกองค์กร

2) การสร้างความรู้ (Creation) หมายถึง การสร้างความรู้ใหม่โดยกระบวนการที่แตกต่างกัน ตั้งแต่แนวคิดกรรมไปจนถึงงานวิจัยที่ยั่งยืน

3) การจัดเก็บความรู้ (Storage) หมายถึง การจัดทำรหัส และจัดเก็บความรู้ขององค์กรอย่างเป็นระบบเพื่อถ่ายและสะดวกแก่การสืบค้น นำมาใช้ในเวลาและสถานที่ตามที่ต้องการ

4) การวิเคราะห์และสกัดความรู้ (Analysis and Data mining) หมายถึงการใช้เทคนิควิเคราะห์ข้อมูลความรู้ การปรับโครงสร้างความรู้และการสกัดความรู้เพื่อให้อยู่ในสภาพและรูปแบบที่สามารถออกมาใช้ได้

5) การถ่ายโอนและเผยแพร่ความรู้ (Transfer and Dissemination) หมายถึง การถ่ายโอนและเผยแพร่ข้อมูลความรู้ และสารสนเทศให้กระจายทั่วทั้งองค์กร ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งเป็นการสื่อสารโดยใช้เครื่องมือสื่ออิเล็กทรอนิกส์และบุคคล

6) การประยุกต์และการปรับความถูกต้อง (Application and Validation) หมายถึง กระบวนการที่ครอบคลุมถึงการนำความรู้ไปปรับใช้และการประเมินความรู้โดยสมาชิกขององค์กร เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงความรู้ให้ถูกต้อง

Mckeen and Smith (2003: 51-58) ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้ประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน ที่เริ่มจาก

1) การกำหนดความรู้ที่ต้องการใช้ ซึ่งต้องอาศัยพนักงานที่มีความรู้ความสามารถและมีความคิดใหม่ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ที่จะสนับสนุนความสำเร็จขององค์กรได้

2) การเข้าถึงความรู้ ซึ่งองค์กรต้องรู้ว่าจะเข้าถึงความรู้ได้อย่างไร ซึ่งอาจได้จากผู้รู้หรือเครือข่ายต่างๆ

3) การยึดความรู้ ซึ่งส่วนมากจะได้จากความรู้ที่ฝังลึกในคน

4) การสร้างความรู้ ซึ่งกระบวนการที่สำคัญที่สุดจะทำให้เกิดความสำเร็จเพราะจะได้จากการแลกเปลี่ยนระหว่างคนระหว่างกลุ่มหรือระหว่างองค์กร

5) การใช้ความรู้ เพื่อประโยชน์ของพนักงานและองค์กร โดยองค์กรจะต้องสร้างวัฒนธรรมการใฝ่รู้ให้เกิดกับพนักงานภายใต้ศาสตร์แห่งการจัดการความรู้

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (อ้างถึงใน ธัญนันท์ สินชัย, 2551: 13) ได้ระบุว่า การจัดการความรู้ประกอบด้วยกิจกรรมและกระบวนการต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย

1) การชุดค้นและรวบรวมความรู้

2) การจัดหมวดหมู่ความรู้ให้เหมาะสมต่อการใช้งาน

3) การจัดเก็บความรู้เพื่อให้ค้นหาได้ง่าย

4) การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้

5) การจัดกิจกรรมและกระบวนการเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้

6) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อยกระดับความรู้

7) การสร้างความรู้ใหม่

8) การประยุกต์ใช้ความรู้

9) การเรียนรู้จากการใช้ความรู้

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) (http://www.opdc.go.th/oldweb/thai/E_Newsletter/dec_2006/e-newsletter/knowledge/KM.htm, 17 กุมภาพันธ์ 2559) ได้จัดขั้นตอนที่เป็นระบบของการจัดการความรู้ โดยเริ่มจาก

1) การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification)

2) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)

4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)

5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)

7) การเรียนรู้ (Learning)

2.1.7 องค์ประกอบการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ตามที่นักวิชาการแต่ละท่านได้นำเสนอไว้ ดังนี้

Ben Franklin (<http://www.providersedge.com/kma>, 10 November 2015) ได้กล่าวว่า ความสำเร็จของการจัดการความรู้เกิดจากการผสมผสานการทำงานระหว่างองค์ประกอบของการจัดการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย คน กระบวนการ และเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนี้

1) คน (People) กลยุทธ์หลักที่องค์การใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันมุ่งที่ความสามารถของคนในองค์การ ที่จะสร้างนวัตกรรมและมีความคล่องตัวที่จะปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ตามสภาวะการณ์ การพัฒนาคนในองค์การจึงมีความสำคัญอันดับแรก เพื่อแสวงหา สร้าง จัดการ แลกเปลี่ยน และทำให้ความรู้ที่ต้องการได้รับผลสำเร็จตามวิสัยทัศน์ที่องค์การต้องการ เป็นการผสมผสานความรู้จากหลายศาสตร์ เช่น การบริหารจัดการและพฤติกรรมองค์การ

2) กระบวนการ (Process) กระบวนการของการจัดการความรู้ ประกอบด้วยแนวทางและขั้นตอนของการจัดการความรู้ โดยต้องระบุประเภทของสารสนเทศที่ต้องการ ทั้งจากแหล่งข้อมูลภายในและภายนอก เป็นการแยกแยะว่า ความรู้ชนิดใดที่ควรนำมาใช้ในองค์การ แล้วนำความรู้นั้นมา กำหนดโครงสร้าง รูปแบบ และตรวจสอบความถูกต้อง ก่อนที่จะนำมาผลิตและเผยแพร่ โดยการบริหารกระบวนการนั้นจะต้องเข้าใจวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนขององค์การว่าต้องการให้บรรลุเป้าหมายอะไร ขั้นตอนของการจัดการความรู้ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่

(1) การจัดหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ (Knowledge Acquisition) การจัดหาความรู้เป็นขั้นตอนของการพัฒนาและการสร้างความรู้ใหม่ ด้วยการวิจัยและพัฒนา

(2) การแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการใช้ความรู้ร่วมกันในองค์กร มี 4 ระดับได้แก่ Know What (รู้ว่าเป็นอะไร: เป็นความรู้ข้อเท็จจริง) Know How (รู้วิธีการ: เป็นความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติ) Know Why (รู้เหตุผล: เป็นความรู้เชิงเหตุผลระหว่างเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลของประสบการณ์แก้ปัญหานำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น) และ Care Why (ใส่ใจกับเหตุผลเป็นความรู้ในเชิงความคิดสร้างสรรค์ริเริ่ม ที่ต้องการแก้ไขปัญหาและทำให้ดีขึ้น) การแบ่งปันความรู้เป็นการสร้างวัฒนธรรมใหม่ในองค์กร

(3) การใช้หรือเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Utilization) เป็นการเผยแพร่สารสนเทศให้คนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ในองค์กร เพื่อประโยชน์ ในการตัดสินใจและการดำเนินงาน ซึ่งการจัดการความรู้มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ในองค์กรให้เป็นความรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อบุคคลและองค์กร

3) เทคโนโลยีสารสนเทศ (Technology) การจัดการความรู้มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ในองค์กรให้เป็นความรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อบุคคลนั้น ในเวลาและรูปแบบที่บุคคลนั้นต้องการ เรียกว่า ระบบบริหารความรู้ ซึ่งประกอบไปด้วยเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดเก็บสารสนเทศ (Repositories) เครื่องคอมพิวเตอร์แม่ข่าย (Server) จัดเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ รวมทั้งการเผยแพร่เนื้อหาข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แพลตฟอร์มที่ทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน (Collaborative Platforms) การมีระบบและฐานข้อมูลที่ใช้งานร่วมกันได้ สนับสนุนการทำงานร่วมกัน ระบบเครือข่าย (Network) เป็นโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบเครือข่ายช่วยสนับสนุนการสื่อสารและการสนทนา และวัฒนธรรม (Culture) เช่น วัฒนธรรมองค์กรที่ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนและใช้ข้อมูลร่วมกัน

ทั้งนี้ สอดคล้องกับ บุญดี บุญญาภิกิจและคณะ (2547: 23) ที่ให้ความเห็นว่า องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ คือ คน เทคโนโลยี และกระบวนการความรู้ โดยคน ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้ได้อย่างง่าย และรวดเร็วขึ้นกระบวนการความรู้ เป็นการบริหารจัดการเพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้ใช้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุงและสร้างนวัตกรรม

โดยทั้ง 3 องค์ประกอบนี้จะต้องเชื่อมโยงและบูรณาการอย่างสมดุล

ส่วน ฐิติพร ชมพุกา (2548: 21 – 29) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมดังนี้ การจัดการความรู้ที่มีความซับซ้อนและไม่ใช่เป็นเพียงการเก็บรวบรวมข้อมูลในองค์กรเท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้การจัดการความรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพแล้วการจัดการความรู้ควรประกอบด้วย

1) บุคลากร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการความรู้ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการความรู้จะต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพ หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบุคลากรที่มีความรู้

2) ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) เป็นองค์ประกอบการจัดการความรู้อีกองค์ประกอบหนึ่ง กล่าวคือ มีการจัดการและพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ มีการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ตลอดจนมีการปรับปรุงเทคโนโลยีให้ทันสมัย พร้อมสำหรับการปฏิบัติงานและการเรียนรู้ มีการสื่อสารระหว่างกันที่ทั่วถึง รวดเร็ว มีการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ และง่ายต่อการนำมาใช้

3) ผู้นำแห่งการเรียนรู้ (Learning Leader) โดยจะว่าไปแล้วหัวใจการเป็นองค์การแห่งความรู้และการเรียนรู้ก็คือ การมีผู้นำที่ช่างเรียนรู้ และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นในองค์การ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาองค์การ

4) ระบบการจัดการ (Management System) เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญมากในการนำการจัดการความรู้ มาปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ มีระบบการจัดการที่เอื้ออำนวยให้การจัดการความรู้ถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง คณะผู้วิจัยนำเสนอประเด็นต่างๆ ประกอบด้วย ความหมายของชุมชนเข้มแข็งลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็งและองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

ในภาษาไทยและภาษาอังกฤษมีคำหลายๆ คำที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” โดยภาษาไทย ได้แก่ ชุมชนพึ่งตนเอง สังคมเข้มแข็ง ประชาสังคม สังคมประชาธิปไตย ส่วนในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Civility หรือ Civil society หรือ Civic tradition (ชูชัย ศุภวงศ์, 2541: 4) ทั้งนี้ ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีลักษณะเป็นส่วนรวม ผู้คนในสังคมแสดงออกถึงความมีสำนึกและความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมส่วนรวม โดยเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสังคมที่ดีงาม ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ ไทบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2541: 3) ที่มองว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง สังคมที่มีสมาชิกให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของตนเองและคนในชุมชน มีกลไก กระบวนการ และกิจกรรมร่วมกันอย่างหลากหลาย

ในอีกด้านหนึ่ง ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่คนหันหน้าเข้าหากันเพื่อเผชิญกับปัญหาและแรงกดดันจากสังคมภายนอก หรือความตั้งใจของคนในชุมชนว่าต้องการให้ชุมชนของตนเองเป็นอย่างไร โดยดำเนินไปบนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่าง

ต่อเนื่อง รู้จักใจกว้างยอมรับความแตกต่างและความหลากหลาย ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือเป็นหลักของระบอบประชาธิปไตยและความเป็นพลเมือง (อนุชาติ พวงสำลี และกฤษฎา อาชวนิจกุล, 2542: 7)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีสมาชิกลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาของตนเอง มีความต้องการ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เอื้ออาทร และมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยยอมรับในความแตกต่างและหลากหลาย

2.2.2 ลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง

ประเวศ วะสี (2556: 14) ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สมาชิกของชุมชนต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ประกอบกับสมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผลการแก้ปัญหา และการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน จนสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

ขณะเดียวกัน มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง ถือประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช้การพึ่งพาตลอดไป ตลอดจนมีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน รวมถึงมีผู้นำที่มีภาวะความเป็นผู้นำสูง

ส่วน อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทย์ (2540: 6) มองว่า ชุมชนมีสภาพรวมเป็นปึกแผ่นทั้งในรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ทั้งในส่วนตัวและส่วนรวมและในส่วนที่เป็นจิตวิญญาณ คือ ผู้นำและสมาชิกของชุมชนมีค่านิยมความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันและมีความรู้ที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความผูกพันต่อชุมชนและกับสมาชิกในชุมชน

ในอีกด้านหนึ่ง ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับสูง โดยมีปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีพเพื่อครอบครัวและชุมชนเป็นของตนเอง มีอำนาจในการจัดการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมสูง ขณะเดียวกันชุมชนต้องสามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ และกลไกภายในชุมชนเป็นหลัก

สุดท้าย ชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้การสร้างภูมิปัญญา ความรู้ของตนเองในด้านต่างๆ ซึ่งมีผลให้ชุมชนมีความรู้และการพัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้โดยผ่านกระบวนการต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงมีจุดเน้นอยู่ที่การมีส่วนร่วมของประชาชนและการเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาโดยเฉพาะอยู่ที่องค์กร ประชาชน หรืออาจจะเป็นการรวมกลุ่มของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ นั่นก็คือ ความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งขององค์กรประชาชน ซึ่งสามารถที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ และพึ่งตนเองได้ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงต้องให้ชุมชนมีความเป็นองค์กรและดำเนินการในรูปของคณะบุคคล กลุ่ม ซึ่งองค์กรประชาชนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อชาวบ้านศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนในแง่เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม

ทั้งนี้ หากมองในมุมเศรษฐกิจ สามารถพิจารณาความเข้มแข็งของชุมชนได้จากศักยภาพของชุมชนในการจัดการระบบเศรษฐกิจ การปรับตัวให้เข้ากับการผลิตเพื่อการค้า ทั้งการมีกลไกในการรวมกลุ่ม เพื่อดำเนินกิจกรรมรูปแบบต่างๆ มีการจัดระบบตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ กล่าวคือสามารถลดต้นทุนการผลิต การใช้เครื่องทุ่นแรง พัฒนา จัดหาเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ ราคาเหมาะสม รวมถึงมีวิธีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ไม่ใช้สารเคมีที่เป็นอันตราย อีกทั้งสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า เช่น การพัฒนาธุรกิจเอกชนในรูปสหกรณ์ การจัดการเกี่ยวกับการตลาด การทำการเกษตรแบบยั่งยืน ทำไร่นาสวนผสม (เศรษฐสยาม, 2540: 27)

ส่วนมิติทางด้านสังคม พิจารณาจากความสามารถของชุมชนในการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชน ที่จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สามัคคี เอื้อเฟื้อต่อกัน ประกอบกับสร้างกลไกที่จะทำให้คนมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม มีความผูกพันกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน โดยเฉพาะการดำรงรักษาการจัดระเบียบความสัมพันธ์แบบเดิม ที่คนสามารถรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อช่วยเหลือกันในด้านแรงงาน และความสามารถในการจัดระเบียบทางสังคมที่จะขจัดปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง หรือภาวะวิกฤติที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนได้ รวมถึงความสามารถของชุมชนในการจัดระบบสวัสดิการ และตอบสนองความต้องการจำเป็นที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน

ในอีกด้านหนึ่ง มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ที่ชี้ให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชน คือความสามารถของชุมชนในการจัดระบบการดูแล และแบ่งสรรทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ รวมถึงเป็นธรรมต่อสมาชิกของชุมชน ทำให้ชุมชนสร้างระบบการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนได้ (ประเวศ วัชสี, 2536: 12)

ขณะที่ มิติทางด้านวัฒนธรรม ทั้งความเชื่อ อุดมการณ์ คุณค่า ถือเป็นมาตรฐานที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมกัน เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างให้คนในชุมชนมีความเกาะเกี่ยว ยึดโยงกัน ซึ่งวัฒนธรรมถูกสร้างขึ้นมาจากระบบความสัมพันธ์ การจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน เป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ทั้งนี้ เชื่อว่า วัฒนธรรมเป็นกลไกที่ทำให้สังคมมีเอกลักษณ์ และเอกภาพ (Olsen Marvin, 1968: 54-60)

นอกจากนั้น มุมมองข้างต้น สอดคล้องกับ ขณิษฐา กาญจนรังสีนนท์ (2542: 44) ที่เชื่อว่า ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย 1) การที่สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชนในการที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง 2) สมาชิกในชุมชนมีความพร้อม ยินดีที่จะแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนร่วมกัน 3) ชุมชนมีกระบวนการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมรับการตรวจสอบ 4) เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ปัญหาของชุมชน เพื่อนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ติดตามประเมินผลการแก้ไขปัญหา 5) สมาชิกมีการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ผ่านกระบวนการชุมชน 6) มีแผนของชุมชนที่เน้นการพึ่งพาตนเอง 7) เชื่อว่าการช่วยเหลือจากแหล่งภายนอกไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป แต่ชุมชนต้องสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด และ 8) มีการร่วมมือกับภาคีต่างๆ ทั้งชุมชนอื่น ท้องถิ่น ภาครัฐ เอกชน และนักวิชาการ เป็นต้น

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง ประกอบด้วย 1) ชุมชนที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีลักษณะเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือกัน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน 2) ชุมชนที่มีศักยภาพพึ่งพาตนเองได้สูง มากกว่าพึ่งพาแหล่งภายนอก ทั้งเรื่องทุน แรงงาน ทรัพยากรต่างๆ ในการยังชีพ มีอำนาจต่อรองสูง มีอิสระในการตัดสินใจ และมีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน 3) มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยอาศัยภูมิปัญญา ความรู้ อำนาจ กลไกของชุมชน 4) มีการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานของวัฒนธรรม รากเหง้า และบริบท สภาพแวดล้อมของชุมชน 5) มีผู้นำที่มีภาวะความเป็นผู้นำสูง เก่ง ดี และมีการพัฒนาผู้นำอย่างต่อเนื่อง 6) มีการกำหนดแผนชุมชนโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และ 7) ชุมชนที่มีการมีส่วนร่วมของสมาชิกในหลากหลายมิติรวมถึง 8) มีการร่วมมือกับภาคีต่างๆ ทั้งชุมชนอื่น ท้องถิ่น ภาครัฐ นักวิชาการ และเอกชน

2.2.3 องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง คือ 1) มีอุดมการณ์และมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนมีทิศทางและเป้าหมายร่วมกัน 2) มีการบริหารจัดการ กล่าวคือ องค์การที่มีการบริหารจัดการดี มีผู้นำที่เก่ง และมีคุณภาพ 3) มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ซึ่งกิจกรรม หมายถึง งาน หรือการกระทำของชุมชน เช่น อาชีพ หรือกลุ่มอาชีพ และกิจกรรมของกลุ่มทางสังคม เป็นต้น 4) ทุน หมายถึง ต้นทุนทุกชนิดของการพัฒนา เช่น ภูมิปัญญา ความสามัคคี ทรัพยากรธรรมชาติ และเงิน 5) เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง ชุมชนอื่น องค์การภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายทางวิชาการ 6) สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง โดยการเมือง คือ กลุ่มอำนาจต่างๆ ทั้งอำนาจการให้คุณให้โทษ และอำนาจเงิน ไม่ว่าจะในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติ ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีสิทธิและอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์กับกลุ่มอำนาจดังกล่าว ได้แก่ มีอำนาจในการกำหนดราคาผลผลิต วางทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนโดยปราศจาก

การครอบงำ เป็นต้น รวมถึง 7) เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอก ทั้งนี้ เชื่อว่า หากการยอมรับจากสังคมภายนอกมีมาก จะส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง ในขณะเดียวกัน การยอมรับจากสังคมภายนอกมีความสัมพันธ์มากกับการบริหารจัดการ และเครือข่ายความร่วมมือ (ธนากร สังเขป, 2556: 48-49)

ในอีกด้านหนึ่ง ประเวศ วะสี (2541: 15) มองว่า องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งต้องมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรกัน มีการกระทำร่วมกัน และมีการเรียนรู้ในการกระทำ ซึ่งสอดคล้องกับบัณฑิต อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงศ์ (2535: 22) ที่อธิบายไว้ว่า องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ภูมิปัญญาและความรู้ที่สืบสานและประยุกต์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงภายนอก องค์การชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มและจัดระเบียบในชุมชน ตลอดจนมีเวทีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ส่วน สมพันธ์ เตชะอธิก (2540: 12) มองว่า องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง คือ 1) มีอุดมการณ์ร่วม กล่าวคือ การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนร่วมกัน และการยอมรับในอุดมการณ์ รวมถึงทิศทางการพัฒนา 2) มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาร่วมกัน 3) มีผลประโยชน์ร่วมกัน และมีการกระจายอย่างเป็นธรรม 4) มีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านความคิด ศิลธรรม การประกอบอาชีพ การพูด การประสานงาน และผู้นำที่มีบารมี 5) มีสมาชิก ทั้งที่เป็นสมาชิกในองค์กรและชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ได้เข้าร่วม 6) มีการจัดการบริหาร ได้แก่ การจัดโครงสร้างองค์กร บทบาทหน้าที่ กำหนดกติการ่วมกัน และวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น 7) มีกิจกรรมที่ต่อเนื่องและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน 8) มีทรัพยากรที่เป็นทุนและงบประมาณ ได้แก่ ทรัพยากรด้านความรู้ ประสบการณ์ และเทคโนโลยี เป็นต้น

ในมุมกลับกัน สาเหตุที่ทำให้ชุมชนขาดความเข้มแข็ง คือ 1) การขาดแคลนทรัพยากรชุมชน ความหลากหลายทางธรรมชาติ 2) การขาดแคลนกลไกการส่งเสริมการเรียนรู้ พบว่า กลไกหรือโครงสร้างของชุมชนที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้จากของจริงและการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในชุมชนขาดหายไป ข้อมูลข่าวสารที่ผ่านช่องทางต่างๆ มีเป็นจำนวนมาก แต่คนในชนบทขาดความรู้ ทักษะในการวิเคราะห์ และเลือกสรร 3) การแทรกซึมของกลไกการตลาด การโฆษณาชวนเชื่อผ่านสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และ 4) การแทรกซึมและการครอบงำของกลไกรัฐ (อุทัย ดุลยเกษม และอนเนก นาคะบุตร, 2541: 25)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็งมีองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ 1) มีอุดมการณ์และมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 2) มีการบริหารจัดการ 3) มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง 4) ทุน 5) เครือข่ายความร่วมมือ 6) สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง และ 7) เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอก

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์

2.3.1 ความหมายของเกษตรอินทรีย์

แนวคิดเกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ (Greenet, <http://www.greenet.or.th/article/1007>, 2 August 2015)

สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movement – IFOAM) ได้ให้คำนิยามของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า ระบบการผลิตที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของสุขภาพดิน ระบบนิเวศ และผู้คน เกษตรอินทรีย์พึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และวงจรธรรมชาติ ที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ แทนที่จะใช้ปัจจัยการผลิตที่มีผลกระทบทางลบ เกษตรอินทรีย์ผสมผสานองค์ความรู้พื้นบ้าน นวัตกรรม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เป็นธรรม และคุณภาพชีวิตที่ดีของคนและสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นับเป็นการมองเกษตรอินทรีย์ในฐานะของการเกษตรแบบองค์รวม ที่ให้ความสำคัญในเบื้องต้นกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ การเกษตรและ ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ขณะเดียวกันไม่ได้ละเลยมิติด้านสังคมและเศรษฐกิจ เพราะความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมไม่อาจดำรงอยู่ได้โดยแยกออกจากความยั่งยืนทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรและสังคมโดยรวม

หลักการเกษตรอินทรีย์ของสหพันธ์ฯ ประกอบด้วยหลักการ 4 ข้อ คือ สุขภาพนิเวศวิทยา ความเป็นธรรมและการดูแลเอาใจใส่ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) มิติด้านสุขภาพ (health) มองว่า เกษตรอินทรีย์ต้องส่งเสริม และสร้างความยั่งยืนให้กับสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมของดิน พืช สัตว์ มนุษย์ และโลก เนื่องจากสุขภาพของสิ่งมีชีวิตแต่ละปัจเจกและของชุมชน เป็นหนึ่งเดียวกันกับสุขภาพของระบบนิเวศ การที่ผืนดินมีความอุดมสมบูรณ์ จะทำให้พืชพรรณต่างๆ แข็งแรง มีสุขภาพที่ดี ส่งผลต่อสัตว์เลี้ยง และมนุษย์ที่อาศัยพืชพรรณเหล่านั้นเป็นอาหาร

ขณะเดียวกัน เชื่อว่า สุขภาพเป็นองค์รวมและเป็นปัจจัยที่สำคัญของสิ่งมีชีวิต การมีสุขภาพที่ดีไม่ใช่การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ แต่รวมถึงภาวะแห่งความเป็นอยู่ที่ดีของกายภาพ จิตใจ สังคม และสภาพแวดล้อมโดยรวม ความแข็งแรง ภูมิคุ้มกัน และความสามารถในการฟื้นตัวเองจากความเสื่อมถอยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสุขภาพที่ดีทั้งสิ้น

จากมุมมองข้างต้น บทบาทของเกษตรอินทรีย์ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตในไร่นา การแปรรูป การกระจายผลผลิต หรือการบริโภค ต่างมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีของระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิต เพราะอาหารที่ผลิตมีคุณภาพสูง และมีคุณค่าทางโภชนาการ ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เวชภัณฑ์สัตว์ และสารปรุงแต่งอาหารที่อาจมีอันตรายต่อสุขภาพ

2) **มิติด้านนิเวศวิทยา (ecology)** กล่าวคือ เกษตรอินทรีย์ตั้งอยู่บนรากฐานของระบบนิเวศวิทยาและวัฏจักรแห่งธรรมชาติ การผลิตการเกษตรจะต้องสอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ และช่วยทำให้ระบบและวัฏจักรธรรมชาติเพิ่มพูนและยั่งยืนมากขึ้น ซึ่งหลักการเกษตรอินทรีย์ประเด็นนี้เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับเกษตรอินทรีย์ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของระบบนิเวศที่มีชีวิต เช่น ในกรณีของการปลูกพืช เกษตรกรจะต้องปรับปรุงดินให้มีชีวิต หรือในการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรจะต้องใส่ใจกับระบบนิเวศโดยรวมของฟาร์ม หรือในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรกรต้องใส่ใจกับระบบนิเวศของบ่อเลี้ยงเป็นต้นในอีกด้านหนึ่ง การดำเนินการต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขท้องถิ่น ภูมินิเวศ วัฒนธรรม และความเหมาะสมของขนาดพื้นที่ โดยเกษตรกรควรใช้ปัจจัยการผลิตและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการใช้ซ้ำ การหมุนเวียน เพื่อที่จะอนุรักษ์ทรัพยากร ตลอดจนสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน

3) **มิติด้านความเป็นธรรม (fairness)** หมายถึง เกษตรอินทรีย์ต้องตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ที่มีความเป็นธรรมระหว่างสิ่งแวดล้อมโดยรวมและสิ่งมีชีวิต ซึ่งความเป็นธรรมนี้รวมถึงความเท่าเทียม การเคารพ ความยุติธรรม และการมีส่วนร่วมในการป้องกัน พิทักษ์โลกที่อาศัยอยู่ ไม่ว่าจะเป็นระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในประเด็นนี้ ความสัมพันธ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต และการจัดการผลผลิตเกษตรอินทรีย์ในทุกๆระดับควรมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นธรรม ทั้งเกษตรกร คนงาน ผู้แปรรูป ผู้จัดจำหน่าย ผู้ค้า และผู้บริโภค ทุกคนควรได้รับโอกาสในการมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนช่วยในการรักษาอธิปไตยทางอาหาร รวมถึงช่วยแก้ไขปัญหาความยากจน ประกอบกับเกษตรอินทรีย์ควรมีเป้าหมายในการผลิตอาหารและผลผลิตการเกษตรอื่นๆ ที่เพียงพอและมีคุณภาพที่ดี

ในอีกด้านหนึ่ง ความเป็นธรรมรวมถึงการปฏิบัติต่อสัตว์เลี้ยงอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสภาพการเลี้ยงให้สอดคล้องกับลักษณะ และความต้องการทางธรรมชาติของสัตว์ รวมทั้งดูแลเอาใจใส่ความเป็นอยู่ของสัตว์อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นำมาใช้ในการผลิตและการบริโภคต้องดำเนินการอย่างเป็นธรรม ทั้งทางสังคม และทางนิเวศวิทยา รวมทั้งต้องมีการอนุรักษ์ปกป้องให้กับอนุชนรุ่นหลัง ความเป็นธรรมดังกล่าวครอบคลุมถึงระบบการผลิต การจำหน่าย และการค้าผลผลิตเกษตรอินทรีย์จะต้องโปร่งใส มีความเป็นธรรม และมีการนำต้นทุนทางสังคม อีกทั้งสิ่งแวดล้อมมาพิจารณาเป็นต้นทุนการผลิตด้วย

4) **มิติด้านการดูแลเอาใจใส่ (care)** เน้นที่การบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังและรับผิดชอบ เพื่อปกป้องสุขภาพและความเป็นอยู่ของคนทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งพิทักษ์ปกป้องสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด นอกจากนี้ เกษตรอินทรีย์เป็นระบบที่มีพลวัตและมี ชีวิตในตัวเอง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก ฉะนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ควรดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและเพิ่มผลผลิตใน

การผลิต แต่ในขณะเดียวกันจะต้องระมัดระวังอย่าให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม โดยการประเมินผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่และเทคโนโลยีเดิมอย่างจริงจัง เนื่องจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็น และช่วยสร้างหลักประกันให้มั่นใจว่า เกษตรอินทรีย์นั้นปลอดภัยและเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตาม ต้องอาศัยประสบการณ์จากการปฏิบัติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะสมถ่ายทอดกันมาพิจารณาประกอบกันด้วย

ส่วนสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า ระบบการจัดการผลิตเกี่ยวกับการเกษตรแบบองค์รวมที่ส่งเสริมระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งนี้ ให้ความสำคัญกับการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงวัตถุพิษสังเคราะห์ พืช สัตว์ จุลินทรีย์ที่ได้จากเทคนิคการดัดแปลงพันธุกรรม หรือพันธุวิศวกรรม อีกด้านหนึ่ง รมัดระวังเรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อคงไว้ซึ่งคุณภาพของการทำเกษตรอินทรีย์ทุกขั้นตอน

ในอีกด้านหนึ่ง กรมวิชาการเกษตร ได้อธิบายความหมายของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า เป็นระบบการผลิตที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม รักษาสมดุลของธรรมชาติ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีระบบการจัดการนิเวศวิทยาที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในมุมมองกลับกันพยายามหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม (กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2543: 1)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การทำเกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการผลิตที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของสุขภาพดิน ระบบนิเวศ และผู้คน โดยพึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และวงจรธรรมชาติของชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตลอดจนผสมผสานองค์ความรู้พื้นบ้าน นวัตกรรม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เป็นธรรม และคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคนและสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.3.2 ลักษณะสำคัญของเกษตรอินทรีย์

สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (2543, หน้า 13) กล่าวถึง หลักการสำคัญของเกษตรอินทรีย์ไว้ ดังนี้

- 1) หลีกเลี่ยงการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และมีการวางแผนชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการไร่นาเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิต
- 2) ส่งเสริมการแพร่ขยายชนิดของแมลงที่มีประโยชน์ เพื่อลดปัญหาการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช
- 3) เกษตรกรต้องป้องกัน และหลีกเลี่ยงการปนเปื้อนของสารเคมี และสารมลพิษอันตรายจากภายนอก
- 4) หลีกเลี่ยงการปลูกพืชนอกฤดู

5) เลือกใช้พันธุ์พืชที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มีความต้านทานต่อโรคและแมลง
6) ปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยอินทรีย์วัตถุ ได้แก่ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และปุ๋ยพืชสด
อย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ รวมถึงมีการหมุนเวียนใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

7) มีการพัฒนาระบบการผลิตที่พึ่งพาตนเอง

ขณะที่ Howard (อ้างถึงใน วิญญู พันธุ์โต, 2545: 47) มองว่า เกษตรอินทรีย์มีลักษณะสำคัญ คือ

1) สุขภาพที่ดีเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตที่อุบัติขึ้นบนโลก

2) คำว่า “สุขภาพที่ดี” พิจารณาครอบคลุมทั้งเรื่องของดิน พืช สัตว์ และมนุษย์ ทั้งนี้ความมีสุขภาพดีของส่วนต่างๆ ที่กล่าวข้างต้นจะเชื่อมโยง สัมพันธ์กันเหมือนสายโซ่เส้นเดียวกัน

3) ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับห่วงโซ่แรก คือ ดิน จากนั้นส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อื่นๆ ที่อยู่ในระดับสูงกว่า และสุดท้ายส่งผลกระทบต่อมนุษย์ที่อยู่ห่วงโซ่บนสุด

4) ปัญหาการระบาดของโรคและแมลง ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในระบบเกษตรสมัยใหม่ คือ ปัญหาห่วงโซ่ที่ 2 และ 3 (พืช-สัตว์)

5) ปัญหาสุขภาพของคนสมัยปัจจุบัน มีสาเหตุมาจากความล้มเหลวที่เกิดขึ้นในห่วงโซ่ที่ 2 และ 3

6) สุขภาพของพืช สัตว์ มนุษย์ที่ไม่ดี เป็นผลต่อเนื่องมาจากสุขภาพที่ไม่ดีของดิน ฉะนั้น การแก้ปัญหาสุขภาพโดยการพัฒนาและวิธีการรักษาโรคไม่สามารถทำให้สุขภาพดีขึ้นได้ หากไม่แก้ไขเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของดิน

7) การปรับเปลี่ยน การพัฒนาต้องตระหนักถึงกฎและบทบาทที่สลับซับซ้อนของธรรมชาติ โดยการคืนทุกสิ่งที่ได้ใช้ประโยชน์ให้กลับสู่ผืนดิน ผสมผสานการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ โดยไม่ดำเนินการสิ่งใดๆ ที่เป็นการรบกวนกระบวนการผสมธาตุอาหารของสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ที่อยู่ในดิน

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะสำคัญของเกษตรอินทรีย์ คือ การทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมีในการผลิต ให้ความสำคัญกับการสร้างสุขภาพที่ดีของดิน พืช และสัตว์ ขณะเดียวกันหลีกเลี่ยงการปลูกพืชชนิดเดียวและพืชนอกฤดู เพื่อนำไปสู่ความอุดมสมบูรณ์ และคงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนคุณภาพชีวิตที่ดีของทั้งเกษตรกรและผู้บริโภค

2.3.3 ข้าวอินทรีย์

พื้นที่ที่คณะผู้วิจัยเลือกศึกษาในครั้งนี้ มีจุดเด่นในเรื่องของการปลูกข้าวอินทรีย์ ซึ่งหลักการและแนวทางในการปลูกข้าวอินทรีย์ มีดังนี้ (รุ่งเรือง ลาดบัวขาว, 2548: 12-16)

การผลิตข้าวอินทรีย์ต้องไม่ใช้สารเคมีหรือสารที่ผ่านกระบวนการสังเคราะห์ทางเคมีทุกชนิดในทุกขั้นตอน นับตั้งแต่การผลิตจนกระทั่งการเก็บรักษาผลผลิต เน้นการใช้ความอุดมสมบูรณ์จากอินทรีย์ในดินในสภาพที่เป็นธรรมชาติ ขณะเดียวกันเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินด้วยวัสดุอินทรีย์ และใช้แมลง

ศัตรูธรรมชาติกำจัดศัตรูพืช ประกอบกับควบคุมการระบาดของวัชพืชโดยใช้ชีวพันธุ์ต้านทาน รวมถึงควบคุมวิธีการปลูกและการจัดการที่เหมาะสม เพื่อสร้างสมดุลทางธรรมชาติ ซึ่งการปลูกข้าวอินทรีย์มีหลักการและแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

1) การเลือกพื้นที่ควรเลือกพื้นที่ที่เหมาะสม เช่น ห่างจากถนน ห่างโรงงาน ห่างแปลงที่ปลูกโดยใช้สารเคมี และมีแหล่งน้ำที่สะอาด โดยก่อนดำเนินการปลูกต้องมีการศึกษาประวัติของพื้นที่ว่าเคยปลูกอะไรบ้าง เพื่อหลีกเลี่ยงสารพิษที่ตกค้างในดินและน้ำ

2) การวางแผนจัดการดินมีการป้องกันสารพิษเข้าสู่ดิน เช่น ป้องกันทางน้ำด้วยการขุดคูรอบแปลงนา ส่วนป้องกันทางอากาศทำได้โดยปลูกพืชกันชน และไม่เผาตอซัง ฟางข้าว เศษวัสดุอินทรีย์ในแปลงนา ไม่ปล่อยที่ดินให้ว่างเปล่าก่อนการปลูกข้าวและหลังจากการเก็บเกี่ยว รวมถึงไม่นำพืชที่ไม่ใช่ประโยชน์ออกจากแปลงนา แต่นำวัสดุอินทรีย์เข้ามาใส่ในแปลงนาอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้กับดินด้วยการปลูกพืช เช่น พืชตระกูลถั่ว อีกทั้งใช้อินทรีย์วัตถุที่เกิดขึ้นให้มีประโยชน์สูงสุดต่อการปลูกข้าว

3) การวางแผนป้องกันภายในฟาร์มที่ทำการเกษตร สามารถทำได้โดยการจัดระบบการเก็บรักษาเครื่องมืออุปกรณ์

4) การวางแผนระบบการปลูกข้าวทั้งการเลือกฤดูปลูกที่เหมาะสม ใช้พันธุ์ข้าวที่ต้านทานโรคแมลง คำนึงถึงสภาพดิน อากาศ ความต้านทานต่อโรคแมลง และวัชพืชของพันธุ์ข้าวที่ปลูก รวมถึงความหลากหลายของชนิดพืชในแปลงนา ตลอดจนไม่ใช่เมล็ดพันธุ์ที่ได้จากการตัดต่อสารพันธุกรรม (GMO)

5) การใช้ปุ๋ยอินทรีย์เน้นการหลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยสังเคราะห์ทุกชนิด และใส่ปุ๋ยอินทรีย์จากธรรมชาติอย่างสม่ำเสมอ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยพืชสด

6) การวางแผนจัดการน้ำโดยรักษาระดับน้ำให้เหมาะสมต่อการปลูกข้าวอินทรีย์ตลอดฤดูปลูก ทั้งนี้การรักษาระดับน้ำที่เหมาะสมอยู่ที่ 5-15 เซนติเมตร จนถึงระยะเวลาก่อนเก็บเกี่ยวประมาณ 7-10 วัน จึงระบายออกเพื่อให้ข้าวสุกพร้อมกัน และแหล่งน้ำที่ใช้นั้น ควรอยู่ห่างจากพื้นที่ที่ใช้สารเคมี

7) การป้องกันกำจัดโรคแมลงและศัตรูพืชที่สำคัญ คือ ไม่ใช่สารเคมี หรือสารสังเคราะห์ในการป้องกันกำจัดโรคแมลงและสัตว์ที่เป็นศัตรูข้าวทุกชนิด ใช้ข้าวต้านทานโรคแมลงและสัตว์ศัตรูพืชปลูกพืชขับไล่แมลงบนคันนา เช่น ตะไคร้หอม ใช้วิธีกล เช่น ใช้แสงไฟล่อ กัดดัก และกาวเหนียว เป็นต้น รวมทั้งรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ โดยส่งเสริมการแพร่ขยายปริมาณของแมลงที่มีประโยชน์ เช่น ตัวห้ำ ตัวเบียน

8) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวในขั้นตอนการตาก และการเก็บรักษาผลผลิต ควรเก็บข้าวไว้ในโรงที่เหมาะสม สามารถระบายอากาศได้ดี หรือเป็นโรงเก็บที่ให้ไอร้อนผ่านเข้าไปอบเมล็ดได้ ส่วน

การบรรจุหีบห่อ ควรบรรจุในถุงขนาดเล็กตั้งแต่ 1-5 กิโลกรัม โดยใช้วิธีอัดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ หรือก๊าซเฉื่อย หรือเก็บในสุญญากาศ

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า จากหลักการและแนวทางในการปลูกข้าวอินทรีย์ดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าการปลูกข้าวอินทรีย์ต้องอาศัยความพิถีพิถันในทุกกระบวนการ นับตั้งแต่การเลือกพื้นที่ ต้องมีการจัดการดิน วางแผนป้องกันภายในฟาร์มที่ทำการเกษตร สามารถทำได้โดยการจัดการระบบการเก็บรักษาเครื่องมืออุปกรณ์การวางแผนระบบการปลูกข้าวการใช้ปุ๋ยอินทรีย์การวางแผนจัดการน้ำการป้องกันกำจัดโรคแมลงและศัตรูพืช รวมถึงการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

วิถีชีวิตของชาวคลองโยงทำอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก บรรพบุรุษบุกเบิกหักร้างถางพงในบริเวณ “ทุ่งนครชัยศรี” เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากิน โดยตั้งรกรากกันมานานกว่า 4-5 ชั่วอายุคน ซึ่งพื้นที่ดินของสหกรณ์บ้านคลองโยงมีประมาณ 1,800 ไร่ ตั้งอยู่ในตำบลคลองโยง อำเภอกุสุมาลย์ และตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ตามแนวคลองโยงที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำนครชัยศรี ในนิราศพระประธม และนิราศพระแท่นดงรังของสุนทรภู่ ได้บรรยายไว้ ดังนี้ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง และคณะ, 2556: 126)

นิราศพระประธม

“ที่ริมคลองสองฝั่งเขาตั้งบ้าน	นำสำราญเรียงรันควันโขมง
ถึงชะวากปากช่องชื่อคลองโยง	เป็นทุ่งโล่งลิบลิ้วหวีหวีใจ
มีบ้านช่องสองฝั่งชื่อบางเชือก	ล้วนตมเปือกเปอะปะสะวะไสว
ที่เรือน้อยลอยล่องค่อยคล่องไป	ที่เรือใหญ่โป่งโล่งต้องโยงควาย
เวหนากาสรู้ถ่อนถีบ	เขาตรีบริบเร่งไปน่าใจหาย”

นิราศพระแท่นดงรัง

“มาตะบึงลูถึงหัวโยงเชือก	เป็นโคลนเทือกท้องนาชลาสินธุ์
คลองก็เล็กน้ำตื้นเห็นพื้นดิน	ไม่น่ากินน้ำทาระอาใจ
ต้องจ้างโยงโยงเรือเหลือลำบาก	ให้ควายลากเรือเลื่อนเขื่อนไหว
ผู้กระนาวยาวยึดเป็นพืดไป	ทิ้งแจ็กไทยปนกันสนั่นอึง
ไม่พักแจวพักถ่อให้รอร่า	เป็นราคาจ้างประจำลำสลึง
เห็นเพื่อนเรือเมื่อจวนจะรุ่งราง	มีมุ้งกลางกอดเมียอยู่เคลียคลอ
แสนอาภัพก็แต่เราช่างเปล่าปลอด	ไม่ได้กอดเหมือนอย่างเขาหรือเราหนอ

นอนก้อตอตุ๋นคู้คู้งอ

ทั้งคับใจคับที่เจ้าพี่เอ๋ย

เขาโยงเรือริบรุดไม่หยุดควาย

ในใจคอคับแคบแทบจะตาย

ไม่หลับเลยจนสว่างกระจ่างฉาย

มาจนสายจึงพ้นตำบลโยงฯ”

ประวัติความเป็นมา ชาวบ้านได้รวบรวมไว้ในเอกสารชื่อ **สรุปความเป็นมาที่ดินบ้านคลองโยง** (สหกรณ์บ้านคลองโยง, ม.ป.ป.: 1) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า คลองมหาสวัสดิ์ได้ขุดในช่วง พ.ศ. 2400-2503 หลังสัญญาเบาริง พ.ศ. 2398 เมื่อขุดคลองเสร็จเจ้านายในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์จับจองที่ดินว่างเปล่าริมคลองทางแขวงเมืองนนทบุรีฝั่งเหนือ 1,620 ไร่ แขวงเมืองนครชัยศรีฝั่งเหนือ 9,396 ไร่ ฝั่งใต้ 5,188 ไร่ รวมเป็นนาทั้งหมด 16,200 ไร่ แบ่ง 50 ส่วน ได้ส่วนละ 324 ไร่ เป็นที่นายาว 60 เส้น กว้าง 5 เส้น 8 วา เพื่อพระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกเธอ รวมถึงให้บำไพร่ ชาวบ้านคลองโยงผู้บุกเบิกที่ดินด้วยการหักร้างถางพงกันตั้งแต่สมัยโบราณต้องเช่าที่นาทำกินจนถึงบัดนี้

ในหลักฐานโฉนดที่ดิน ผู้ที่ถือกรรมสิทธิ์ คือ เจ้าจอมมารดาชุ่ม ในรัชกาลที่ 4 ต่อมาที่ดินทั้งหมดตกทอดมาสู่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ขณะเดียวกันชาวบ้านที่เช่าที่ดินทำกิน ต่างมีหลักฐานใบเสร็จรับเงินค่าเช่าที่นาของวังวรดิศ ลงวันที่ 3 พฤษภาคม 2479 โดยเก็บค่าเช่านาของนายจ้อย ปี 2478 เป็นจำนวนเงิน 20 บาท ใบเสร็จลงชื่อผู้เก็บเงิน คือ "หลวงสกลคณารักษ์"

จากนั้น ที่ดินผืนนี้ ตกทอดกันมาในพระราชตระกูลตีสกุลจนถึงเจ้าของรายสุดท้ายที่ระบุอยู่ในโฉนดที่ดิน คือ ประไพพิศ เกตุราย โดยมี บุญชิต เกตุรายนาถ เป็นผู้จัดการมรดก และเคยประกาศขายยกผืนเมื่อปี 2496 ในราคาประมาณไร่ละ 1,100 บาท แต่ขายได้เพียง 700 ไร่ และเหลือจำนวน 1,800 ไร่ ซึ่งบุญชิต เกตุรายนาถ ได้มอบให้ “นายกองนา” เป็นผู้เก็บค่าเช่า เพื่อส่งให้กับตนเอง

เจ้าของที่กับชานา ความคาดหวังที่ต่างกัน

จากความเป็นมาข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า เจ้าของที่ต้องการที่จะขายที่ และให้เช่า ในมุมกลับกัน ชานาต้องการมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ภายใต้กระแสประชาธิปไตยแบ่งบาน และยุคการปฏิรูปที่ดิน ในปี 2518 ชานาได้รวมตัวกันเสนอต่อกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อขอยืมเงินจากกองทุนหมุนเวียนจัดหาที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกร พ.ศ. 2518 มาดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์นิคมในลักษณะการเช่าซื้อที่ดิน โดยผ่อนชำระเงินคืนแก่กองทุนหมุนเวียนฯ ตามหลักฐานหนังสือกองสหกรณ์นิคม กส.12.8/198 ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2518 และคำสั่งกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่ 609/2518 สั่ง ณ วันที่ 29 กันยายน 2518 ให้คณะกรรมการจัดซื้อที่ดินที่ตำบลคลองโยง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมพิจารณาราคาที่ดิน รวมถึงความเหมาะสมของที่ดินตามที่เกษตรกรผู้เช่านาได้ร้องขอให้กรมส่งเสริมสหกรณ์จัดตั้งสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน มีหลักฐานชี้ชัดว่า มีการซื้อที่ดิน จำนวน 1,800 ไร่ ในราคาไร่ละ 2,500 บาท

ช่วงปี 2523 มีการจัดตั้งสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง จำกัด แต่ไม่ได้มีการดำเนินการเช่าซื้อที่ดินตามเจตนารมณ์เดิมของการซื้อที่ดิน ภายใต้งบกองทุนจัดหาที่ดินช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ กล่าวคือระยะเริ่มแรกให้จัดตั้งเป็นสหกรณ์เช่าที่ดินก่อน หลังจากผ่อนชำระเงินยืมจากกองทุนหมุนเวียนฯ จำนวน 4.5 ล้านบาท และมีหนังสือราชการ ปี 2543 ที่ระบุว่า มีการส่งเงินคืนกองทุนไปแล้วประมาณ 4.2 ล้านบาท รวมถึงมีการพัฒนาที่ดิน และเมื่อสหกรณ์มีความเข้มแข็งแล้ว จึงจะดำเนินการเช่าซื้อ มีหลักฐานว่า ที่ดินแปลงนี้ซื้อโดยเงินกองทุนหมุนเวียนฯ รวมทั้งสิ้น 4,507,500 บาท (หนังสือราชการนิคมสหกรณ์คลองหลวง ลงวันที่ 1 มีนาคม 2543 ระบุว่า ปี 2542 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ส่งเงินเข้าบัญชีกองทุนหมุนเวียนจัดซื้อที่ดินเพื่อเกษตรกร 4,141,791 บาท จนถึงปี 2550 ชาวนาบ้านได้คืนเงินกองทุนหมุนเวียนฯ ไปแล้วประมาณ 5.6 ล้านบาท) หลังจากนั้น คนในชุมชนได้ร่วมกันเช่าซื้อ 2 ครั้ง ในปี 2533 และปี 2546 ทั้งนี้ได้ร่วมกับเครือข่ายภายนอกในการเคลื่อนไหว คือ **เครือข่ายหนี้สินชาวนาแห่งประเทศไทย**

การเคลื่อนไหว เรียกร้องสิทธิในการถือครองที่ดิน

ในปี 2549 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ทำการมอบที่ดินคืนแก่กรมธนารักษ์ตามนโยบายของรัฐบาล ที่ต้องการให้กรมธนารักษ์ทวงที่ดินคืนจากหน่วยงานต่างๆ มาดำเนินการจัดเช่าเอง ภายใต้อำนาจของโครงการรัฐเอื้อราษฎร์ ซึ่งมีมติคณะรัฐมนตรี 24 ธันวาคม 2544 ได้กำหนดไว้ว่า ห้ามนำที่ดินราชพัสดุไปจำหน่ายจ่ายโอนแก่ผู้อื่น ตั้งแต่ปี 2549 แต่ประเด็นดังกล่าว หน่วยงานราชการไม่ได้ชี้แจงให้ชาวบ้านได้รับรู้และเข้าใจอีกทั้งเก็บค่ารังวัด ค่าประกันที่ดิน ค่าธรรมเนียม และค่าเช่าในอัตราที่สูง กล่าวคือ เดิมสมาชิกเสียค่าเช่า ทั้งที่อยู่อาศัยและนา 20 ไร่ ประมาณ 3,000-4,000 บาท หลังจากนั้นเสียค่าในปีแรกเข้าประมาณ 40,000-50,000 บาท

อีกด้านหนึ่ง การจัดการเช่าโดยธนารักษ์พื้นที่ นับเป็นการเช่าแบบรายบุคคล ไม่ผ่านการมีส่วนร่วม หรือการดำเนินการโดยสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง อีกทั้งปล่อยให้มีการเปลี่ยนมือการเช่าโดยผู้ที่ไม่ได้เป็นเกษตรกร อันส่งผลให้ที่ดินหลุดมือจากเกษตรกร และเป็นการทำลายความเข้มแข็งลดอำนาจต่อรองของเกษตรกรรายย่อย

จากสถานการณ์ ดังกล่าว จึงนำมาสู่การเรียกร้องสิทธิของสมาชิกสหกรณ์ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2551 ให้ธนารักษ์พื้นที่จังหวัดนครปฐมชะลอการเก็บค่าเช่า และค่าธรรมเนียมต่างๆ รวมถึงต้องช่วยผลักดันให้ชาวนามีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินตามเจตนารมณ์ของผู้ขายที่ดิน ประกอบกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 85 วรรค 2 และร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ขณะเดียวกัน มีการเคลื่อนไหวในหลากหลายช่องทาง ได้แก่ เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2551 เข้าพบเพื่อเจรจากับรองผู้ว่าราชการจังหวัดธนารักษ์พื้นที่นครปฐม และหน่วยราชการต่างๆ ที่

เกี่ยวข้อง โดยข้อสรุปในวันนั้น คือ ธนารักษ์พื้นที่นครปฐมให้ชาวบ้านเช่าที่ดินเป็นไปตามโครงการ “รัฐเอื้อราษฎร์” และต้องทำตามระเบียบที่มีอยู่

3 กรกฎาคม 2551 เข้าพบเพื่อเจรจากับ ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อรวบรวมเอกสารที่ระบุเจตนารมณ์ของการใช้ที่ดิน แต่ไม่พบเอกสารดังกล่าว

9 กรกฎาคม 2551 สำนักงานสิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ร่วมกันสืบสวนข้อเท็จจริง และจัดทำรายงานเสนอให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไขปัญหาให้เป็นไปตามเจตนารมณ์เดิมของการจัดตั้งสหกรณ์นิคมฯ

จากนั้น ระหว่างวันที่ 4-10 มีนาคม 2552 สมาชิกสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยงได้ร่วมชุมนุมในนาม “เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คปท.)” ทำให้รัฐบาลต้องแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย โดยมีนายกรัฐมนตรียเป็นประธาน และคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาเฉพาะอีกจำนวน 6 ชุด ทั้งนี้ การเจรจาที่ดำเนินการโดยคณะกรรมการอำนวยการและอนุกรรมการฯ ทั้งสองชุด ก่อให้เกิดข้อตกลงร่วมกันในการแก้ไขปัญหาภายใต้นโยบายการกระจายการถือครองที่ดินในรูปแบบชุมชน เนื่องจากที่ดินแปลงนี้ ยังไม่ได้ดำเนินการตามกระบวนการเช่าซื้อที่ดินอย่างสมบูรณ์ ซึ่งตามหลักการเช่าซื้อจะต้องมีการคิดราคาที่ดินอย่างน้อยตามราคาประเมินที่ดินปัจจุบัน กล่าวคือ ราคาไร่ละ 500,000 บาท สหกรณ์ฯ และชาวบ้านต้องจ่ายเงิน ประมาณ 900 ล้านบาท (พื้นที่ 1,800 ไร่)

ต่อมา ในปี 2553 ชาวบ้านคลองโยงได้ร่วมชุมนุมกับพี่น้องเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย ที่หน้าทำเนียบรัฐบาล เป็นเวลา 3 วัน นายกรัฐมนตรีจึงเร่งแก้ไขปัญหาเรื่องคดีความ และประชุมคณะกรรมการฯ ที่จัดตั้งขึ้นอีกครั้ง นำไปสู่การออกมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 30 มีนาคม 2553 และมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 14 ธันวาคม 2553 ให้หน้าที่ดินมาดำเนินการจัดการให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ตามเจตนารมณ์ของรัฐภายใต้เจตนารมณ์เดิมของกองทุนหมุนเวียนฯ พ.ศ. 2518 โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญ คือให้ดำเนินการตามแนวทางของรัฐบาล อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ด้านนโยบายการถือครองที่ดินและบริหารจัดการที่ดินอย่างยั่งยืนและมั่นคงโดยชุมชนในรูปแบบชุมชน กล่าวคือ ให้สหกรณ์บ้านคลองโยง จำกัด เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน และสมาชิกของสหกรณ์มีสิทธิในการครอบครองและใช้ประโยชน์ โดยห้ามจำหน่าย จ่าย โอนให้แก่ผู้อื่นใด เว้นแต่จะตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาท ทั้งนี้ ผู้รับที่ดินต้องมีคุณสมบัติเป็นสมาชิกสหกรณ์ และเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาในชุมชนเท่านั้น ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินของสมาชิก ต้องใช้ที่ดินเพื่อทำประโยชน์ในการเกษตรกรรม และที่อยู่อาศัยเท่านั้น ห้ามนำไปทำธุรกิจอุตสาหกรรม และกิจกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และมีข้อตกลงร่วมกันว่า สมาชิกมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันปรับปรุงแบบการผลิตให้พัฒนาไปสู่การเกษตรยั่งยืน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้

จงลักษณ์ เวชธรรมมา (2556: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการจัดการความรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรีและ 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับการจัดการความรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย พบว่า 1) การจัดการความรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี โดยรวมและรายด้าน ด้านการเรียนรู้ ด้านการเข้าถึงความรู้ ด้านการบ่งชี้ความรู้ ด้านการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ด้านการสร้างและการแสวงหาความรู้ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการประมวลผลและกลั่นกรองความรู้ อยู่ในระดับปานกลาง 2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับการจัดการความรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษาและประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ปิยะนนท์ พริ้งน้อย (2556: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของเทศบาลในพื้นที่เขตปริมณฑล มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพ ปัญหา และความรู้ของการจัดการความรู้ในเทศบาลทุกระดับในเขตปริมณฑล เพื่อการสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ต่อการปฏิบัติงาน และประเมินรูปแบบการจัดการความรู้ของเทศบาลในเขตปริมณฑล โดยมีรูปแบบการศึกษาเป็นการวิจัยและพัฒนาในเชิงการวิจัยคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการจัดการความรู้ของเทศบาลในเขตปริมณฑล พิจารณาจากแนวปฏิบัติทั้ง 4 ด้าน ของเทศบาล ได้แก่ การศึกษาความต้องการของประชาชน การกำหนดนโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาของผู้บริหารเทศบาล การวางแผนโครงการและปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล และการจัดสรรงบประมาณและการดำเนินการตามแผนงาน พบว่า การดำเนินงานต่างๆ ตามแนวปฏิบัติทั้ง 4 ด้าน ยังขาดการใช้การจัดการความรู้อย่างเป็นระบบแบบแผน หรือมีสภาพการจัดการความรู้ที่ยังไม่เป็นรูปธรรม และยังไม่มียุทธศาสตร์การจัดการความรู้ครบถ้วนตามกระบวนการจัดการความรู้ คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่และการถ่ายโอนความรู้ 2) ปัญหาการจัดการความรู้ของเทศบาลในเขตปริมณฑล จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารเทศบาล สรุปได้ดังนี้ การไม่ได้ใช้รูปแบบการจัดการความรู้ที่เป็นระบบในการจัดการความรู้ บุคลากร

ของเทศบาลขาดความเข้าใจต่อรูปแบบการจัดการความรู้ และเทศบาลบางแห่งขาดระบบเทคโนโลยี เพื่อสนับสนุนการจัดการความรู้

ส่วนรูปแบบการจัดการความรู้ของเทศบาลในเขตปริมณฑลที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ได้ยึดตามแนวปฏิบัติงานของเทศบาลซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดกระบวนการจัดการความรู้ 4 องค์ประกอบ คือ (1) การแสวงหาความรู้ (2) การสร้างความรู้ (3) การจัดเก็บความรู้ และ (4) การเผยแพร่และการถ่ายโอนความรู้ มาใช้กับแนวปฏิบัติงานของเทศบาล โดยผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้ของเทศบาลในเขตปริมณฑลทั้ง 3 ด้าน ของพนักงานเทศบาล คือ ด้านความเข้าใจต่อความรู้ ในกระบวนการจัดการความรู้ด้านการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ และด้านความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการความรู้ พบว่า พนักงานเทศบาลประเมินตนเองว่า มีความเข้าใจต่อความรู้ในการจัดการความรู้การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ และความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการความรู้ช่วงหลังการทดลองมากขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุรียนต์ ปันทะนะ (2556: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้เรื่องการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวเหนียวสันป่าตองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาลักษณะการจัดการความรู้ ศึกษาปัญหาการจัดการความรู้ และแนวทางการจัดการความรู้เรื่องการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวเหนียวสันป่าตองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดองค์ความรู้ การสร้างและถ่ายโอนความรู้ การแสวงหาและการจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผลการวิจัยพบปัญหาที่สำคัญว่า 1)การปลูกข้าวเหนียวพันธุ์สันป่าตองปลูกได้เฉพาะนาปีเป็นข้าวไวต่อช่วงแสงและต้องการแสงแดดเวลากลางวัน ชาวเกษตรกรไม่นิยมปลูกขายเพราะให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำกว่าข้าวเหนียวพันธุ์สันป่าตอง ซึ่งได้รับการพัฒนาพันธุ์ขึ้นมาใหม่ 2) เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่จบการศึกษาแล้ว ไม่นิยมทำอาชีพเกษตรกร คือหันไปทำอาชีพภาคอุตสาหกรรมและอาชีพภาคบริการ ทำให้จำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวชนิดนี้ลดลง ต่อไปจะขาดการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง แนวทางการจัดการความรู้ คือ เกษตรกรมีการนำความรู้ที่ฝังลึกในคน (Tacit Knowledge) มาใช้ผสมผสานกับความรู้ที่ได้รับจากการอบรม เรียนรู้ ซึ่งเป็นความรู้ประเภทที่เปิดเผย (Explicit Knowledge) เป็นการรวมรวมองค์ความรู้ของผู้ปฏิบัติที่เกิดจากประสบการณ์และในรูปของเอกสารต่างๆ โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการจัดเก็บ เผยแพร่ และแบ่งปันความรู้เพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้เป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนางาน พัฒนาคนให้ดียิ่งขึ้น

สุพัตรา คงขำ (2556: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านหนังตะลุงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านหนังตะลุง 2) ศึกษาคุณค่าและการอนุรักษ์ภูมิปัญญา

พื้นที่บ้านหนึ่งตะลุง 3) การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านหนึ่งตะลุงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และ 4) ประเมินและปรับปรุงรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านหนึ่งตะลุงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ใช้วิธีการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยแบบพหุเทศะกรณีศึกษารวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการณ์การจัดการความรู้ของคณะหนึ่งตะลุงมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงปริมาณโดยคณะหนึ่งตะลุงมีความต้องการจำเป็นในด้านการแสวงหาความรู้ และด้านการจัดเก็บความรู้เป็นขั้นตอนที่มีปัญหามากที่สุดและยังเป็นลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงสุด โดยคณะหนึ่งตะลุงมีสภาพการจัดการความรู้ที่เป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพการจัดการความรู้ที่คาดหวังอยู่ในระดับมาก และปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ประกอบด้วย ภาวะผู้นำวัฒนธรรมองค์กร เทคโนโลยี ความรู้หรือภูมิปัญญา กิจกรรม การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ การบริหารจัดการ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 2) คุณค่าของหนึ่งตะลุง จำแนกออกเป็น 2 ด้าน หลักคือ ด้านการพัฒนาบุคคล และด้านการพัฒนาสังคม ส่วนแนวทางในการอนุรักษ์หนึ่งตะลุง จำเป็นต้องเสริมสร้างและพัฒนากลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้เป็นนายหนึ่งตะลุง ลูกคู่หรือนักดนตรี ผู้รับหนึ่งตะลุง ผู้ดูหรือผู้ชม และผู้ส่งเสริมหนึ่งตะลุง 3) การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ ประกอบด้วยหลักการความรู้ “BONAMSUB Model” มีองค์ประกอบย่อย 8 ประการคือ (1) ภาวะผู้นำ (2) โอกาสของการเรียนรู้ (3) สร้างเครือข่ายในการทำงาน (4) กิจกรรมต่อเนื่อง (5) การจัดการ (6) ค่านิยมร่วมกัน (7) การใช้เทคโนโลยี และ (8) อยู่ในความดูแลของภาครัฐ 4) การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการจัดการความรู้ ผ่านการตรวจสอบและรับรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในแนวทางปฏิบัติ และการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

วนิดา สัจพันธ์ (2551: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อหาแนวทางปฏิบัติการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบ งานวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการเข้าไปสังเกตการณ์ในพื้นที่จริง โดยศึกษาสภาพปัญหาและข้อเท็จจริงในการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ 4 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านโครงสร้าง ด้านการปฏิบัติงาน และด้านการใช้เทคโนโลยี

ผลการศึกษาพบว่า ด้านบุคลากร ผู้บริหาร อบต. ส่วนใหญ่ ไม่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานซึ่งกันและกัน ส่งผลให้พนักงานของ อบต. ไม่มีศักยภาพในการปฏิบัติงานเท่าที่ควร ส่งผลให้คุณภาพของงานต่ำไปด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าผู้บริหาร อบต. ส่วนใหญ่ไม่กระตุ้น

ให้พนักงานเกิดการเรียนรู้ หรือไม่สนับสนุนให้พนักงานแสดงความคิดเห็นในการกำหนดแผนงาน รวมถึงไม่มีการสอนงานในขณะปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังขาดการทำงานเป็นทีม (team work)

ด้านโครงสร้าง พบว่า อบต. ส่วนใหญ่ มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจในการสั่งงานอยู่ที่นายก อบต. หรือ ปลัด อบต. ไม่มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้กับหัวหน้างานฝ่ายต่างๆ ส่งผลให้การปฏิบัติงานในการแก้ปัญหาของท้องถิ่นไม่มีประสิทธิภาพ ขาดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน และไม่มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรให้เข้ากับสังคมฐานความรู้

ด้านการปฏิบัติงาน พบว่า อบต. ส่วนใหญ่ ไม่มีการจัดการความรู้ ไม่มีการจัดบรรยายให้เกิดการเรียนรู้ในการปฏิบัติงาน ไม่มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และไม่มีการประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร ทำให้การบริหารงานไม่บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ด้านเทคโนโลยี พบว่า อบต. ส่วนใหญ่ ไม่มีผู้ที่ชำนาญด้านเทคโนโลยี แม้จะมีเทคโนโลยีระดับสูง แต่ใช้งานไม่เต็มประสิทธิภาพ และไม่มีการทำคู่มือการใช้เทคโนโลยีในสำนักงาน ส่งผลให้การปฏิบัติบางด้านมีความล่าช้า

งานวิจัยนี้ยังได้เสนอแนะว่า อบต. ควรนำการจัดการความรู้มาใช้ โดยเชิญผู้มีประสบการณ์มาให้ความรู้ในการปฏิบัติงานแก่พนักงาน และควรกำหนดให้มีกระบวนการจัดการความรู้ใน อบต. อาทิ การแสดงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้กับการปฏิบัติงานขององค์กรบริหารส่วนตำบล

อารีวรรณ ทับทอง (2549: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ของหมอพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการจัดการความรู้ในระดับบุคคลและในระดับกลุ่มของหมอพื้นบ้าน จากการศึกษาพบว่า ความเป็นมาของหมอพื้นบ้านแต่ละคนต่าง มีพื้นฐานมาจากการเห็นประสบการณ์ของบรรพบุรุษและการมีใจอยากช่วยเหลือคนอื่น โดยใช้องค์ความรู้พื้นฐานมาดูแลสุขภาพของคนในชุมชน สำหรับการจัดการความรู้ของหมอพื้นบ้านแต่ละคนพบว่ามี การแสวงหาความรู้หลายวิธีซึ่งส่วนใหญ่สืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษ หรือจากตำราพื้นบ้านเก่าๆ หรือสอบถามผู้รู้ หรือครูพักลักจำ การนำความรู้ไปใช้มีการผสมผสานหลายวิธีทั้งกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ เทียบเคียงวิเคราะห์โรค การลองผิดลองถูก และการประยุกต์ใช้ ในเรื่องการถ่ายทอดความรู้ ไม่มีการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบชัดเจนเพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ส่วนการจัดการความรู้ในระดับบุคคลพบว่า หมอพื้นบ้านในเครือข่ายได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยเป็นกิจกรรมที่แลกเปลี่ยนและรื้อฟื้นองค์ความรู้ กิจกรรมที่สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริง โดยกิจกรรมที่เน้นการหาความรู้เพิ่มเติม มีการทบทวนบทเรียน และสถานการณ์ทำงาน จึงทำให้หมอพื้นบ้านสามารถฟื้นฟูและต่อยอดความรู้จากเดิมได้

Coakes, Amar and Granados (2010: 282-304) ศึกษาเรื่อง Knowledge Management, Strategy, and Technology: A Global Snapshot ผลการศึกษาวิจัย พบว่า กลยุทธ์เป็นปัจจัยสำคัญของกระบวนการจัดการความรู้ นอกจากนี้ยังพบว่า วัฒนธรรมองค์กรเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สามารถผลักดัน

ให้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการจับความรู้ที่ได้มาจากประสบการณ์ความสำเร็จได้ ตลอดจนองค์กรสามารถจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการจับความรู้ที่ได้มาจากประสบการณ์และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ตลอดจนยังช่วยให้บุคลากรในองค์กรมีความรู้ความสามารถปฏิบัติงานได้หลากหลายหน้าที่ โดยเปลี่ยนจากการปฏิบัติงานที่ใช้ความชำนาญเฉพาะด้านเป็นการปฏิบัติงานที่หลากหลายหน้าที่ รวมทั้งทุกคนในองค์กรสามารถใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ ที่จำเป็นได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นผลจากการที่ทุกคนในองค์กรได้มีการสื่อสารถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ โดยเฉพาะความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลผ่านชุมชนนักปฏิบัติ (Communities of Practice-CoP) นอกจากนี้ ยังพบว่า การจัดการความรู้ในองค์กรนั้นควรดำเนินการโดยกลุ่มคนที่ทำงานร่วมกันหรือทีมงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จะประสบความสำเร็จในการแบ่งปันความรู้ได้นั้น องค์กรต้องมี อินทราเน็ตที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นข้อมูลข่าวสาร และความรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้ อาทิ การจัดเก็บความรู้ขององค์กร

Lui (<http://proquest.umi.com.pqweb>, 11 November 2015) ได้ศึกษา ปัจจัยที่สนับสนุนใช้ระบบการจัดการความรู้และผลกระทบของการใช้ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้แต่ละบุคคล งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์จัดระบบการเรียนรู้ในองค์กรและอธิบายให้เห็นว่าสามารถวัดได้โดยผ่านการประเมินทั้งสถานภาพภายใน (ความรู้) และข้อเท็จจริงที่สามารถสังเกตได้ (พฤติกรรมและการปฏิบัติ) ผลการวิจัยพบว่า ระบบความรู้ที่แข็งแกร่งมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้แต่ละบุคคล และอธิบายว่าระบบความรู้มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ในหลายด้าน การวิจัย ยังเสนอแนะว่า ความสามารถในการรับรู้ของแต่ละคนและการใช้ประโยชน์ของระบบความรู้ และการสนับสนุนการจัดการเป็นปัจจัยหลักที่นำไปสู่การใช้ระบบความรู้ คุณภาพของระบบสารสนเทศไม่มีผลกระทบโดยตรงกับการใช้ระบบความรู้ ผลกระทบการใช้ระบบความรู้ขึ้นอยู่กับแต่ละคน ดังนั้น ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจากระบบคุณภาพการใช้ระบบความรู้ไม่มีนัยสำคัญ นอกจากนี้ การวิจัยแสดงให้เห็นว่า ผู้ใช้จำนวนมากที่สุดให้ความสำคัญกับระบบความรู้ องค์กรควรเน้นให้ความสำคัญกับคนมากกว่าเทคโนโลยีเมื่อมีการจัดระบบความรู้หลัก จากนั้นคนจะเป็นผู้เลือกใช้ระบบแบ่งปันความรู้กับผู้อื่น หรือเก็บความรู้ สุดท้ายการศึกษาวิจัยระบุประเด็นที่ชี้ให้เห็นความต้องการและการวิจัยในอนาคตโดยตรง คือ ควรใช้วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์หลายตัวแปรมากขึ้น เพื่อให้ชัดเจนครอบคลุมบริบทวัฒนธรรม เพื่อตรวจสอบอิทธิพลของวัฒนธรรม การใช้ความรู้และผลของการเรียนรู้ และการวัดที่สัมพันธ์กับการวิจัยเพื่อความถูกต้อง ทดสอบ และปรับปรุงทั้งระบบการวัดและโมเดล

Hamid (<http://www.tlainc.com/artic154.htm>, 9 November 2015) ศึกษาเรื่อง Identifying Knowledge and Creating Knowledgeable Employees เพื่อศึกษาว่า องค์กรจะสามารถระบุความรู้ที่ต้องการภายในองค์กรได้อย่างไร และการสนับสนุนให้พนักงานขององค์กรเป็นพนักงานที่เปี่ยมด้วยความรู้ได้อย่างไร โดยใช้ธุรกิจอุตสาหกรรมที่แตกต่างกัน 4 แห่ง ผู้วิจัยได้ตระหนักว่า การ

พัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถสนับสนุนระบบขององค์การในเรื่องการระบุมารู้ที่จำเป็น และการสนับสนุนให้เป็นพนักงานที่เปี่ยมด้วยความรู้ ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับพนักงานด้านบริหารจัดการของบริษัท 4 แห่ง ซึ่งเป็นพนักงานในตำแหน่งผู้จัดการตามสายงาน ผู้จัดการโครงการ ผู้จัดการสำนักงาน และผู้อำนวยการด้านบริหาร ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์มีประเด็นเกี่ยวกับความสำเร็จของความรู้ภายในองค์การ การสามารถระบุมารู้ที่ใช้ในองค์การ และวิธีการจัดการในการสนับสนุนพนักงานให้เป็นผู้ทรงความรู้ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พฤติกรรมที่ระบุมารู้ขององค์การและการเปลี่ยนความรู้เหล่านั้นให้เป็นทรัพยากรขององค์การที่สามารถนำไปใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตสำหรับองค์การได้ ซึ่งจะได้มาจากการประชุมหรือระดมสมองในการทำงานระหว่างกลุ่มพนักงานและจากการสื่อสารของพนักงาน หรือการถ่ายทอดจากพนักงานที่มีประสบการณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถสนับสนุนกลยุทธ์การจัดการความรู้ขององค์การ และยังเป็นแรงจูงใจในการหาความรู้เพื่อความอยู่รอดขององค์การ โดยไม่จำเป็นต้องมีการลงทุนด้านเทคโนโลยีอย่างมากเพื่อใช้ในการสร้างความรู้ของพนักงาน

BosuaและScheepers (2007: 93-109) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Towards a Model to Explain Knowledge sharing in Complex Organization Environments เป็นการศึกษาวิจัยที่เป็นการมุ่งสู่แบบจำลองที่อธิบายการแบ่งปันความรู้ในสภาพแวดล้อมองค์กรที่ซับซ้อนที่ได้ข้อสรุปจากการวิจัยว่าการแบ่งปันความรู้ที่มีประสิทธิผลจะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดสภาพแวดล้อมในองค์กรที่เน้นด้านความรู้และเสนอว่า ประสิทธิภาพของการแบ่งปันความรู้ถูกกำหนดโดยวุฒิภาวะของเครือข่ายทางสังคมทั้งที่เป็นรูปแบบละที่ไม่เป็นรูปแบบ รวมทั้งมีข้อเสนอเพิ่มเติมอีกว่า กลไกอำนาจความสะดวกราบรื่นในสังคมและเครือข่ายสังคมที่สร้างขึ้นกับกลไกที่เชื่อมเครือข่ายเหล่านี้เข้าด้วยกันจะมีผลต่อประสิทธิภาพทั้งหมดของการแบ่งปันความรู้ในสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อน

Orr and Persson (<http://thailis.unit.net.th/DAO/main.nsp>, 10 November 2015) ได้ทำการศึกษาองค์ประกอบของการจัดการความรู้ในองค์กรต่างๆ อาทิ อิริคสัน (ERISSON) ฮิวเล็ท แพคการ์ด (HEWLETT PACKARD) เคพีเอ็มจี (KPMG) ซีเมนส์ (SIEMENS) และซีร็อกซ์ (XEROX) พบว่า องค์ประกอบการจัดการความรู้ในองค์กรที่ทำการศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญ ดังนี้ 1) องค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์ขององค์กรที่มีการกำหนดร่วมกัน โดยมีการใช้ความรู้เป็นฐานในการกำหนด 2) องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ 3) องค์ประกอบด้านการมีผู้นำที่สามารถและเข้าใจกระบวนการจัดการความรู้ 4) องค์ประกอบด้านความรู้ความสามารถของบุคลากร ซึ่งจะต้องเปิดโอกาสและสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะและความสามารถรวมถึงเพื่อพัฒนาตนเองและองค์การอย่างสร้างสรรค์ 5) องค์ประกอบด้านการลงทุนและการใช้เทคโนโลยี ความรู้จะแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วก็ด้วยการใช้เทคโนโลยีที่มี

ประสิทธิภาพที่เพียงพอและเหมาะสมกับองค์การ โดยองค์ประกอบเหล่านี้จะต้องมีการผสมผสานกัน
อย่างสมดุล

Peyman and Others (<http://www.tlinc.com/artic185.htm>, 10 November 2015) ได้ศึกษาสำรวจปัจจัยที่ทำให้เกิดความล้มเหลวของการเพิ่มระบบการจัดการขององค์ความรู้ในองค์การ ผลการศึกษาพบว่า ความรู้และการจัดการองค์ความรู้ในองค์การเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เป็นที่ทราบแน่ชัดว่าเครื่องยนต์ กลไกและอาคารสถานที่ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่ประกอบในองค์การเท่านั้น แต่เป็นสิ่งแนชัดและที่สำคัญกว่านั้นคือองค์ความรู้ แนนอนที่สูงสุดความรู้และการจัดการกับความรู้เป็นสิ่งที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ ถ้าความรู้ที่มีการจัดการที่ดี คำตอบสุดท้ายคือการจัดการความรู้ที่เป็นระบบนั่นเอง นอกจากนี้ผลการศึกษาพบว่า 10 ปัจจัยแห่งความล้มเหลวที่สำคัญมากที่สุดของการจัดการความรู้ที่เป็นระบบ สรุปได้ดังนี้ คือ 1) ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการเรียนรู้ 2) ขาดผู้มีประสบการณ์ที่ชำนาญด้านการจัดการเรียนรู้ 3) ขาดความพร้อมของสมาชิกองค์การ 4) มีการวางแผนที่ผิดพลาดในโครงการนั้นๆ 5) ขาดงบประมาณในการจัดการความรู้ 6) การจัดการทางด้านวัฒนธรรม 7) ขาดการสนับสนุนและมีการผูกพันของการจัดการ 8) มีการยับยั้งการพัฒนาการเปลี่ยนแปลง 9) ขาดผู้มีความรู้ความสามารถในการประชาสัมพันธ์องค์การ 10) ขาดการประสานติดต่อระหว่างระบบการทำงานเก่าและใหม่

Lam (2005: 206-217) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Successful Knowledge Management Requires a Knowledge Culture: A Case Study เป็นการศึกษาการจัดการความรู้ที่ประสบความสำเร็จโดยใช้วัฒนธรรมความรู้: กรณีศึกษา บริษัท MKS การศึกษากรณีตัวอย่างจากบริษัท MKS ซึ่งเป็นบริษัทที่ปรึกษาด้านเทคโนโลยีข่าวสารของอินเดีย ทำให้พบว่า วัฒนธรรมความรู้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการจัดการความรู้ และผลการสัมภาษณ์ที่ได้จากพนักงานของบริษัท MKS ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของวัฒนธรรมบางด้านที่เป็นปัจจัยขัดขวางการจัดการความรู้ของบริษัท MKS ซึ่งประกอบด้วย การแข่งขันภายในระหว่างพนักงานด้วยกันจนอาจทำให้ขาดแรงจูงใจที่จะให้มีการแบ่งปันความรู้และการประเมินคุณค่าของลูกค้าต่ำเกินไป แต่พนักงานจะพึงพอใจกับวิธีการแบ่งปันความรู้แบบซึ่งหน้ามากกว่าวิธีการที่ใช้เครื่องมือ

Chen (2004: Abstract) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่ององค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ พบว่า ปัจจุบันองค์การที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีการนำการจัดการความรู้มาใช้ในองค์การ โดยองค์การเหล่านั้นต้องมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญในการจัดการความรู้ คือ มีผู้นำที่มีพฤติกรรมในการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการจัดการความรู้ โดยกำหนดไว้ในวิสัยทัศน์องค์กร ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ และมีกลยุทธ์ที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ที่กำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ด้วย

2.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็ง

ปริญญา สิงห์เรือง (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาบ้านดอนหมู ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งเกิดจากชุมชนคิดริเริ่มกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอาศัยระบบเครือข่าย ขนบธรรมเนียมประเพณี การนับถือผู้อาวุโส และภาวะผู้นำเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งแนวทางดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นที่ยอมรับของบุคคลภายนอก

มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า คนในชุมชนนับเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีการร่วมกันวิเคราะห์หาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน และมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม จนนำไปสู่ความมั่นคง เข้มแข็ง และยั่งยืนของชุมชน

Fonchingong and Fonjong (2002: 2) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวคิดการพึ่งตนเองในการริเริ่มพัฒนาชุมชนของกลุ่มคนรากหญ้าในคาเมรูน ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาชุมชนในกลุ่มรากหญ้าของคาเมรูน เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพึ่งพาตนเอง เพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ซึ่งประชาชนเป็นผู้ริเริ่มเองทั้งหมด รัฐทำหน้าที่ส่งเสริมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น เทคโนโลยี และงบประมาณ และไม่เข้าไปแทรกแซงการดำเนินกิจกรรมใดๆ นอกจากนั้น พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน คือ ความเชื่อมั่นต่อภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ท้องถิ่น ทักษะ เทคโนโลยี และการสนับสนุนจากผู้นำภายนอกชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมระหว่างโครงสร้างทางวัฒนธรรมกับเครือข่ายชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนจากสตรีและผู้มีบทบาทหลักของชุมชน นอกจากนั้น เสนอแนะว่า แนวทางการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้น คือ รัฐและภาคส่วนอื่นๆ ต้องให้คำแนะนำ สนับสนุนในการริเริ่มการดำเนินงานของชุมชน และการสร้างเครือข่ายท้องถิ่น

Provan and Veazie (2002: 13) ได้ทำการศึกษา วิเคราะห์เครือข่ายมาใช้ในการอธิบายความเข้มแข็งหุ้นส่วนของเครือข่าย ผลการวิจัย พบว่า เครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชนมีความสำคัญในการจัดการปัญหาของชุมชน รวมถึงตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ขณะเดียวกัน ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นในการช่วยเหลือสมาชิกสำหรับการวางแผนพัฒนาสิ่งต่างๆ ในอนาคต นอกจากนั้น การมีจุดเชื่อมต่อของเครือข่ายจำนวนมากเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

2.5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรอินทรีย์

วิญญู พันธโต (2545: 47) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีการเกษตรไปสู่เกษตรอินทรีย์ : กรณีศึกษาตำบลบ้านป็น อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ความตระหนักถึงผลกระทบไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกิจกรรมในรูปแบบกลุ่ม การมีกระบวนการบริหารและนโยบายที่ดี ล้วนเป็นแรงจูงใจในการให้ความร่วมมือในการเปลี่ยนแปลงไปสู่เกษตรอินทรีย์ ในอีกด้านหนึ่งการทำเกษตรอินทรีย์ที่ประสบความสำเร็จของเกษตรกรที่ได้ทดลองปลูกและทำมาอย่างต่อเนื่อง นั้น เป็นแบบอย่างที่ดีในการจูงใจให้เกษตรกรคนอื่นๆ หันมาให้ความสนใจ

นพคุณ ฌ กลาง (2549) ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทการเกษตรอินทรีย์กับการผลิตเพื่อเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม พบว่า จุดแข็งของเกษตรอินทรีย์ คือ ประสิทธิภาพในการผลิตที่สามารถหมุนเวียนสิ่งที่เหลือจากการผลิตกลับเข้าสู่กระบวนการผลิต และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ส่วนจุดอ่อนคือ แรงงานการผลิตมีจำนวนลดลงขณะที่โอกาส คือ สามารถขยายตลาดได้สูง เพราะความต้องการในการบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพ ปลอดภัยจากสารพิษ และไม่ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมมีสูง นอกจากนั้นอุปสรรคของเกษตรอินทรีย์ คือ จำนวนพื้นที่และคุณสมบัติในการทำเกษตรอินทรีย์ ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับสภาพแวดล้อม พบว่า แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรกการผลิตมีการใช้ทรัพยากรจากสิ่งแวดล้อมจำนวนมากมาทำการผลิต เพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยไม่ได้พิจารณาถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ระยะต่อมาเมื่อสังคมตระหนักเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อม ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจึงดีขึ้น และความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกับสิ่งแวดล้อม

กนกพรรณ จำปาศรี (2551) ทำการศึกษาเรื่อง ผลที่เกิดขึ้นจากการยอมรับระบบเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร ตำบลสะลวง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า หลังจากชุมชนปลูกพืชผักด้วยระบบเกษตรอินทรีย์ ผลในด้าน 1) เศรษฐกิจ คือ พืชผักเกษตรอินทรีย์มีราคาสูงขึ้น แต่รายได้เมื่อหักจากต้นทุนแล้ว รายได้ไม่เพิ่มขึ้น เพราะถูกกดราคาและตลาดที่รับซื้อมีน้อย ส่วนการลงทุนไม่มีปริมาณการลงทุนเพิ่มขึ้น 2) สังคม พบว่า เมื่อปลูกผักด้วยระบบเกษตรอินทรีย์พวกตนได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมสูงขึ้น มีการปรึกษาหารือ พบปะสังสรรค์กัน มีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน ขณะเดียวกันได้รับการติดต่อจากเจ้าหน้าที่ทั้งของรัฐและเอกชนสูงขึ้น 3) สิ่งแวดล้อม พบว่า มีผลในแง่บวกต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นสภาพดินที่อุดมสมบูรณ์ มีความชื้นมากขึ้น สภาพน้ำตามแหล่งธรรมชาติมีความบริสุทธิ์ สะอาดมากขึ้น และอากาศที่บริสุทธิ์ เป็นต้น และ 4) สุขภาพอนามัยของคนในชุมชนดีขึ้น และมีความมั่นใจในความปลอดภัยจากการบริโภคผลผลิตมากขึ้น

ชลกานदार นาคทิม (2551) ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้นำในการจัดการความรู้ของเกษตรกรทำนาเกษตรอินทรีย์ กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรธรรมชาติ ตำบลท่อม อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งผลการวิจัย พบว่า บทบาทของผู้นำในการจัดการความรู้สามารถแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงแรก ก่อตั้งกลุ่มและพัฒนาบทบาทผู้นำ เริ่มสร้างความรู้และพัฒนาตนเองจากการศึกษาดูงาน การฝึกอบรม การทดลองปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำ กลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม ช่วงต่อมา การขยายกลุ่มให้เป็นที่รู้จักต่อสาธารณชน เอื้ออำนวย ส่งเสริม และสนับสนุนให้เกษตรกรเกิดการปฏิบัติ และเรียนรู้ ช่วงสุดท้าย เป็นการแสวงหาตลาด เพื่อขยายช่องทางการจำหน่ายผลผลิต และสร้างกิจกรรมใหม่ในการทำเกษตรอินทรีย์ ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการกำหนดราคา และระบบตลาดโดยเน้นตลาดที่เป็นธรรม ส่วนปัญหาอุปสรรคในการจัดการความรู้ ได้แก่ 1) ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 2) ค่านิยมของเกษตรกรที่เอนเอียงต่อแรงจูงใจด้านราคาผลผลิตทางการเกษตรและความสะดวกสบาย 3) สภาพภูมิอากาศเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถใช้สารอินทรีย์ควบคุมได้ ทำให้สมาชิกต้องใส่ปุ๋ยเคมี 4) การสนับสนุนจากสมาชิกภายในครอบครัว และ 5) จำนวนแรงงานในครอบครัวที่ทำการผลิตได้ตลอดปี

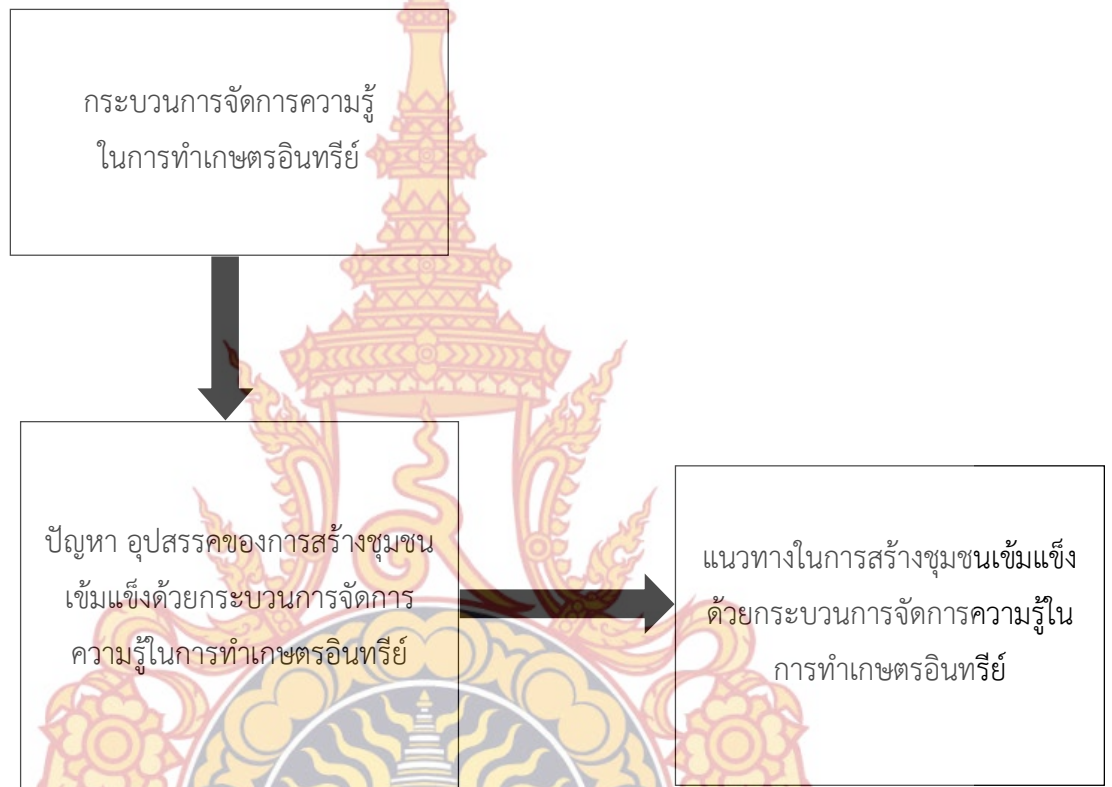
พิชิตชัย แผงครसार (2552) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ของเครือข่ายเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งผลการวิจัย พบว่า การจัดการความรู้ของเครือข่ายเรื่องเกษตรอินทรีย์ มี 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างความรู้โดยการศึกษาจากเอกสาร การอบรมสัมมนา การฝึกปฏิบัติ จากแปลงสาธิต และการศึกษาดูงาน 2) การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ โดยการจัดเวทีถ่ายทอดแลกเปลี่ยน ทารือกันเป็นกลุ่ม และ 3) การประยุกต์ใช้ความรู้ กล่าวคือ แบ่งพื้นที่ใช้ทั้งสารเคมีส่วนหนึ่งมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือครัวเรือนที่ใช้แบบผสม คือ ไม่มีการแบ่งพื้นที่ใช้ทั้งสารเคมีและอินทรีย์วัตถุ อีกส่วนหนึ่ง คือ ครัวเรือนที่ทำเกษตรอินทรีย์ทั้งหมด และสุดท้าย คือ ไม่มีการประยุกต์ใช้เลยมีจำนวนน้อยที่สุด ขณะที่พัฒนาการของเครือข่ายสามารถแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเริ่มก่อตั้งเป็นชมรม และช่วงที่มีการขยายองค์กรออกเป็นเครือข่าย โดยจัดการเครือข่ายในรูปแบบคณะกรรมการ 3 ชุด ประกอบด้วย คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการบริหาร และคณะกรรมการสมทบ ทั้งนี้คณะกรรมการบริหารมีจำนวนไม่มากนัก เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหาร ส่วนคณะกรรมการสมทบทำหน้าที่แทนคณะกรรมการบริหารเมื่อท่านนั้นๆ ติดภารกิจ

Stephan Dabbert, Anna Maria Haering and Raffaele Zanolli (2004) ได้ศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในกลุ่มประเทศยุโรป ซึ่งได้พบแนวทางการพัฒนา จำนวน 6 ประเด็น ได้แก่ 1) การให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภค 2) การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานของเกษตรอินทรีย์ เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด 3) การสนับสนุนและให้ความสำคัญเรื่องเกษตรอินทรีย์ 4) การให้งบประมาณแก่เกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ 5) แก้ไขนโยบาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ และ

6) แก้ไขประเด็นความขัดแย้งระหว่างเกษตรแบบดั้งเดิมและเกษตรอินทรีย์ รวมถึงสนับสนุนสถาบันทางด้านเกษตรอินทรีย์ให้มีความเข้มแข็ง

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2-1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยคณะผู้วิจัย

2.7 บทสรุป

ในบทนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอสาระสำคัญใน 3 ส่วนหลักๆ ประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของแนวคิดทฤษฎีการจัดการความรู้ ชุมชนเข้มแข็ง และการทำเกษตรอินทรีย์ จากนั้นได้กล่าวถึงวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ ชุมชนเข้มแข็ง และการทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีกระบวนการจัดการความรู้ของ Kucza 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การระบุความต้องการของความรู้ (Identification of Need for Knowledge) 2. การคัดเลือกความรู้ (Knowledge Pull) 3. การส่งมอบความรู้

(Knowledge Push) 4. การสร้างความรู้ (Creation of Knowledge) 5. การรวบรวมและจัดเก็บ (Knowledge Collection and Storage) และ 6. การปรับปรุงความรู้ (Knowledge Update) รวมถึงประยุกต์ใช้ตัวชี้วัดของแต่ละมิติจากงานศึกษาวิจัยของนักวิชาการต่างๆ เพื่อเป็นกรอบในการศึกษากระบวนการจัดการความรู้ปัญหา และอุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จากนั้นหาแนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์

นอกจากนั้น การทบทวนวรรณกรรมในส่วนต่างๆ ยังสามารถนำไปใช้ประกอบการวิจัยในครั้งนี้ได้หลายๆ ส่วน ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ สรุป อภิปรายผล รวมถึงจัดทำข้อเสนอแนะในการวิจัย ซึ่งในบทถัดไปคณะผู้วิจัยจะได้นำเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

จากบทที่ผ่านมา ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ในประเด็นต่างๆ ทั้งในส่วนของแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ชุมชนเข้มแข็ง การทำเกษตรอินทรีย์ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย

ในบทนี้ จะได้อธิบายถึงวิธีการศึกษาวิจัย ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative study) ใช้วิธีการวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Approach) และแบบกรณีศึกษา (Case Study Approach) โดยศึกษาจากเอกสาร (documentary study) ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) รวมถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เพื่อนำไปสู่การรับรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ อย่างลึกซึ้งในกรณีศึกษา (intrinsic case) ทั้งนี้ หน่วยในการวิเคราะห์ที่เป็นระดับบุคคล ประชากรจึงเป็นตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่วิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรีจังหวัดนครปฐม รวมถึงนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวเป็นอย่างดี ซึ่งใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็น ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น 15 คนโดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 การออกแบบการวิจัย

การออกแบบวิจัยคุณภาพตามคตินิยมแนวการตีความ (interpretivism) ถือว่า ความหมายขึ้นอยู่กับบริบท โดยครอบคลุมถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ซึ่งการตีความหรือการพยายามทำความเข้าใจความหมายของสิ่งต่างๆ หลังจากที่ได้รวบรวมข้อมูลทั้งหมดจากการลงภาคสนาม จะนำไปสู่ความเข้าใจในความหมายของสิ่งที่ทำการศึกษาอย่างสมบูรณ์ (ชาย โปธิสิตา, 2554: 84) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ก็เช่นกัน การที่จะเข้าใจ และสร้างกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ได้อย่างเจาะลึก จำเป็นต้องพิจารณาถึงสภาพบริบทต่างๆ ได้แก่ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม ลักษณะดิน พันธุ์พืช น้ำ อากาศ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยม เป็นต้น

การวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณา และแบบกรณีศึกษา เป็นวิธีการเชิงคุณภาพที่สามารถใช้คู่ขนานกันได้ เนื่องจากเน้นการเจาะจงอันใดอันหนึ่งเหมือนกัน โดยชาติพันธุ์วรรณาให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจระบบวัฒนธรรม และใช้มโนทัศน์ทางวัฒนธรรม ส่วนแบบกรณีศึกษา มุ่งศึกษา ระบบที่มีขอบเขตจำกัด ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะโครงการ องค์กร ปรากฏการณ์ หรือบุคคล (Creswell, 1998: 12)

วิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา มุ่งทำการศึกษาและทำความเข้าใจแบบแผน พฤติกรรมทางสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตของกลุ่มคนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาในครั้งนี้ เน้นไปที่ชุมชนที่มีปัญหาความยากจนจากการทำเกษตร และลุกขึ้นมาร่วมมือกันจัดการกับปัญหาของตนเองจนได้รับโฉนดชุมชนเป็นแห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่า อัตลักษณ์ ค่านิยม การตื่นตัวของชุมชนนั้น ปัจจัยต่างๆ ทั้งแบบแผน วัฒนธรรม สังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ล้วนมีความเชื่อมโยง สัมพันธ์กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งสิ้น ฉะนั้น การศึกษาดังกล่าว จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องใช้แนวทางเชิงชาติพันธุ์วรรณนา เพื่อเข้าไปในความ เป็นมา พัฒนาการ ปัญหา ตลอดจนประเด็นอื่นๆ ในเชิงลึก

วิธีการข้างต้น เป็นการค้นคว้าหาข้อเท็จจริง โดยใช้ตัวนักวิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการ รวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เคร่งครัด เพื่อไม่มีอคติ และได้ข้อมูลที่ชัดเจน ถูกต้อง ซึ่ง ใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบอุปนัย กล่าวคือ สร้างทฤษฎีจากข้อมูลในชุมชนที่ทำการศึกษา เพื่อนำไป ปรับใช้ภายในชุมชน และพื้นที่อื่นๆ ทั้งนี้ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยนำตนเองเป็นเครื่องมือ ในการรวบรวมข้อมูล เล่นบทบาททั้งในฐานะคนนอก (outsider) และคนใน (insider) ซึ่งการเข้าไป ใกล้ชิด คลุกคลีเสมือนเป็นคนใน ทำให้ชุมชนไว้วางใจ ช่วยให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ นอกจากนั้นทำการ วิเคราะห์บริบท สภาพแวดล้อมโดยรอบของสิ่งที่ศึกษาด้วย หรือทำความเข้าใจแบบองค์รวม (integrated whole) ในมิติที่หลากหลาย (LeCompte and Schensul, 1999: A)

ในอีกด้านหนึ่ง ใช้แบบกรณีศึกษา เนื่องจากวิธีนี้เหมาะสำหรับการศึกษาปรากฏการณ์ใด ปรากฏการณ์หนึ่งอย่างเจาะลึก หรือหลายๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยศึกษาอย่างเข้มข้น และ ครอบคลุม สมบูรณ์ตลอดระยะเวลาที่ลงพื้นที่ (Lincoln and Guba, 1985: 360) ขณะเดียวกัน กรณี ที่ศึกษามีขอบเขตที่ชัดเจน เป็นหน่วยที่มีความสมบูรณ์ในตัว ไม่ว่าจะ เป็นมุมมองในแง่ของเนื้อหา บริบท สถานที่ และเวลา ซึ่งปรากฏการณ์ หรือกรณีศึกษาเรียกได้ว่า เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออก จากบริบทได้

ประการต่อมา รูปแบบการวิจัยแบบกรณีศึกษา ได้เลือกใช้กรณีศึกษาแบบมุ่งหาคำอธิบาย (Explanatory case studies) เน้นในเรื่องรายละเอียดของข้อมูล บริบทปรากฏการณ์ในการสร้าง ชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ และให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ รวมทั้งการรู้จัก ปรากฏการณ์ และหาคำอธิบายใหม่ๆ ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน หรือเสริมคำอธิบายที่มีมาก่อนให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งการศึกษาในลักษณะนี้ สามารถนำมาใช้อธิบายข้อค้นพบที่การศึกษาเชิงปริมาณไม่ อาจอธิบายได้ (Yin, 1993: .4-27)

นอกจากนั้น การเลือกพื้นที่ที่ทำการศึกษาคครั้งนี้ คือ พื้นที่วิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตาก ฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรีจังหวัดนครปฐมสาเหตุที่เลือกพื้นที่ดังกล่าว เนื่องจากเป็น

พื้นที่ที่มีความโดดเด่นเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม มีแกนนำและคนในชุมชนที่เข้มแข็ง รวมถึงมีความมุ่งมั่นในการทำเกษตรอินทรีย์

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การใช้การวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณา นำสู่ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับวัฒนธรรม โดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิต ปัญหาความยากจน และบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเข้าใจ หรือสามารถวิเคราะห์หาคำตอบ คำอธิบายสำหรับพฤติกรรม เหตุการณ์ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ขณะเดียวกัน การศึกษาเฉพาะกรณีด้วยนั้น ทำให้ได้ข้อมูลจากการศึกษาประเด็นนี้อย่างเจาะลึก ละเอียด และหลากหลายแง่มุม

ทั้งนี้ การออกแบบการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ มีหน่วยในการวิเคราะห์ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

3.1.1 หน่วยในการวิเคราะห์

สำหรับหน่วยในการวิเคราะห์ หรือหน่วยในการศึกษาทางสังคมศาสตร์มีหลากหลาย ทั้งหน่วยระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน พื้นที่ และสังคม สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้หน่วยในการวิเคราะห์ระดับบุคคล เนื่องจากหลักการวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐประศาสนศาสตร์หน่วยในการศึกษา หรือหน่วยในการวิเคราะห์มักจำกัดอยู่ที่บุคคล (จุมพล หนิม, 2551: 224-227) ประกอบกับการศึกษาประเด็นดังกล่าว มีบุคคลที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก จึงเน้นศึกษาระดับตัวบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลสำหรับใช้ตอบคำถามการวิจัยได้อย่างครบถ้วน

3.1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

จากการเลือกหน่วยในการวิเคราะห์ระดับบุคคลข้างต้น ประชากร (population) จึงเป็นตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชนเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องรวมถึงนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวเป็นอย่างดี โดยศึกษาจากจำนวนคนที่ไม่มากนัก เพื่อให้สามารถศึกษาข้อมูลในเชิงลึกและแคบ อันจะนำมาซึ่งข้อสรุปจากการวิจัยและใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (sampling) โดยไม่ใช่ทฤษฎีความน่าจะเป็น (non-probability selection sampling) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive selection) โดยคณะผู้วิจัยคัดเลือกตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับประเด็นการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งตัวอย่างที่คัดเลือกนั้น เน้นที่สามารถให้ข้อมูลได้หลากหลาย อันจะเอื้อในการวิเคราะห์และเข้าใจประเด็นการวิจัยในมุมมองที่หลากหลาย โดยสอดคล้องกับคำถามในการวิจัยวัตถุประสงค์การวิจัย และกรอบแนวคิดในการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ รวมมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น 15 คน ซึ่งสามารถแบ่งได้ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้นำในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้าจำนวน 1 คน เนื่องจากเป็นผู้ที่ริเริ่ม กระตุ้น แก้ไขปัญหา และพัฒนาวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า หรือ

อาจเรียกได้ว่า เป็นบุคคลสำคัญที่เกาะติด คลุกคลี รั้งรับเข้าใจบริบทและการดำเนินงานต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ในเชิงลึก

กลุ่มที่ 2 สมาชิกวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน 9 คน เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่ได้รับรู้ เรียนรู้ เข้าใจสภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริง รวมถึงมีประสบการณ์ตรง หรือได้ลงมือปฏิบัติจริงในการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์

กลุ่มที่ 3 เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 คน ประกอบด้วย พัฒนาที่ดิน นครปฐมเกษตรอำเภอนครชัยศรี และปศุสัตว์อำเภอนครชัยศรีเนื่องจากเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการเข้ามาสนับสนุน ส่งเสริม และมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า

กลุ่มที่ 4 นักวิชาการ จำนวน 2 คน ได้แก่ รศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง และ ดร.ธนพร ศรียากุล เนื่องจากเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเข้าใจ คลุกคลี เกาะติดกับชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตั้งแต่เริ่มทำเกษตรอินทรีย์จนถึงปัจจุบัน

3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเน้นข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก ประกอบด้วย (1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และ (3) การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร หรือการวิจัยเอกสาร

วิธีแรก การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ผสมผสานกับการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง หรือกึ่งโครงสร้าง (unstructured or semi-structured interview) (ชาย โพธิ์สิตา, 2554: 264) ซึ่งแบบสัมภาษณ์ดังกล่าว ก่อนนำไปใช้จะมีการ Try out กับกลุ่มที่มีคุณสมบัติเหมือนกับกลุ่มที่ไปสัมภาษณ์เจาะลึก หลังจากนั้นนำไปปรับปรุงก่อนนำไปใช้ เวลาลงไปภาคสนาม (Fieldwork) ตามชุมชนที่คณะผู้วิจัยได้ระบุไว้

ในขณะที่ยกคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ จะตั้งคำถามในลักษณะปลายเปิด (open-ended) ผสมกับแบบปลายปิด (close-ended) โดยในบางคำถามใช้แบบปลายปิด และบางคำถามใช้แบบปลายเปิด หรือในคำถามข้อเดียวกันใช้ผสมทั้งสองแบบ เพื่อเป็นประโยชน์ในการได้มาซึ่งคำตอบจากผู้ตอบทุกคนในมาตรฐานเดียวกัน และมีความสมบูรณ์ของคำตอบ

สำหรับการดำเนินการสัมภาษณ์ จะดำเนินการเหมือนการสนทนา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ ภายใต้เนื้อหาสาระตามกรอบแนวคิดการวิจัย

เพื่อให้เกิดความรู้สึกยืดหยุ่น ผ่อนคลาย ไม่ตึงเครียด ทั้งนี้ ระหว่างการสัมภาษณ์ได้ทำการจดบันทึกข้อมูลต่างๆ ไว้ด้วย

วิธีที่สอง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยเข้าไปเกี่ยวข้อง และมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับคนในพื้นที่ที่ทำการศึกษ เรียกว่า ใกล้ชิด คลุกคลี เกาะติด จนได้รับความเชื่อใจ เสมือนว่าเป็นส่วนหนึ่งกับประชากรที่ตนศึกษา เพื่อได้รับข้อมูลเชิงคุณภาพระดับลึก

วิธีสุดท้าย การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร หรือการวิจัยเอกสาร ในครั้งนี้ เป็นการแสวงหาคำตอบ หรือการสร้างองค์ความรู้ด้วยการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) หลากหลายแหล่ง ทั้งในรูปของหนังสือ และเอกสารต่างๆ รวมถึงสื่ออื่น เพื่อความครบถ้วน และความ เป็นปัจจุบันของข้อมูล

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ประกอบกับใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม รวมถึงการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น รายงานการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการความรู้ การทำเกษตรอินทรีย์ เอกสารทางราชการ ข้อมูลสถิติเกษตรกร ที่ดินทำกินและอยู่อาศัย รวมถึงข่าวสารผ่านช่องทางต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ข้อมูลที่สมารถตอบคำถามการวิจัยที่ได้ตั้งไว้อย่างครบถ้วน

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็นช่วงเวลาสำคัญๆ 3 ช่วง คือ ขั้นตอนเตรียมการก่อนเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นตอนหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล

เริ่มตั้งแต่**ขั้นตอนเตรียมการก่อนเก็บรวบรวมข้อมูล** มีการดำเนินการ คือศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลและพื้นที่วิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมเพื่อประสานงาน เตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์ที่ใช้ในการลงภาคสนามล่วงหน้า ตลอดจนกำหนดเวลานัดในการลงพื้นที่ภาคสนาม

จากนั้น**ขั้นตอนระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล**คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลในลักษณะที่เป็นเอกสารต่างๆ ความคิดเห็น และทัศนคติในเวทีเสวนาวิชาการ ประกอบกับการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้ รวมถึงลงพื้นที่วิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมซึ่งการให้ข้อมูลและสัมภาษณ์เจาะลึกสามารถสรุป วัน เวลา และสถานที่ ดังตารางที่ 1 (ดูภาพในภาคผนวก ข.)

ตารางที่ 1 สรุปวัน เวลา สถานที่ในการให้ข้อมูลและสัมภาษณ์เจาะลึก

ผู้ให้ข้อมูลและสัมภาษณ์เจาะลึก	วัน เวลา	สถานที่
1. ผู้นำในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า		
1) นันทา ประสารวงษ์	วันที่ 29 พฤษภาคม 2559 เวลา 11.15 น.	ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า
2. สมาชิกวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า		
1) คณิง ม่วงโพธิ์เงิน	วันที่ 15 พฤษภาคม 2559 เวลา 13.20 น.	ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า
2) พิกุล พรหมสูงวงศ์	วันที่ 15 พฤษภาคม 2559 เวลา 15.00 น.	ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า
3) ชลอ พรหมสูงวงศ์	วันที่ 15 พฤษภาคม 2559 เวลา 16.10 น.	ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า
4) ยุวรีย์ พรหมสูงวงศ์	วันที่ 17 พฤษภาคม 2559 เวลา 9.30 น.	ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า
5) เกสร เจริญมี	วันที่ 18 พฤษภาคม 2559 เวลา 11.15 น.	ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า
6) วิภา สิทธิชัย	วันที่ 19 พฤษภาคม 2559 เวลา 10.45 น.	ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า
7) ธัญญะสิทธิ์ ยอดศรีโสภณ	วันที่ วันที่ 16 กรกฎาคม 2559 เวลา 10.20 น.	ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า
8) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนคลองโยง- ลานตากฟ้า คนที่ 8 (ไม่ประสงค์ออก นาม)	วันที่ 20 กรกฎาคม 2559 เวลา 11.15 น.	ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า
9) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนคลองโยง- ลานตากฟ้าคนที่ 9 (ไม่ประสงค์ออก นาม)	วันที่ 20 กรกฎาคม 2559 เวลา 12.00 น.	ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า
3. เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง		
1) ปรุฬหริศ มนประณีต	วันที่ 14 กรกฎาคม 2559 เวลา 12.30 น.	สถานีพัฒนาที่ดินนครปฐม
2) สมศักดิ์ นาคขัง	วันที่ 15 กรกฎาคม 2559 เวลา 13.00 น.	สำนักงานเกษตรอำเภอ นครชัยศรี

ผู้ให้ข้อมูลและสัมภาษณ์เจาะลึก	วัน เวลา	สถานที่
3) อรัญ ชมพูนันท์	วันที่ 15 กรกฎาคม 2559 เวลา 13.30 น.	สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ นครชัยศรี
4. นักวิชาการ		
1) ประภาส ปิ่นตบแต่ง	วันที่ 29 พฤษภาคม 2559 เวลา 13.30 น.	ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า
2) ธนพร ศรียากุล	วันที่ 29 พฤษภาคม 2559 เวลา 12.00 น.	ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า

ที่มา : จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยคณะผู้วิจัย

สุดท้ายขั้นตอนหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล มีการนำบทสนทนาที่บันทึกเสียงไว้ทั้งหมดมาถอดอย่างละเอียด จากนั้นทำการสกัดเฉพาะประเด็นที่คณะผู้วิจัยมุ่งทำการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ได้รับอย่างรอบด้าน ซึ่งวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

เริ่มตั้งแต่ การจัดระเบียบข้อมูล (Data Processing) เมื่อคณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือตามที่ระบุไว้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการลดทอนข้อมูล (Data reduction) หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ลดทอนแล้วมาจัดหมวดหมู่ (Classification) หาแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล (Relationship Patterns) เนื่องจากข้อมูลมีที่มาจากหลากหลายแหล่ง ทั้งการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ท่าที น้ำเสียง พฤติกรรม การแสดงออกต่างๆ ระหว่างการสัมภาษณ์ เอกสาร ข่าวสารทางหนังสือพิมพ์ เว็บไซต์ และการเข้าร่วมประชุมเสวนาทางวิชาการ เป็นต้น

ลำดับต่อมา การแสดงข้อมูลและหาข้อสรุป โดยการนำข้อมูลที่จัดหมวดหมู่ไว้ จัดแบ่งตามความเชื่อมโยงของเนื้อหาสาระ และวิเคราะห์ หาข้อสรุปว่า ข้อมูลที่มีอยู่นั้น สามารถที่จะตอบปัญหาการวิจัยในส่วนใดได้บ้าง อย่างไร จากนั้นแสดงข้อมูลในลักษณะของการอธิบาย บรรยาย อันจะทำให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การแสดงข้อมูลและการหาข้อสรุปคณะผู้วิจัยจะไม่รอให้เก็บข้อมูลเสร็จ แต่กระทำตั้งแต่ขั้นตอนที่อยู่ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล

การตีความผลการวิจัยจากข้อค้นพบ สำหรับการตีความคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตนั้น ส่วนหนึ่งเน้นการพิจารณาบริบท ทั้งบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ด้วย เพื่อนำไปสู่การเข้าใจความหมายนั้นอย่างสมบูรณ์ ในอีกมุมหนึ่งไม่นำเสนอ

ข้อมูลใหม่ที่ไม่ได้ระบุไว้ในคำถามการวิจัย ทั้งนี้การตีความตั้งอยู่บนฐานของทฤษฎี หลักเหตุผล และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น โดยมีได้ใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

ลำดับสุดท้าย การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล คณะผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลด้วยการประยุกต์ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) กล่าวคือ การใช้กระบวนการวิธีที่หลากหลาย (the multiple-method approach) ในการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

3.4 บทสรุป

ในบทนี้ โดยภาพรวม ได้กล่าวถึงระเบียบวิธีหลักๆ ในการวิจัยครั้งนี้ 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนแรก การออกแบบการวิจัย มุ่งเน้นที่การวิจัยเชิงคุณภาพ ภายใต้แนวคิดที่ว่า ความรู้ความจริงเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างบนเหตุผลที่หลากหลาย โดยใช้วิธีการวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณา และแบบกรณีศึกษา ซึ่งเป็นวิธีการเชิงคุณภาพที่สามารถใช้คู่ขนานกันได้ เนื่องจากเน้นการเจาะจงอันใดอันหนึ่งเหมือนกัน โดยชาติพันธุ์วรรณาให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจระบบวัฒนธรรม และใช้มโนทัศน์ทางวัฒนธรรม ส่วนแบบกรณีศึกษา มุ่งศึกษาระบบที่มีขอบเขตจำกัด ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะโครงการ องค์กร ปรากฏการณ์ หรือบุคคล ในพื้นที่วิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ขณะที่หน่วยในการวิเคราะห์เป็นระดับบุคคล ประกอบด้วย ผู้นำ สมาชิกชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และนักวิชาการ

ขั้นตอนที่สอง วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ประกอบกับการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีการวางแผนเพื่อลงภาคสนามเป็น 3 ช่วง คือ ขั้นตอนเตรียมการก่อนเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นตอนหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนสุดท้าย การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้แนวทางการตีความ ในอีกมุมหนึ่ง ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ได้แก่ การตรวจสอบภายในด้วยการนำเสนอคำอธิบาย หรือข้อสรุปจากมุมมองที่หลากหลาย และตรวจสอบภายนอก โดยประยุกต์ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ในส่วนของการตรวจสอบด้านวิธีรวบรวมข้อมูล

บทที่ 4

ผลการวิจัย

สำหรับในบทที่ 4 นี้ เป็นการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มต่างๆ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ประกอบกับข้อมูลจากเอกสาร ข่าวสาร เว็บไซต์ต่างๆ เป็นต้น จากนั้นทำการวิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิจัยเรียงลำดับเนื้อหาสาระไปตามประเด็นที่ปรากฏอยู่ในกรอบแนวคิดในการวิจัย หรือเป็นการเสนอผลการวิจัยที่เชื่อมโยงกับคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้ใน 3 ประเด็น คือ 1) กระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมเป็นอย่างไร 2) ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมเป็นอย่างไร และ 3) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ควรมีลักษณะเช่นไร

ทั้งนี้ การกล่าวถึงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีทั้งที่คณะผู้วิจัยจะระบุชื่อจริง และไม่ระบุชื่อจริงในงานวิจัยชิ้นนี้ แต่จะอ้างถึงโดยใช้คำว่า “ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ” ตามด้วยตำแหน่งของบุคคลคนนั้น ยกตัวอย่างเช่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ขณะที่การอ้างอิงถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความคิดเหมือนกัน หรือสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน คณะผู้วิจัยจะใช้คำว่า “กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ” สาเหตุที่ผู้วิจัยไม่สามารถระบุชื่อของผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางท่านได้ เนื่องจากเป็นความประสงค์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ไม่ต้องการเปิดเผยชื่อในงานวิจัยครั้งนี้

4.1 กระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

4.1.1 การระบุความต้องการของความรู้

มิตินี้ มีตัวชี้วัดในการศึกษา ประกอบด้วย การระบุและการกำหนดความต้องการความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโฉนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ผลการวิจัยมิตินี้ 1 มีรายละเอียดและสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

วิถีชีวิตของชาวคลองโยงทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักไม่ว่าจะเป็นนาข้าว นาบัว นาทุเรียน และพืชผักนานาชนิด โดยส่วนใหญ่ถือครองที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชน กล่าวคือ มีสหกรณ์บ้านคลองโยง จำกัด เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน และสมาชิกของสหกรณ์มีสิทธิในการครอบครองและใช้ประโยชน์ โดยห้าม

จำหน่าย จ่าย โอนให้แก่ผู้อื่นใด เว้นแต่จะตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาท ทั้งนี้ผู้รับที่ดินต้องมีคุณสมบัติ เป็นสมาชิกสหกรณ์ และเป็นผู้มีภูมิลำเนาในชุมชนเท่านั้น ส่วนการใช้ประโยชน์ในที่ดินของสมาชิก ต้องใช้ที่ดินเพื่อทำประโยชน์ในการเกษตรกรรม รวมถึงที่อยู่อาศัยเท่านั้น ห้ามนำไปทำธุรกิจ อุตสาหกรรม หรือกิจกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ตลอดจนมีข้อตกลงร่วมกันว่า สมาชิกมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันปรับปรุงแบบการผลิตให้พัฒนาไปสู่การเกษตรยั่งยืนอีกด้านหนึ่งมีเป็นส่วนน้อย ที่มีที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองทั้งนี้ คนในชุมชนส่วนหนึ่งประมาณ 10 ครัวเรือน ได้รวมตัวกันในนาม “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า” เพื่อทำการผลิตแบบอินทรีย์ โดยเน้นผลิตข้าวเป็นหลัก พันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น ข้าวหอมนครชัยศรี ข้าวหอมปทุมธานี ข้าวกล้องปทุมธานี ข้าวหอมนิล ข้าวหอมมะลิแดง และข้าวไรซ์เบอร์รี่ เป็นต้น

จากการที่ชุมชนเป็นสังคมเกษตรกรรมมีการสืบทอดการทำเกษตรกันมาอย่างช้านาน ทำให้คนในชุมชนมีประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญในการทำเกษตรเป็นอย่างดี ฉะนั้น การระบุและ กำหนดความต้องการความรู้จึงมุ่งเน้นไปที่กระบวนการของการทำเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก เนื่องจาก เป็นความรู้ วิธีการผลิตแบบใหม่ที่ชุมชนไม่เคยปฏิบัติ และวิธีการทำเกษตรอินทรีย์มีความแตกต่างไป จากวิธีการทำเกษตรที่อาศัยสารเคมีหลายประการ ทั้งในส่วนของ การดูแล รักษา บำรุงตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงสิ้นสุดกระบวนการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกแบบเกษตรอินทรีย์ต้องให้ความสำคัญกับความ พืชพิถัน ความช่างสังเกต และใช้แรงมากกว่าการปลูกโดยใช้สารเคมี

การรวมกลุ่มพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มตระหนักถึงสิ่งที่ขาดร่วมกัน หรือเข้าใจว่าตนเองต้องการความรู้ที่จะมาช่วยเติมเต็มอะไรบ้าง ซึ่ง ได้แก่ กระบวนการปลูกที่ไม่ใช้สารเคมีเป็นอย่างไร ต้องดูแลรักษาอย่างไร ต้องสังเกตโรค แมลง หรือ สภาพอากาศ สภาพแวดล้อมอย่างไร สูตรน้ำหมักต่างๆ มีอะไรบ้าง เป็นต้น

จุดเด่นของชุมชนในขั้นตอนการระบุและการกำหนดความต้องการความรู้คือ ผู้นำเป็นผู้มีส่วน สำคัญในการชวนคิด ชวนคุย เริ่มทำให้ดูเป็นแบบอย่าง แนะนำวิธีทำ วิธีการแก้ปัญหา ช่วยหาวัตถุดิบ และประสานเครือข่ายภายนอกในเรื่องต่างๆ นอกจากนั้น การระบุและกำหนดความต้องการความรู้มี ผู้เชี่ยวชาญในประเด็นนั้นๆ เข้ามาช่วยแนะนำด้วย ทั้งเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ที่เป็นภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (คณิง ม่วงโพธิ์เงิน) ได้กล่าวไว้ว่า

... “อาจารย์บอกให้เราลองทดลองทำดู ว่าผลผลิตมันจะดีไหม แล้วอีกอย่างคือ เมื่อก่อนแพนจะใช้ยาเยอะ เมื่อก่อนที่ทำผักทำเคมี ฉีดยาเยอะมากเราก็เป็นห่วง อีกอย่างอาจารย์เขาก็ทำอยู่ตรงนี้ ที่แรกเขาก็ให้เราเริ่มจากผักที่ละน้อยๆ ผักแค่ 2 ร่อง ลองทำดูว่ามันจะได้ผลไหม เขาก็เอายาเออะไรมาให้เราทดลองทำ”...

(คณิง ม่วงโพธิ์เงิน, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

นอกจากนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (พิบูล พรหมสูงวงศ์) ได้กล่าวเสริมว่า

... “อาจารย์เขาทำอยู่ใกล้ๆ คือเขาก็เดินผ่านนาทุกวันๆ เวลาเขาเดินไปนาเขาต้องเดินผ่านคันทนาเราก็มีชวน พอเจอก็ทักทายกัน ชวนกันอย่างนี้เขาช่วยแนะวิธี ช่วยประสานข้างนอกด้วย”... (พิบูล พรหมสูงวงศ์, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

ในมุมมองกลับกัน ขั้นตอนการระบุและการกำหนดความต้องการความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์พบว่า มีสมาชิกบางส่วนที่ไม่มั่นใจในวิถีแบบเกษตรอินทรีย์ในระยะแรกๆ ดังสมาชิกวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า คนที่ 9 (ไม่ประสงค์ออกนาม) ได้อธิบายไว้ว่า

... “ฉันเห็นอาจารย์เค้าทำ ต่อมาคนอื่นๆ ก็เริ่มทำ ก็มีไม่มั่นใจบ้างนะว่ามันทำแล้วจะได้ผลจริงมั๊ย รอบข้างเค้าฉีดยา ใส่ปุ๋ยหมด แต่ลองทำดูนะ กันที่ส่วนหนึ่งปลูกแบบอินทรีย์ก็มีแมลงลงตลอด ตอนนั้นก็ไม่ได้ขยายพื้นที่ทำเพิ่ม มันหาที่ขายยาก ไม่มีตลาด”... (สมาชิกวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า คนที่ 9 (ไม่ประสงค์ออกนาม), สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2559)

4.1.2 การคัดเลือกความรู้

มิตินี้ มีตัวชี้วัดในการศึกษา ประกอบด้วย การสกัดความรู้ที่มีลักษณะเหมาะสมกับพื้นที่ ผลการวิจัยมิติที่ 2 มีรายละเอียดและสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

การคัดเลือกความรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ กระบวนการคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การลงมือทำซ้ำๆ ระยะเวลาหนึ่งทำให้ชุมชนสามารถสกัดความรู้ได้ว่า ความรู้ใดเหมาะสมกับการนำมาใช้ในพื้นที่ตน ความรู้ใดไม่เหมาะสม และความรู้ใดนำมาประยุกต์ใช้ได้ ดังนั้น ความรู้ที่คัดเลือกไว้จะเป็นความรู้หลักๆ ในการปลูกข้าวและพืชผักที่เป็นรูปแบบอินทรีย์จากแหล่งที่มาที่หลากหลาย โดยไม่ปิดกั้น หรือพิจารณาข้อมูลจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้ จุดเด่นของชุมชน คือ การคัดเลือกความรู้ไม่ได้เกิดจากการตัดสินใจของคนใดคนหนึ่งเท่านั้น แต่เกิดจากการปรึกษาหารือ และลงมือปฏิบัติ เพื่อทดสอบความรู้ที่ร่วมกัน ขณะเดียวกัน มีการพัฒนาความรู้ที่ได้คัดเลือกมาอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (พิบูล พรหมสูงวงศ์) ได้กล่าวไว้ว่า

... “เมื่อก่อนเราก็ไปเรียนกันมาเยอะนะ ไม่ปิดกั้นตัวเอง ตอนนั้นไปเรียนเกษตร มีเกษตรอำเภอมาสอนการทำนา ทำปุ๋ยอะไรอย่างงี้ และมีเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ยั่งยืน คือจะเป็นต่างจังหวัดที่เริ่มก่อนเรา ที่เขาเก่งแล้ว ก็จะสอนพวกเราโดยที่นัด

เจอกันบ้าง ประชุมบ้าง หรือว่ามาทำให้ดูบ้าง หรือเราไปเรียนกับเขาบ้าง”...

(พิกุล พรหมสูงวงศ์, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (คณิง ม่วงโพธิ์เงิน) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

... “กลุ่มไหนมาสอน เราก็จะเรียนเหมือนกัน นัดกันเรียน 2 วัน 3 วัน อะไรแบบนี้ หรือถ้าใครไปดูงานมาตอนเย็นเราจะเรียนร่วมกัน แล้วทุกคนจะรู้เหมือนกันหมด แล้วก็กลับไปทำที่แปลงของตัวเอง จะบอกว่าความรู้ อะไรเหมาะกับเรา ไม่เหมาะกับเราต้องลงมือทำก่อน ลักกระยะถึงจะมาคุยกันมาคัดเลือกกัน”...

(คณิง ม่วงโพธิ์เงิน, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (วิภา สิริพิชัย) ได้อธิบายในทิศทางเดียวกันว่า

... “กรมพัฒนาที่ดินสอนทำน้ำปุ๋ยหมัก พวกสะอาดหมักอะไรพวกนี้ เขาก็ทำให้ดูเลย ปฏิบัติเลยไม่ได้นั่งพูดอย่างเดียว ให้ลงมือทำ ส่วนปุ๋ยสัตว์เอาเปิดเอาไก่มาให้”... (วิภา สิริพิชัย, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2559)

อีกด้านหนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (ธัญญาสิทธิ์ ยอดศรีโสภณ) ได้ชี้ให้เห็นถึงการคัดเลือกความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ การสังเกตอย่างเป็นรูปธรรมว่า

... “ข้าวดีด ข้าวแดงมันม่วงไปในนา พอเราไถกลับไปแล้ว ทำเทือกปรับสภาพดิน มันจะจมอยู่ในน้ำถึง 10 เซนติเมตร ซึ่งข้าวมันขึ้นในที่เปียกขึ้นได้ ส่วนที่แห้งก็ขึ้นได้ ผมก็เลยคิดเอาเองว่า มันเป็นเพราะอย่างนี้มั้ง ข้าวดีด ข้าวแดง ซึ่งเป็นวัชพืชในนาถึงไม่ขึ้น ถ้ามันแช่อยู่ในน้ำซักเดือน สองเดือนมันก็น้ำของมันไปเอง ประมาณนี้เลยรู้วิธีกำจัดข้าวดีดจากการสังเกต และประสบการณ์ตรง หรือเมล็ดข้าวหอม นครชัยศรีเอาไปแช่ไว้ในไตรโคเดอร์มาจะทำให้ข้าวโตเร็ว วันรุ่งขึ้นก็เอามาหว่านได้”... (ธัญญาสิทธิ์ ยอดศรีโสภณ, สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

นอกจากนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (นันทา ประสารวงษ์) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

... “หลังจากใครไปอบรม ไปดูงานมาแล้ว เราก็เรียกประชุมเพื่อพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้เป็นโต๊ะกลม จากนั้นก็ทดลองหมักเอาไปใช้ในแปลงนา ซึ่งใช้ได้ผลไม่ได้ผลมันก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆ อย่าง เช่น อากาศ แดดที่แรง

มาก หรือแม้แต่ที่พื้นที่ใกล้ๆ กัน บางแปลงก็ใช้ได้ผล บางแปลงก็ใช้ไม่ได้ผล
เนื่องจากดิน การกักเก็บน้ำต่างกัน”...

(นันทา ประสารวงษ์, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

4.1.3 การส่งมอบความรู้

มิตินี้ มีตัวชี้วัดในการศึกษา ประกอบด้วย(1) การแจ้งหรือประกาศให้ทราบถึงความรู้เกี่ยวกับ
เกษตรอินทรีย์ และ (2) การแบ่งปันความรู้ในโอกาสต่างๆ

ผลการวิจัยมิตินี้ 3 มีรายละเอียดและสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) การแจ้งหรือประกาศให้ทราบเกี่ยวกับความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ เมื่อมีหน่วยงาน
ภายนอกเข้ามาอบรมก็จะมีการแจ้งข่าวทางโทรศัพท์ และการพูดคุยเมื่อพบเจอกันในชุมชน แต่ทั้งนี้
ขึ้นอยู่กับความสมัครใจว่าใครสามารถมาได้ หรือติดธุระ หากมีคนไปดูงาน อบรมตามสถานที่ต่างๆ ก็
จะมีการนำเอกสาร ความรู้ใหม่ๆ มาบอกกล่าวให้ทุกคนในกลุ่มได้รับรู้รับทราบทั่วกันดังผู้ให้ข้อมูล
สำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (พิกุล พรหมสูงวงศ์) ได้
กล่าวไว้ว่า

...“เวลามีหน่วยงานเข้ามาอบรม คนประสานงานคือแพนนันทา เขาจะ
ประสานงาน ให้หมดคนในกลุ่ม เขาจะโทรบอกว่า วันพุธมีเครือข่ายของอาจารย์แบ้
มาสอนพวกเรานะ 3 วัน เขาจะบอกว่างั้นหรือบางที่เราเจอกันในชุมชนก็บอก
ต่อๆ กัน แล้วพอเรารู้ว่าวันไหน เราก็ตัดใจมา ขอครอบครัวละคน เพราะที่เหลือต้อง
ทำงาน ต้องเลี้ยงพ่อ เลี้ยงแม่ เลี้ยงลูก หรือว่าถ้าใครอยากมา 2 คน 3 คน ก็ไม่ว่า
กัน ถ้าใครไม่ว่างก็ขอคนเดียว แล้วเขาก็มา แล้วอาจารย์แบ้ก็จะพาคนที่ทำจริงๆ
ทำสำเร็จแล้วมาด้วย ไม่ใช่เขาพูดคนเดียว เขาก็จะมาเล่าว่าสำเร็จแบบไหน เคย
ทำอย่างไร แล้วปลูกวิธีไหน เขาก็จะให้คนนั้นเป็นคนพูด”...

(พิกุล พรหมสูงวงศ์, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

(2) การแบ่งปันความรู้ในโอกาสต่างๆมีลักษณะไม่จำกัดรูปแบบ และไม่เน้นความเป็นทางการ
รวมถึงแบ่งปันความรู้ในลักษณะแนวราบ กล่าวคือ ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่
และเท่าเทียมกัน ซึ่งตรงกันข้ามกับแบบแนวตั้ง กล่าวคือ สมาชิกในกลุ่มต้องรับคำสั่ง แนวปฏิบัติ
ความคิดเห็น ความรู้จากผู้นำชุมชนเท่านั้น ทั้งนี้ การแบ่งปันความรู้ได้ผสมกลมกลืนไปกับวิถีชีวิตของ
ชุมชน หรือเรียกได้ว่า การแบ่งปันความรู้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็น
สมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (ยุวรีย์ พรหมสูงวงศ์) ได้กล่าวไว้ว่า

... “เราคุยกันอยู่เรื่อยๆ ว่าทำไงดีเรื่องนั้นเรื่องนี้ก็มาปรึกษากันในกลุ่มเช่น เคยคุย
กันว่า คนนี้ทำได้ดีม๊าย คนนั้นทำได้ดีม๊าย พอเค้าทำสำเร็จเค้าก็มาบอก และถ้าเราทำ

ปุ๋ยอะไรสำเร็จเราก็บอกเค้า แบ่งปันกันใช้ในกลุ่ม”... (ยุวรีย์ พรหมสูงวงศ์,
สัมพันธ์, 17 พฤษภาคม 2559)

ในอีกด้านหนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลาน
ตากฟ้า (วิภา สิริชัย) ได้กล่าวไว้อย่างสอดคล้องกันว่า

... “พัฒนาความรู้ สังเกตจากทำมาแล้วไม่ได้ผล จึงหาทางปรับเปลี่ยน โดยคุยกัน
ในกลุ่ม ว่าทำไมทำแบบนี้แล้วได้ผล ทำไมทำแบบนี้แล้วไม่ได้ผล ซึ่งไม่ได้ประชุมกัน
อย่างเป็นทางการหรอก คือ มีกิจกรรมอะไรต้องทำร่วมกันก็คุยกัน เจอกันระหว่าง
ทางก็คุยกัน บางทีทำไปแล้วไม่ได้ผลก็จะไปเสาะหาทางร่วมกัน เช่น ไปดูสูตร
กรรมวิธีต่างๆ ที่ปฐมอโคก ซึ่งที่นี่เขาใช้อยู่แล้วพวกเขา พวกฮอริโมน”...
(วิภา สิริชัย,สัมพันธ์, 19พฤษภาคม 2559)

4.1.4 การสร้างความรู้

มิตินี้ มีตัวชี้วัดในการศึกษา ประกอบด้วย(1) การระบุถึงความคิดใหม่ๆ (2) การประเมิน
ความคิดใหม่ๆ (3) การรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ (4) การประเมินผู้ที่อยู่ในข่ายที่มี
ความคิดใหม่ๆ (5) การคัดเลือกผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ และ (6) การสร้างความรู้

ผลการวิจัยมิตินี้ 4มีรายละเอียดและสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

การสร้างความรู้ในส่วนของ (1) การระบุถึงความคิดใหม่ๆให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่
สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและสภาพบริบทของชุมชน โดยใช้วิธีร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือ เช่น ช่วยกัน
คิดถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จะมีการพัฒนาการปลูกอย่างไร พัฒนาสินค้า รูปแบบผลิตภัณฑ์อย่างไรให้มี
ความหลากหลาย และน่าสนใจ รวมถึงการหาช่องทางการตลาดใหม่ๆ ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็น
นักวิชาการ (ธนพร ศรียากุล) ได้กล่าวไว้ว่า

... “การพูดคุยกันในกลุ่มจะไม่มีใครบังคับให้ใครต้องไปทำแบบไหน เพียงแต่
เสนอความคิด ใครจะทำหรือไม่ทำก็ได้ แต่เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมาจากการปฏิบัติ เขา
ก็จะนึกถึงวิธีการที่เคยได้แนะนำไว้ และยังมีการหารือกันในกลุ่ม เช่น มีคนนำเปิด
มาแจก แต่ไม่จำเป็นว่าต้องแบ่งให้ทุกบ้านเท่ากัน เขาจึงตกลงกันด้วยการพูดคุย
ลงความเห็น และแบ่งเปิดกันตามศักยภาพของแต่ละบ้าน หรือความต้องการนำ
เปิดไปใช้ประโยชน์ เช่น นำเปิดไปใช้หญ้าเพื่อกำจัดศัตรูพืชในนาอินทรีย์ ชี้ให้เห็น
ว่าบางทีการหารให้ทุกคนได้เท่ากันก็ไม่ใช่ว่าสิ่งที่ควรทำเสมอไป หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง
เวลาไปออกบูธก็มีการจัดเวรยาม มีการประสาน และเน้นความยืดหยุ่น
ปรึกษาหารือให้ทุกคนเห็นพ้องกัน ตกลงกันได้”...

(ธนพร ศรียากุล,สัมพันธ์, 29 พฤษภาคม 2559)

ขณะเดียวกันผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (พิกุล พรหมสูงวงศ์) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

... “ถ้าเจอกัน เราก็คูยกัน คือมีงานกิจกรรมกลุ่มอยู่เรื่อย เดี่ยวมีนักศึกษาเข้ามา เราก็จะมาร่วมกันช่วยทำกับข้าว เขาก็คูยกันไป แลกเปลี่ยนกันไปในตัวไม่จจะเรื่องปลุกยงใจ ดูแลยงใจ เก็บยงใจ ชายที่เหน็ด แล้วจะใส่ถุง หรือแพ็คยงใจ”...

(พิกุล พรหมสูงวงศ์, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

(2) การประเมินความคิดใหม่ๆ ทั้งหลายว่าประเด็นใดจะต้องรีบดำเนินการก่อน และแนวคิดใดเหมาะสมกับวิถีและบริบทของชุมชน ทั้งนี้แนวทางที่กลุ่มมองไปในทิศทางเดียวกัน คือ การอยู่กับสถานการณ์ ณ ปัจจุบัน ค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อน หรือต้องการพัฒนาแบบก้าวกระโดด ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า(ยุริย์ พรหมสูงวงศ์) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

... “การประเมินความคิด ความรู้ใหม่ๆ ว่าสูตรนี้เหมาะกับเรา สูตรนี้ไม่เหมาะที่แรกที่ได้ผลมั่ง ไม่ได้ผลมั่ง แผลงมันเยอะก็คิดไม่ได้ผลหรอก เลยคิดถี่ขึ้น คือ ความรู้เกิดจากประสบการณ์ การสังเกตของตนเองด้วย”...

(ยุริย์ พรหมสูงวงศ์, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2559)

ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (วิภา สิริชัย) ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า

... “กลุ่มเราไม่ได้ฟันธงลงไปขนาดนั้นว่า ความคิดไหนดี ไม่ดีแล้วทุกคนต้องทำตาม ทุกวันนี้มองที่การแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้า อะไรที่มันเหมาะกับเรา เราก็ทำ ทำไปเรื่อยๆ เรียนรู้ไปกับมัน ส่วนใหญ่จะคูยกันในกลุ่มว่าเราไม่ต้องคาดหวังอะไรมาก อย่งไปออกบูธบางทีก็ไม่ได้กำไรอะไรมาก คิดแค่จะไปร่วมกิจกรรม บางทีไปขาดทุนก็มี”... (วิภา สิริชัย, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2559)

อีกด้านหนึ่ง สิ่งที่จะช่วยเสริมการประเมินความคิดใหม่ของกลุ่มได้เป็นอย่างดี คือ การสนับสนุนด้านความรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า หน่วยงานส่วนหนึ่งได้มีการวิเคราะห์สภาพบริบทและความต้องการของชุมชนก่อนที่จะเข้ามาสนับสนุน ดังที่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (อริญ ชมพูพันธ์) ได้กล่าวถึงแนวทางในการปฏิบัติงานของตนเองไว้ว่า

... “ผมเอาพันธุ์สัตว์ไปให้เค้า พอมาคุยเลยรู้ว่ากลุ่มพื้้นทาเค้าทำข้าวอินทรีย์ ซึ่ง มันพอไปได้กับเรื่องปลุกยงใจอินทรีย์แต่พื้้นที่ของพื้้นทาก็คุ่มค่อนข้างยากเพราะติดถนนสรุปการทำงานก็คือ มีการศึกษาสภาพบริบทก่อนว่าเค้าต้องการอะไรเป็นอย่างไร จากนั้นค่อยเข้าไปสนับสนุน”... (อริญ ชมพูพันธ์, สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2559)

(3) การรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่มักจะเป็นกลุ่มผู้นำ โดยจุดเด่นของชุมชน คือ มีทั้งผู้นำที่เป็นนักวิชาการ และนักเคลื่อนไหวในชุมชน ซึ่งมีส่วนในการสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้น และนำความรู้แนวความคิดใหม่ๆ มาถ่ายทอดยังสมาชิกชุมชน ขณะเดียวกันผู้นำยังสามารถดึงเครือข่ายภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมได้เป็นจำนวนมาก ดังนั้น กระบวนการจัดการความรู้ในส่วนของการรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ จึงมีความหลากหลาย ได้แก่ นักวิชาการในมหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และเอกชน ไม่จำกัดเฉพาะคนในชุมชนเท่านั้น แต่มีการประสานกับภาคีภายนอกด้วย ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการ (ประภาส ปันตบแต่ง) ได้กล่าวไว้ว่า

... “ผมเป็นคนในพื้นที่อยู่แล้ว ในแปลงนาของผมก็เริ่มปลูกข้าวอินทรีย์ก่อน ทำให้ไปลักระยะเห็นผลก็ชวนนันทาทำ จากนั้นก็ขยายผลมาเรื่อยๆ ปัจจุบันในกลุ่มมีประมาณ 10 ครัวเรือนที่ทำเกษตรอินทรีย์ ส่วนเรื่องขั้นตอนวิธีการทำเกษตรมันมีความรู้อยู่ทั่วไปที่สามารถเข้าถึงได้หลายทาง ทั้งในเว็บไซต์ หรือการไปดูงาน ชวนาบางคนเปิดเน็ตทุกวันหาความรู้จากในนั้น เช่น พวกยูทูป การหมักฟาง ปุ๋ยหมัก สูตรบำรุง และกำจัดแมลงต่างๆ นอกจากนั้นผมมีพี่พวกที่เป็นแกนหลักเรื่องเกษตรอินทรีย์ ชำรชาการ เอกชน และอาจารย์ก็ชวนเค้ามาช่วยกัน”...
(ประภาส ปันตบแต่ง, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

นอกจากนั้น ข้อมูลหนึ่งชี้ให้เห็นว่า กลุ่มผู้นำที่เป็นนักวิชาการเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการ (ธนพร ศรียากุล) ได้กล่าวไว้ว่า

... “หลังเกิดอุทกภัยปี พ.ศ. 2554 ชาวบ้านเริ่มทำเกษตรอินทรีย์ ผมรู้จักกับอาจารย์ประภาส เลยเข้ามาช่วยหลายๆ เรื่องระดมทรัพยากร การจัดการกระบวนการของกลุ่มให้สามารถขับเคลื่อนได้ โดยเริ่มจากการเคลื่อนไหวตั้งแต่โครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า แสงโซล่าเซลล์ การวางตลาดสินค้า การฝึกอบรมอาชีพ การหาสัตว์เลี้ยง และการยกระดับให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว”...
(ธนพร ศรียากุล, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

ขณะเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (พิกุล พรหมสูงวงศ์) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับการรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ว่า

... “กลุ่มเปิดกว้างและรับฟังความคิดเห็นของทุกคน ไม่ว่าจะป็นสมาชิกในกลุ่มหรือคนภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่ม เช่น นักวิชาการในมหาวิทยาลัยมาช่วยเราเรื่องขายข้าว ตลาดข้าว ขายใคร อะไรแบบนี้ อาจารย์จะคิดให้ เขาจะเป็นคน

นำไปเลยว่า นั่นทาไปขายให้คนนี่ใหม่เดี๋ยวอาจารย์พาไป ไปขายโรงงานนี่ใหม่ จะไปบริษัทนี่ใหม่ เดี่ยวอาจารย์พาเข้าไป เขาจะเป็นประเภทแนวหน้า เราบอก เราท้อแล้วนะอาจารย์ เราขายไม่ได้ อาจารย์บอก เดี่ยวพรุ่งนี้ผมเข้าไปครับ อะไรแบบนี้ จะเข้ามาทันทีเมื่อเรามีปัญหา จะไม่ผลัดผ่อนผลัดนี้ ดิฉันงานอะไรก็ต้องมา 10 นาที ก็มา และเมื่อ 2 วัน นั้นทาบอกข้าวเต็มสต็อกเลยอาจารย์ อาจารย์บอกเข้ามาหาผมเลย ครับ ผมอยู่กระทรวง ผมประชุมอยู่ มีปัญหาอะไรมาปรึกษาผมเลย นั่นก็เข้าไปบอก คนในนั้นว่า ข้าวอยู่เต็มเลย ยังขายไม่ได้เลย เขาก็พาเข้าไป อะไรประมาณนี้ คือเขาเต็มทีกับเรา”... (พิบูล พรหมสุวรรณ, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

นอกจากนักวิชาการในมหาวิทยาลัยแล้ว ยังมีภาคส่วนอื่นๆ ที่มีความคิดใหม่ๆ และเข้าร่วมมือกับชุมชน ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (คณิง ม่วงโพธิ์เงิน) ได้กล่าวไว้ว่า

... “มูลนิธิข้าวขวัญก็เป็นเพื่อนอาจารย์ปรึกษากับอาจารย์ที่เป็นหัวหน้ากลุ่มของเรา คือ อาจารย์ประสาท ปิ่นตบแต่ง เขารู้จักกัน พอเขาเห็นว่ากลุ่มเราตั้งใหม่ เขาเห็นพวกเรารตั้งใจ คือทำมานานแล้ว ไม่มีใครช่วยก็ยังอยู่ เขาก็เลยคุยกับกระทรวงตกลงว่า ลงมาดูกลุ่มนี้ เขาก็เห็นว่าพวกเรารตั้งใจจริงนะ แต่ขาดหน่วยงานมีจะเข้ามาช่วย รัฐบาลไม่เคยช่วย แต่ก่อนพวกเรารยืนด้วยตัวเอง”...

(คณิง ม่วงโพธิ์เงิน, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

ทั้งนี้ ประเด็นข้างต้นมีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกับคำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (สมศักดิ์ นาคขัง) ที่ได้กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติงานของตนไว้ว่า

... “มาจัดอบรมให้ความรู้ในโครงการต่างๆ ถ้าคนไหนก้าวหน้าไปมากเราก็สนับสนุน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ และตลาดที่จะขาย รวมถึงหากมีหน่วยงานอื่นๆ เช่น มหาวิทยาลัยต้องการให้ความรู้กับชาวบ้าน เราก็ จะเป็นหน่วยงานกลางคอยประสานให้ เช่น สุขใจ ของสวนสามพราน ริเวอร์ไซด์ จะคอยประสานกับเราให้ส่งเกษตรกรมาเข้าร่วมอบรมการทำอินทรีย์ ที่ผ่านมาโครงการที่เราเข้าไปอบรมให้ชาวบ้าน เช่น วิธีการลดการใช้สารเคมี วิธีการใช้สารชีวภัณฑ์ น้ำหมักชีวภาพ มีโครงการโรงเรียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยจัดอบรมให้เกษตรกรตลอด ฤดูกาลผลิต เช่น ข้าว เราสอนตั้งแต่เตรียมดิน หว่านเมล็ดพันธุ์ ซึ่งไม่แค่นั่งคุยกัน อย่างเดียว แต่ลงแปลงนาสาธิตให้ดูด้วย และให้ลงมือทำเลย ส่วนเรื่องแมลง เราก็มีการลงสำรวจแมลงในนาข้าว เพื่อตัดสินใจต่อไปว่าจะทำอย่างไร หากพบว่ามีแมลงระบาด เป็นต้น”... (สมศักดิ์ นาคขัง, สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2559)

ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องอีกท่านหนึ่ง (ปฐพีริศมน ประณีต) ที่ได้กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติงานของตนไว้เช่นกัน ดังนี้

... “เราจะมีหมอดินประจำตำบลเป็นผู้รวบรวมกลุ่มผู้สนใจแต่ละหมู่บ้าน จากนั้นหมู่บ้านรวมกลุ่มกันให้เราเข้าไปแนะนำส่งเสริม โดยการจัดประชุมชี้แจง สาธิต นำวัสดุอุปกรณ์ไปให้ เช่น ถังหมัก กากน้ำตาล ฟอสฟอรัส เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งชาวบ้านก็มีวัสดุในพื้นที่อยู่แล้วมีการติดตามประเมินผล โดยมีหน่วยติดตามประเมินผลเฉพาะ โดยเข้าไปสัมภาษณ์ชาวบ้าน และถ้าเกษตรกรมีปัญหาอะไรเราก็เข้าไปช่วยเหลือ ส่วนใหญ่ก็ช่วยเรื่องความรู้ในการพัฒนาที่ดิน”...

(ปฐพีริศ มนประณีต, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2559)

(4) การประเมินผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ ไม่ได้มีกฎเกณฑ์ ตัวชี้วัด การประเมินผลที่เป็นทางการ เน้นที่ความไว้วางใจ และสังเกตการณ์มีส่วนร่วมกับกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขณะเดียวกันพิจารณาความถนัดของแต่ละคนเป็นสำคัญตั้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า(วิภา สิริชัย) ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า

... “เราประชุมกันบ่อยเดือนหนึ่งประมาณ 3-4 ครั้งใหม่ๆ ตอนระยะหลังเริ่มห่างขึ้น ประมาณเดือนละครั้ง สองครั้ง เพราะภาระมากขึ้น ว่างไม่ค่อยตรงกัน แต่เราก็คุยกันตลอดเกือบทุกวัน อย่างมาออกบวชขายสินค้า ก็คุยกันตั้งแต่ก่อนมาว่าเราจะต้องเตรียมตัวอะไรบ้าง สินค้าต้องเตรียมเท่าไร จะแบ่งหน้าที่กันอย่างไร ใครเฝ้าหน้าร้าน ใครเก็บของ เตรียมของ ใครรอผลิตที่ชุมชน หรือจะต้องไปซื้อจากบ้านใคร และเราก็ยังเปิดร้านในชุมชนขายทุกวันด้วย ยิ่งทำให้ได้พบปะพูดคุย ปรึกษากันทุกวันซึ่งการจะแบ่งให้ใครทำอะไรที่ความถนัด ความชอบ”...

(วิภา สิริชัย, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2559)

(5) การคัดเลือกผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ เน้นพิจารณาจากบุคคล หรือกลุ่มคนนั้นๆ ที่มีความคิดใหม่ๆ ได้นำเสนอความคิดที่ชุมชนจะนำมาประยุกต์ใช้ได้หรือไม่ กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับความรู้ที่สอดคล้องกับสภาพบริบท และต้นทุนในการผลิต รวมถึงต้องเป็นสิ่งที่ไม่ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนต้องยุ่งยาก สลับซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งที่ผ่านมาชุมชน พบว่า หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐเข้ามายังชุมชนตามข้อจำกัดของโครงการและงบประมาณ ไม่มีความต่อเนื่อง ในมุมมองกลับกันสิ่งที่นำมาแนะนำชุมชนกลับเป็นภาระให้กับชุมชนมากขึ้นตั้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า(นันทา ประสารวงษ์) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

... “บางทีไปดูงานแล้วเอากลับมาทำไม่ได้ เช่น การทำนา การปลูกพืชผักบางอย่าง เราเอามาทำไม่ได้ เช่น นาภาคอีสานเค้าจะทำตามฝน แต่เราใช้น้ำรวม ซึ่งพื้นที่เค้า

จัดการง่ายกว่าเรา เรื่องสารเคมีก็ไม่ต้องป้องกันอะไรมาก แต่เรานี้สารเคมีมากับ
น้ำ อากาศ ลม หรือแม้กระทั่งสภาพดิน ลักษณะการปลูกก็แตกต่างกัน แต่ถึงแม้
เราดูแล้วจะกลับเอามาทำไม่ได้ทั้งหมด เราก็เรียนรู้เทคนิคบางอย่างมาปรับใช้ได้
เช่น การจัดการแมลง โรคพืช”...

(นันทา ประสารวงษ์, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลาน
ตากฟ้า(คณิง ม่วงโพธิ์เงิน) ได้กล่าวเสริมไว้ว่า

... “เคยมีหน่วยงานเข้ามา แล้ว บอกเราว่าแพคเกจเราไม่สวยเลย ไม่จูงใจ ให้ทำ
แบบนี้ไหม พอเราดูแล้ว ค่ากล่องที่มันเพิ่มขึ้นมาอีก 5 บาท ค่าสติ๊กเกอร์ ค่าอะไร
เพิ่มมาอีก 5 บาท เราก็ต้องไปเพิ่มลูกค้าจาก 70 กลายเป็น 80 ลูกค้าหนีหมดเลย”...

(คณิง ม่วงโพธิ์เงิน, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

(6) การสร้างความรู้ของชุมชนในการทำเกษตรอินทรีย์ ไม่ได้เป็นไปในลักษณะเป็นระบบ
ตายตัว หรือมีความเป็นทางการ เน้นการสร้างความรู้จากการลองถูกลองผิด การลงมือปฏิบัติจริง
ประสบการณ์ การสังเกต รวมถึงการพูดคุยปรึกษาหารือกันในกลุ่ม เมื่อวิธีการใดไม่ได้ผลจะทำการ
ปรับเปลี่ยนใหม่ และสื่อสารให้คนในกลุ่มรู้ถึงผลที่เกิดขึ้น ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้นำในการ
ขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า(นันทา ประสารวงษ์) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

... “การสร้างความรู้เกิดจากการพูดคุยกัน ทุกคนในกลุ่มรู้เท่ากันหมด เฮ้ยวันนี้มา
หลายคน คุณกันหน่อยซิ ว่ามีปัญหาอะไรบ้างจะช่วยแก้ไขกันอย่างไร ทำงานบาง
คนมองว่าเราไม่มีรูปแบบ ง่ายๆ แต่มันทำให้เราขับเคลื่อนง่าย และความรู้เกิดจาก
การลงมือทำจริง ชัยชนะสังเกต ลองถูกลองผิด อันไหนไม่ได้ผลก็เลิก แล้วหาวิธีการ
ใหม่ ไม่ทิ้งกัน มีอะไรช่วยกันได้ก็ช่วย ไม่เหมือนหน่วยงานภาครัฐเข้ามาหาเรา
บอกให้เราทำตามสมุดให้คนที่มาเข้าเยี่ยมเซ็นชื่อทุกครั้ง และเราคุยอะไรกันต้องมี
รายงานการประชุม พอชาวบ้านได้ยินก็เมินหน้าหนีแล้ว มันน่าเบื่อ”...

(นันทา ประสารวงษ์, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

อีกด้านหนึ่ง จากการที่ชุมชนมีความยืดหยุ่น ไม่ได้ปิดกั้นความรู้ใหม่ๆ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ทำ
ให้การสร้างความรู้ที่เกิดขึ้นมีรูปแบบที่หลากหลาย และทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อันจะ
นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการ (ธนพร ศรียากุล) ได้กล่าวไว้ว่า

... “กลุ่มนี้มีการประชุม หารือกัน สามารถประสานระดมทรัพยากรจากแหล่ง
ภายนอก และใช้เวทีของกลุ่มรวมตัวกันระดมความคิดเห็น เพื่อจัดการความ
ขัดแย้งให้อยู่ในระดับที่คนในชุมชนจะยอมรับกันได้เค้าสามารถสร้างความรู้ใหม่

โดยผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตได้อย่างลงตัว ทำให้ความรู้มีความหลากหลาย และนำไปใช้ได้จริง รวมถึงรู้เท่าทันปัญหาและความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ซึ่งเรียกได้ว่า เป็นชุมชนที่สามารถจัดการตนเองได้”...

(สนพร ศรียากุล, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

4.1.5 การรวบรวมและจัดเก็บ

มิตินี้ มีตัวชี้วัดในการศึกษา ประกอบด้วย (1) การประเมินความรู้ และ (2) การออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้

ผลการวิจัยมิตินี้ 5 มีรายละเอียดและสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) การประเมินความรู้ เมื่อความรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เชื่อมโยงกับการทำเกษตรของชุมชน ได้แก่ น้ำ ไฟฟ้า ถนน และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น การพัฒนากระบวนการผลิต รวมถึงการตลาดได้ดำเนินการไปในระยะเวลาหนึ่ง กลุ่มวิสาหกิจจะมีการทบทวนผลการดำเนินงานร่วมกัน ว่าสิ่งที่กลุ่มได้ร่วมกันทำนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอะไร มีความสำเร็จในส่วนใดบ้าง มีองค์ความรู้ด้านใดบ้างที่ต้องพัฒนาต่อเพิ่มเติม ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการ (ประภาส ปันตบแต่ง) ได้กล่าวไว้ว่า

... “กลุ่มเรดำเนินการได้ระยะหนึ่งก็มีการกลับมาทบทวน พูดคุยกันว่าที่ผ่านมาติดขัดปัญหาอะไร จะพัฒนาอะไร อย่างไร ซึ่งผมคิดว่า ต้องจัดการในเชิงโครงสร้างให้ได้ เรื่องตลาด เรื่องไปรษณีย์ที่พูดมา ยังมีหลายจุดที่เป็นคอขวดอยู่ อย่งไปเปิดบูชขายเซ็นทรัลจะขายได้สักกี่บาท”...

(ประภาส ปันตบแต่ง, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

(2) การออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ จากการศึกษาวิจัย พบว่า กลุ่มวิสาหกิจยังมีจุดอ่อนในเรื่องการออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ เนื่องจากสิ่งที่ปฏิบัติกันในกลุ่มอาศัยประสบการณ์ ความเคยชินเป็นสำคัญ และเน้นเรียนรู้กันเฉพาะในกลุ่ม อีกทั้งยังไม่ได้มองเห็นประโยชน์ หรือความสำคัญของการจัดเก็บความรู้เพื่อนำความรู้ไปเผยแพร่ ประกอบกับมีปัญหาอุปสรรคในเรื่องขาดความรู้ทางด้านเทคโนโลยี การเขียนหนังสือ และความสามารถในการออกแบบสื่อต่างๆ ทั้งนี้กลุ่มวิสาหกิจมีผู้นำเพียงคนเดียวที่รวบรวมข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับกลุ่มในลักษณะของการจดบันทึก และพิมพ์เก็บไฟล์ไว้ในคอมพิวเตอร์ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (ยุวรีย์ พรหมสูงวงศ์) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

... “การออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ไม่ได้สนใจเรื่องนี้นะ เช่น เรื่องจดบันทึกมีบันทึกมั่ง ไม่บันทึกมั่ง บางทีเราก็ไม่มีเวลาบันทึก ใช้ประสบการณ์ ทำมาตลอด ทำบ่อยๆ ก็จำได้เอง”... (ยุวรีย์ พรหมสูงวงศ์, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2559)

4.1.6 การปรับปรุงความรู้

มิตินี้ มีตัวชี้วัดในการศึกษา ประกอบด้วย(1) การระบุถึงความเปลี่ยนแปลง (2) การประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง และ (3) การปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัย

ผลการวิจัยมิติที่ 6 มีรายละเอียดและสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) การระบุถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรอินทรีย์ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกคนในกลุ่ม มีการพูดคุย แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี เพื่อเป็นการทบทวนว่าจากการดำเนินงานที่ผ่านมา มีความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดบ้าง ปัจจัยใดที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกันสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเป็นเช่นไร ซึ่งจากการเก็บข้อมูล พบว่า กลุ่มวิสาหกิจมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า การทำเกษตรอินทรีย์ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวคือ ทุกคนมีความตื่นรู้ และลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาของตนเอง ร่วมกัน เมื่อมีกิจกรรมใดๆ ก็ให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และให้เกียรติซึ่งกันและกัน ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า(นันทา ประสารวงษ์) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

... “เรามีการมานั่งคุยกันว่าปีแรกๆ เราเริ่มจากโครงสร้างพื้นฐาน แล้วพอเราจบแล้ว ปีนี้ก็มีมาดูแลเรื่องการจัดการความรู้ให้แก่สมาชิก และการจัดการตลาด ซึ่งเราหาข้อบกพร่องในแต่ละปี เพื่อคิดว่าปีหน้าเราจะทำอะไร สมาชิกของเราจะต้องเพิ่มเติมในส่วนไหนบ้างจุดดีของเรา คือ ทุกคนร่วมแรงร่วมใจกัน ฟังความเห็น ให้เกียรติกัน”... (นันทา ประสารวงษ์, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

ในมุมกลับกัน ประสบปัญหาต่างๆ เช่น ความรู้บางส่วนใช้ไม่ได้ผล ต้องลองถูกลองผิด และปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงการตลาด ซึ่งสาเหตุหลักๆ เกิดจากสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป เวลาร้อน ร้อนจัด น้ำท่วม มลภาวะทางอากาศ น้ำเสีย น้ำเค็ม ประกอบกับสภาพบริบทโดยรอบเต็มไปด้วยแปลงนาที่ใช้สารเคมี บ้านจัดสรร นาทุ่ง และโรงงาน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลให้กลุ่มต้องมีการปรับปรุงความรู้อย่างต่อเนื่อง ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการ (ธนพร ศรียากุล) ได้กล่าวไว้ว่า

... “พื้นที่ที่มีทั้งความเป็นชนบท และสภาพความเป็นเมือง มีโรงงาน อุตสาหกรรม บ้านจัดสรร ซึ่งพื้นที่แบบนี้จะมีปัญหาเรื่องการจัดการ และการใช้ทรัพยากร เช่น น้ำเสียที่มาจากบ้านจัดสรร ย่อมส่งผลต่อการทำนา ปลุกพืชผัก และน้ำคลองเดียวกันนำมาใช้ทั้งในนาข้าว และนาทุ่ง เป็นต้น ทั้งนี้ปฏิเสธไม่ได้ว่า

พื้นที่ลักษณะนี้มีความเป็นการเมืองในหมู่บ้านต้องอาศัยการพัฒนา การปรับปรุง
ความรู้เรื่อยๆ...” (ชนพร ศรียากุล, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

ในอีกด้านหนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลาน
ตากฟ้า(นันทา ประสารวงษ์) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

... “ปีนี้เรารู้ว่าข้อบกพร่องของเรา คือ การจัดการความรู้ให้กับสมาชิก ทุกคนมี
องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการทำเกษตร แต่ยังไม่กล้าสื่อสาร ไม่กล้าเล่า เราก็ตอบว่า
ไปเรียนรู้กับกลุ่มที่เขาสำเร็จแล้วว่าเขาทำอย่างไร ดูวิธีการสื่อสารกับคนนอกของ
เขา เช่น พาไปดูงานที่ยโสธร ญี่ปุ่นในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้ การ
จัดการกลุ่ม พุดง่ายๆ คือ ครั้งแรกเราต้องสร้างความมั่นใจให้สมาชิกของเราก่อน
ว่าทุกคนพูดได้หมด พูดเป็นหมด ซึ่งเราพูดในสิ่งที่ทำอยู่แล้ว เราก็ต้องพูดได้ ถ้าไม่
ทำถึงจะพูดไม่ได้ สิ่งที่เน้น คือ ให้เค้าไปดูไปเห็นแล้วมาแชร์ให้กลุ่มได้รู้”...
(นันทา ประสารวงษ์, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

(2) การประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง จากการร่วมกันระบุถึงความเปลี่ยนแปลง
ข้างต้น ชุมชนตระหนักดีว่า ความเปลี่ยนแปลงนั้นๆ มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างมาก หากไม่มีการ
ปรับตัว หรือเตรียมรับมือให้ทันทั้งที่ เช่น การขายผลิตภัณฑ์ ซึ่งจากประสบการณ์ในการขายของ
สมาชิก พบว่า แนวโน้มความต้องการของผู้บริโภคมีความหลากหลายมากขึ้น จึงมีการปลูกข้าว
อินทรีย์ชนิดต่างๆ มากขึ้น โดยหาพันธุ์ข้าวมาเพิ่มเติม ในอีกด้านหนึ่งการขายข้าวอย่างเดียวก็ไม่
เพียงพอเช่นกัน จึงมีการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายเพื่อนำสินค้าอื่นๆ มาขาย เช่น ข้าวเกรียบ
ปลาแห้ง และน้ำพริก เป็นต้น นอกจากนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสภาพปบริบทโดยรอบพื้นที่ เช่น มี
น้ำเค็ม น้ำเสียจากนาทุ่ง สมาชิกได้ประชุมกันเพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้ โดยเข้าไปเจรจาทันทีกับคน
ที่ทำนาทุ่ง และหาน้ำมาใช้เพื่อแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าก่อน เป็นต้น ส่วนเรื่องไฟฟ้าที่จำเป็นต้อง
นำมาใช้ในโรงสีก็มีการติดต่อประสานไปยังภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจนได้ไฟฟ้าเข้ามาใช้ยัง
โรงสีและชุมชน เป็นต้น ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลาน
ตากฟ้า(นันทา ประสารวงษ์) ได้กล่าวไว้ว่า

... “เรามีการหาพันธุ์ข้าวหลากหลายชนิดมาปลูก เพื่อให้สินค้ามันดูน่าสนใจมาก
ขึ้น ตอนนี้มีมีการแลกเปลี่ยนกันขาย เช่น พวกของทะเลแปรรูปของกลุ่มประมง
พื้นบ้านบางจะเกร็ง สินค้าบางอย่างมีมูลนิธิชีวิตเป็นแกนกลางทำให้เรารู้จักกลุ่ม
อื่นๆ เช่น กลุ่มจังหวัดยโสธร สุรินทร์ที่ปลูกหัวหอม กระเทียม ข้าวหอมมะลิแดง

นอกจากนั้นตอนนี้ก็แก้ปัญหาเรื่องน้ำด้วย อย่างวันนี้น้ำเค็มเข้ามาก็ประชุมกันว่าจะเอาอย่างไรดี คงเจรจาก่อน ส่วนใหญ่ที่ผ่านมาเราทำงานกับรัฐได้ ที่สำเร็จก็เรื่องไปประสานเกี่ยวกับไฟฟ้า”...

(นันทา ประสารวงษ์, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

แนวทางดังกล่าว เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโฉนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (วิภา สิทธิชัย) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

... “กลุ่มมีการนำของที่ผลิตจากเครือข่ายอื่นๆ ที่เป็นภาคีเกษตรอินทรีย์เหมือนกันมาขายด้วย เพื่อทำให้สินค้ามีความหลากหลาย น่าสนใจ ดึงดูดใจลูกค้ามากขึ้น เช่น ปลาแกมมิ่ง ปลาหมึก ปลาหวาน และข้าวเกรียบ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นการประสานช่วยเหลือกัน”... (วิภา สิทธิชัย, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2559)

(3) การปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัยสำหรับการปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัยสมาชิกในกลุ่มมองไปถึงการทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกด้วย กล่าวคือ พัฒนาความรู้ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า(นันทา ประสารวงษ์) ได้กล่าวไว้ว่า

... “กลุ่มมีการพูดคุยกันเพื่อปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ เรื่องหนึ่งที่เรากำลังคิดกัน คือ ขายข้าวเป็นเม็ดๆ ขายแฉ่งเข้า AEC เพราะทุกคนไม่ได้แข่งกันด้วยคุณภาพ แต่แข่งด้วยการลดราคา แล้วเราจะไม่ขาดทุนได้อย่างไร ดังนั้น การแปรรูปจะช่วยให้เราเพิ่มคุณค่าของผลิตภัณฑ์ เช่น ทำขนมจีน แป้งข้าวเจ้าอินทรีย์”...

(นันทา ประสารวงษ์, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

4.2 ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญภาคส่วนต่างๆ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสังเกต เข้าไปคลุกคลี เกาะติดในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ผลการวิจัยร่วมกับสภาพบริบท และปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ พบว่า ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีดังนี้

ประการแรก สภาพอากาศที่แปรปรวน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรอบเสื่อมโทรม โรคพืชและแมลงต่างๆ ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (เกสร เจริญมี) ได้กล่าวถึงสภาพอากาศและโรคพืชที่ต้องเผชิญไว้ว่า

... “แดดร้อน ตอนนี้ไม่มีอะไรเลย เพราะปลูกแล้วมันแดงมั่ง เป็นเชื้อรามั่ง แมลงก็มากิน เลยได้มั่งไม่ได้มั่งก็ท้อ”... (เกสร เจริญมี, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2559)

ในขณะเดียวกันผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (วิภา สิริชัย) ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า

... “ปัญหาคือ หนาวร้อน อากาศเปลี่ยน ร้อนจัด มีแมลงลง ทำให้ผลออกมาไม่ดี”... (วิภา สิริชัย, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2559)

นอกจากนั้นผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการ (ประภาส ปันตบแต่ง) ได้กล่าวไว้ว่า

... “กลุ่มมีข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น ผมเลี้ยงเป็ดอย่าหญ้า ถ้าคนเฝ้าไม่ดูเป็ด หญ้าก็จะไม่ถูกย่ำตลอดทั้งแปลงและขึ้นอยู่กับสภาพบริบท ดิน น้ำ อากาศที่นับวันยิ่งแปรปรวน และถ้าสภาพบริบทแตกต่างกัน ทำให้ได้ผลไม่เหมือนกัน เรียกได้ว่าการทำเกษตรอินทรีย์เป็นการเรียนรู้ในเงื่อนไขเฉพาะ”... (ประภาส ปันตบแต่ง, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

ประการที่สอง ปัญหาการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน ความเข้าใจผิด หรือความเข้าใจที่ไม่ตรงกันเกี่ยวกับวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ ทำให้การปฏิบัติไม่ถูกต้อง และผลผลิตที่ได้ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (พิกุล พรหมสูงวงศ์) ได้กล่าวไว้ว่า

... “มีสมาชิกบางคนเขาคงทำผิด ทำเกิน ใสเกิน มีบางคนที่ว่า ให้ใสลิตรเดียว ใส 5 ลิตร มันก็จะเกินไปคือเขาให้ใสแค่นี้ แต่ใสเข้าไป 3 โถ มันก็เกิน ต้นไม้มันรับไม่ได้ มันก็ใหญ่เกินหรือว่าข้าวจะล้ม อะไรแบบนี้”... (พิกุล พรหมสูงวงศ์, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

ขณะเดียวกันสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (พิกุล พรหมสูงวงศ์) ได้กล่าวไว้ว่า

... “การถ่ายทอดความรู้ในกลุ่มคือพวกเราตนเองนี่แหละ ความคิดไม่ค่อยตรงกัน แต่เราจะคุยกัน คนนั้นเขาบอกอย่างนี้ คนนี้ก็เถียงขึ้นมาเลย มันไม่ใช่ ทำไม่ได้ ลองทำแล้ว ข้าวตายแล้ว อะไรแบบนี้ มันไม่ใช่อย่างที่เขาพูดหรอก ก็จะต้องแย้งขึ้นมา เราลองทำใหม่ ลองทำอีกทีหนึ่ง ดูว่ามันจะเหมือนเดิมไหม ก็จะมีคุยกันเอง

แล้วก็จะขัดกันไป แล้วก็ลองทำดูพอเห็นแล้วก็ค่อยเอามายืนยันกันแต่เราไม่ได้
ทะเลาะกันนะ แค่อุ้ยกัน แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกัน”...

(พิกุล พรหมสูงวงศ์, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

ประการที่สาม ผู้นำกลุ่มเป็นผู้รวบรวม จัดเก็บ และเผยแพร่ความรู้ สมาชิกคนอื่นๆ ยังเข้ามา
มีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ไม่มากนัก รวมถึงขาดการเผยแพร่ความรู้ไปยังบุคคลทั่วไปที่สนใจในวง
กว้าง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (พิกุล
พรหมสูงวงศ์) ได้อธิบายแนวทางปฏิบัติของกลุ่มไว้ว่า

... “มีการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติทุกอย่าง แต่ละปีๆการเก็บก็คือเก็บแต่พี่น้อง
อยู่คนเดียวคือใครขอได้ มาตรวจสอบได้หมด พวกเราดูได้ คนนอกดูได้
เครือข่ายดูได้ อาจารย์ดูได้แต่แค่ไม่ได้เผยแพร่ไปสู่สาธารณะ ขึ้นอยู่กับว่า
หน่วยงานไหนจะมาขอดูบางคนไม่ได้ทำอะไรเลย บางทีมาก็อปปิ้งงานเรา เอาไปส่ง
เพื่อที่จะเอาผลงานก็มี อันนี้เราเจ็บใจ”...

(พิกุล พรหมสูงวงศ์, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

ทั้งนี้ มุมมองดังกล่าวสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนด
ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (วิภา สิริชัย) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

... “การรวบรวม จัดเก็บ เผยแพร่ความรู้ทั้งหมดจะเป็นหน้าที่ของพี่น้อง เพราะ
ที่เค้าเก่งเรื่องบัญชี และคอมพิวเตอร์ ส่วนคนในกลุ่มก็ช่วยกันเสนอความคิด
เห็นบ้าง”... (วิภา สิริชัย, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2559)

ประการที่สี่ องค์ความรู้ใหม่บางส่วนไม่สอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่ และแนวปฏิบัติ
บางประเด็นเป็นการเพิ่มต้นทุนในการผลิตให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนด
ชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (พิกุล พรหมสูงวงศ์) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

... “กระบวนการ วิธีการใหม่ๆ ตลาดใหม่ๆ แพคเกจใหม่ๆ อะไรที่มันจะเป็น
ความรู้ใหม่ๆ เข้ามามีคนเข้ามาบอกว่าให้ทำอย่างนี้ แต่พอลองจริงๆ แล้วมัน
ไม่ได้เช่น ปลูกแล้วก็ไม่ได้ผลเหมือนที่เค้าบอก หรือบางอย่างถ้าทำตามนะ เราจะ
ไม่มีกำไรเลย เพราะต้นทุนสูงมาก”...

(พิกุล พรหมสูงวงศ์, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

ประการที่ห้า ไม่สามารถขยายกลุ่มคนให้มีความรู้และลงมือทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากติด
ปัญหาสำคัญ คือ เรื่องขาดช่องทางการตลาด และความต้องการของผู้บริโภคที่ไม่แน่นอน และการทำ

เกษตรอินทรีย์ต้องอาศัยความพิถีพิถันลงแรงมากกว่าการใช้สารเคมี ดั่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิก
วิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (คณิง ม่วงโพธิ์เงิน) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

... “คนอื่นเขาก็ไม่กล้าเข้ามา กลัวไม่ได้เหมือนฉัน ที่แรก ข้าวแพค 2 ตัน เขาล้าง 2 ตัน
แล้วไม่เอา แล้วไหนจะเสียด่างๆ ตอนนั้นค่าแรงยังไม่ได้เลย ต่างคนต่างแพค
ช่วยกันทำด้วยใจแล้วมันก็ไม่ได้อะไร ก็แค่ทำข้าวปลอดสาร เพื่อเอาไปขาย แต่เขา
ล้างแล้วบอกไม่เอาอีกต่างหาก เราก็เลยข้าวฟรี หรือสส.ทั้งหลาย อยากหาเลี้ยงก็มา
ล้างเรา พอเขาคิดว่าตัวเองไม่ได้แน่ เขาก็เลยไม่เอา แล้วทิ้งเราไปเลย”...
(คณิง ม่วงโพธิ์เงิน, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า(นันทา
ประสารวงษ์) อธิบายว่า

... “ข้าวก็ยังอยู่ในนี้เยอะมาก ตลาดไม่รู้เป็นอะไรทำไมข้าวอืดมากเหมือนเขาไม่ได้
ใส่ใจ คือคนก็ทำกันเยอะ อย่างตรงนี้ก็จะมีของชำนาญก็มีทำข้าวอินทรีย์แบบเรา ที่
อื่นเขาก็มีเยอะ ตอนนี้ข้าวแบบนี้จะเยอะ แล้วคนกลางๆ คนชั้นกลางจะซื้อข้าว
ตลาดกิน ไม่ได้หวังสุขภาพ คือฉันกินมาตั้งแต่เกิดแล้ว ฉันยังไม่เป็นอะไรเลย ก็ซื้อ
ข้าวโรงสีกินเหมือนเดิม คนที่รักสุขภาพคือโตขึ้นไปหน่อย คือเขาไม่เข้าใจ คิดว่า
ข้าวเราแพง แพงกว่าท้องตลาด”...
(นันทา ประสารวงษ์, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

ประการที่หก ขาดการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ อย่างจริงจัง ดั่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็น
สมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (คณิง ม่วงโพธิ์เงิน) ได้อธิบายไว้ว่า

... “ไม่มีเลย ผู้ใหญ่เขาไม่มองเลย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ไม่สนใจเรา คือเริ่ม
ด้วยตัวของเราเอง อาจารย์ชวน เราก็ทำ พอทำอาจารย์ก็ให้ช่วยกันขาย เราก็ขาย
ไม่เป็น อาจารย์ก็พาพี่น้องตะแคงไป ไปติดต่อกว่า ใครเอาบ้าง ไปขายตรงไหน ขายที่
ละ 5 โล 2 โลก็เคยมาแล้ว”... (คณิง ม่วงโพธิ์เงิน, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า
(นันทา ประสารวงษ์) ได้กล่าวไว้ว่า

... “หน่วยงานภายนอกเข้ามาเอาจริงๆนะ เหมือนเป็นภาระ เราเห็นพวกนั้นเป็น
ภาระจริงๆ เขาไม่ได้ตั้งใจจะมาช่วยเราหรอก แค่อยากลอกผลงานเราไปทำ หรือ
ว่าเอาไปส่งเจ้านายแค่นั้นหน่วยงานรัฐพวกเกษตรไม่ได้เข้ามาช่วยอะไรเราเลย
มันมาแป็บๆ ก็ไป ไม่ได้ช่วยจริงจังอย่างต่อเนื่อง เหมือนมาตามโปรเจกต์”...
(นันทา ประสารวงษ์, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

ในอีกด้านหนึ่ง ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง) ได้สนับสนุนความคิดข้างต้นไว้ว่า

... “เราขายข้าวได้จากเครือข่ายที่เราสร้างขึ้นเอง หน่วยงานราชการไม่เคยมาทำอะไรให้เรา”... (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

ในมุมกลับกัน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (ปรุพหริศมน ประณีต) ได้กล่าวถึงข้อจำกัดในการปฏิบัติงานของตนเองไว้ว่า

... “กรมพัฒนาที่ดินมีปัญหาเรื่องอัตรากำลังน้อยมาก โดยเจ้าหน้าที่คนหนึ่งรับผิดชอบถึงสองอำเภอ ชุมชนหนึ่งคน ผู้อำนวยการหนึ่ง รวมทั้งสำนักงานแค่เจ็ดคนและงบประมาณมีน้อย หายากมาก”...

(ปรุพหริศ มนประณีต, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2559)

ประการที่เจ็ด ขาดรุ้นลูกรุ้นหลานที่จะสานต่ออาชีพการเกษตร ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (คณิง ม่วงโพธิ์เงิน) ได้เล่าให้ฟังว่า

... “รุ้นที่ยังทำการเกษตรอยู่นี้คือรุ้น 40 ขึ้น รุ้นลูกรุ้นหลานเรียนกันหมดแล้ว เค้าก็ไปทำงานนอกบ้าน แต่บางครั้งลูกก็ยังช่วยทำ ช่วยแม่ ทำทุกอย่างที่แม่ให้ทำ ลีข้าวก็เอา ดายหญ้าก็เอา รดน้ำเอา ถอนหญ้าก็เอา เลี้ยงปลาให้ด้วยแต่มันก็น้อยลงแล้ว ก็มีแต่รุ้นพี่ๆ แล้วก็รุ้น 50 60 70 ก็ไม่ไหวแล้ว”...

(คณิง ม่วงโพธิ์เงิน, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (วิภา สิริพิชัย) ได้กล่าวไว้ว่า

... “คนรุ้นลูกรุ้นหลานเค้เรียนหนังสือกันหมดแล้ว แต่จะมาช่วยตลอด มาบ่อยๆ ช่วงปิดเทอม เมื่อก่อนมีโครงการสายใยรัก 9 วัน ก็จะเอารุ้นนี้ไปขาย ส่วนใหญ่เราจะปลูกฝังให้เด็กกล้าแสดงออก กล้าขายของ และได้มีรายได้ เพราะต่อไปถ้าเราแก่ลงจะได้มีตัวแทน ตอนนี้อุ่นๆของเราพอเย็นได้ พอไปได้ แต่ถ้าต่อไปไม่มีตัวแทนก็ลำบาก ถ้าเด็กเรียนจบ ไม่มีงานทำ เค้ก็จะได้กลับมาทำ มีอาชีพรองรับ”...

(วิภา สิริพิชัย, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2559)

ในขณะเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า (ยุวรีย์ พรหมสูงวงศ์) ได้กล่าวเสริมว่า

... “การถ่ายทอดความรู้ติดปัญหาที่ว่าไม่รู้เผยแพร่ต่อให้ใคร ลูกหลานก็ไปทำงานกันบ้าง เรียนกันบ้าง แต่ต่อไปไม่แน่ เค้าเบื่อกองงานนั้นก็เรียนจะชวนให้เค้ามาทำ”... (ยุวรีย์ พรหมสูงวงศ์, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2559)

ประการที่แปด ขาดความรู้ในการจัดการความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนการรวบรวมและเผยแพร่ความรู้สมาชิกในกลุ่มมองว่า ทั้งสมาชิกและคนส่วนใหญ่ที่เข้ามาเรียนรู้ในกลุ่ม คือ คนที่ต้องการประสบการณ์จริงมากกว่า จึงเน้นถ่ายทอดด้วยการลงมือทำมากกว่าการบันทึกและเผยแพร่ผ่านสื่อรูปแบบต่างๆดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า(นันทา ประสารวงษ์) ได้กล่าวไว้ว่า

... “ที่ความรู้ไม่เยอะ เขียนโครงการก็เขียนไปแบบตามความเข้าใจ เคยเข้าไปดูในเว็บไซต์เกี่ยวกับการเขียนแผนงานรู้สึกเลยว่ามันยากอะ พี่เขียนไม่ได้แน่ พี่เลยเขียนตรงๆ ว่าสมมติปีนี้จะส่งคนไปอบรมเรื่องอะไร จะดูเรื่องการตลาดอย่างไร จะเปิดร้านที่นี้แล้ว ไม่ต้องไปขายในเมืองมีต้นทุนสูง ให้คนในเมืองมาซื้อที่เราแทนหรือสั่งซื้อทางไปรษณีย์ แล้วจะสื่อสารให้คนทั่วไปรู้ได้อย่างไรว่าเราอยู่ตรงนี้ ถ้าจะเดินไปตามแนวทางนี้ สิ่งที่ต้องการมีอะไรบ้าง เช่น ค่าเดินทางไปเข้าร่วมอบรมและค่าใช้จ่ายอื่นๆ มีอะไรบ้าง คือ เขียนไปภาษาบ้านๆ แล้วคนในงบประมาณเค้าก็จะไปเกลตาเองแต่ถ้าเขียนเพื่อให้คนในกลุ่ม หรือคนภายนอกที่สนใจมาอ่าน พี่ยังไม่ได้ทำในส่วนนี้เพราะใครมาก็ลงมือทำให้อุเลย”...

(นันทา ประสารวงษ์, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

ประการที่เก้า การจัดการความรู้ขาดความเป็นระบบดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นนักวิชาการ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง) ได้กล่าวไว้ว่า

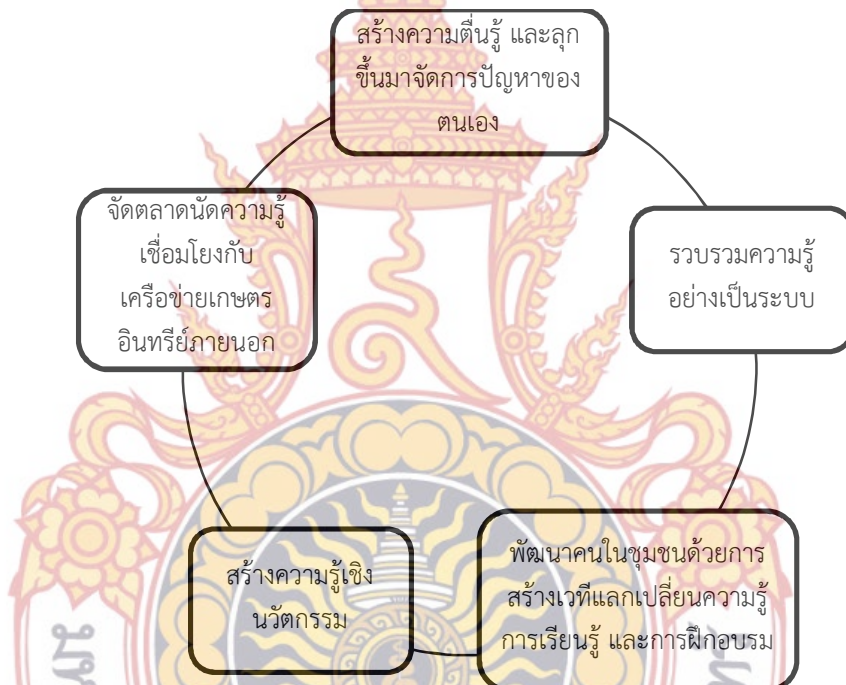
... “การจัดการความรู้ยังขาดความเป็นระบบ เช่น ขาดการบำรุงตอนที่ข้าวเริ่มโตหรือปุ๋ยต้องฉีดขี้หมูหมัก มันต้องค่อยๆ เรียนรู้ไป ไม่ได้เป็นระบบเหมือนอย่างแปลงทดลองส่วนพันธุ์ข้าวมีความสำคัญต้องมีการคัดพันธุ์ การเตรียมดิน การจัดการกับโรคพืช น้ำหมัก ช่วงปลายก็สำคัญต้องมีการบำรุง เช่น ฉีดฮอร์โมนไข่ ส่วนการเก็บเกี่ยวก็ต้องดูระยะเวลาที่เหมาะสม ถ้าเกี่ยวเร็วไปข้าวก็ยังไม่เขียว เครื่องไม่เครื่องมือเรายังไม่ตีพอ เช่น การตากมันกรอบเกินไป”...

(ประภาส ปิ่นตบแต่ง, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

4.3 แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์

การจัดการความรู้ในชุมชนถือเป็นหนทางหนึ่ง ที่จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชน ท้องถิ่นนั้นๆ มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น เนื่องจากได้สร้างการมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมิน เกิดความตระหนัก และความตื่นรู้ในปัญหาาร่วมกัน

จากการศึกษากระบวนการจัดการความรู้ และปัญหา อุปสรรคในการทำเกษตรอินทรีย์ของ วิสาหกิจชุมชนบ้านโฉนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัด นครปฐม นำไปสู่การนำเสนอแนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์
ที่มา : จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยคณะผู้วิจัย

จากภาพข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่า แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์มีดังนี้

ประการแรก สร้างความตื่นรู้ การตระหนักถึงปัญหาและความต้องการ และลุกขึ้นมาจัดการตนเอง และพึ่งพาตนเองของคนในชุมชนซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ รวมถึงสนับสนุนการพัฒนา และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้านของชุมชน เพราะเมื่อไหร่ก็ตามที่คนในชุมชน ไม่นิ่งดูดาย หรือยอมจำนนกับความยากจนหรือความเดือดร้อนของตนเอง และลุกขึ้นมา

จัดการกับปัญหาของตนเอง ร่วมคุย ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมลงมือปฏิบัติ ย่อมนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ตระหนักดีว่า ที่ผ่านมากการทำเกษตรแบบใช้สารเคมีได้ส่งผลเสียทั้งต่อสุขภาพของตนเอง คนในครอบครัว และผู้บริโภค รวมถึงทำให้สภาพดินและน้ำเสื่อมโทรม ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง ตลอดจนเกิดโรคพืชใหม่ๆ ต่อมาเมื่อมีผู้นำมาชักชวนให้ปลูกพืชอินทรีย์ จึงได้เริ่มปรับเปลี่ยนวิธีการปลูก มีการปรึกษาหารือ ช่วยเหลือ เรียนรู้กันในกลุ่ม และจากประสบการณ์ การได้เรียนรู้และพัฒนาตนเอง ความกล้าหาญในการลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาของตนเอง ขณะที่บริบทรอบข้างเต็มไปด้วยหมู่บ้านจัดสรร โรงงาน นาุ้ง และแปลงเกษตรที่ใช้สารเคมี จึงนับได้ว่าเป็นชุมชนที่ตื่นรู้ เป็นพลเมืองที่มีพลังเข้มแข็งอย่างแท้จริง

ประการที่สอง รวบรวมความรู้ที่หลากหลาย และกระจายให้เป็นระบบ จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนดงชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมมีความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาในการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างดี และมีการเรียนรู้เพิ่มเติมในรูปแบบต่างๆ อยู่ตลอดเวลา แต่ขาดการรวบรวมความรู้อย่างเป็นระบบ เนื่องจากปฏิบัติโดยอาศัยความเคยชิน ส่วนการแบ่งปันความรู้ระหว่างกันเป็นลักษณะการพูดคุย และลงมือปฏิบัติเป็นแบบอย่าง จึงทำให้ไม่เห็นความสำคัญของการรวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้ง 1) ความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) คือ ความรู้เฉพาะตัวที่เกิดจากประสบการณ์ การอ่านการศึกษาเพิ่มเติม การสนทนา การเข้าร่วมฝึกอบรม ไม่ว่าจะป็นอบรมนอกสถานที่ หรือมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาอบรมให้กับคนในชุมชนรวมถึงเจตคติของแต่ละคน 2) ความรู้ที่ปรากฏชัดเจน (Explicit Knowledge) คือ ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลออกมาในรูปของการบันทึกในรูปแบบต่างๆ และ 3) ความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม (Culture Knowledge) ความรู้ที่เกิดจากความเชื่อ ความศรัทธา ซึ่งเกิดจากผลสะท้อนกลับของความรู้และสภาพแวดล้อมในกลุ่มวิสาหกิจ ทั้งนี้ หากชุมชนมีการรวบรวมความรู้อย่างเป็นระบบ ผลที่เกิดขึ้นไม่ใช่เฉพาะคนในกลุ่มได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพร่วมกันเท่านั้น แต่ยังส่งผลไปถึงเครือข่ายภายนอกที่ทำเกษตรอินทรีย์ หรือสนใจที่จะทำเกษตรอินทรีย์ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วย นอกจากนี้ องค์ความรู้ที่รวบรวมไว้ยังสามารถนำมาเป็นทรัพยากรพื้นฐานในการพัฒนาต่อยอดกับการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน หรือเชิงเกษตร เป็นต้น

ประการที่สาม พัฒนาคนในชุมชนด้วยการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ มีเวทีที่เป็นที่สำหรับให้ทุกคนต่อรองได้ อย่างน้อยต้องทำให้ทุกคนรู้สึกว่ามีสิทธิที่จะต่อรอง มีการจัดลำดับความสำคัญ ความเร่งด่วนว่าจะทำอะไรก่อนหลัง และทำอย่างไรภายใต้ทรัพยากรของกลุ่มที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนการเรียนรู้ และฝึกอบรม การพัฒนาความคิดเชิงระบบ เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้จากกรณีศึกษา (Case-based) ที่หลากหลาย จากนั้นลงมือ

ปฏิบัติจริง เพื่อให้ทุกคนเป็นคลังความรู้ (Knowledge Asset) เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้ ยังเป็นการพัฒนาในเรื่องความกล้าคิด กล้าแสดงออก เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนต่อไป

ประการที่สี่ สร้างความรู้เชิงนวัตกรรม (Innovative Knowledge) เป็นความรู้ที่จะทำให้ชุมชนเป็นผู้นำทางการตลาดได้ รวมไปถึงการพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโฉนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ประสบปัญหาเกี่ยวกับการตลาด ขายได้น้อยกว่าจำนวนผลผลิตที่ออกมา ซึ่งการตลาดไม่ได้มีผลเฉพาะกลุ่มที่ปลูกเท่านั้น แต่ยังส่งผลไปถึงชุมชนรอบข้างที่ทำการเกษตรไม่กล้าที่จะหันมาทำเกษตรอินทรีย์ด้วย ดังนั้น ความรู้เชิงนวัตกรรมทั้งหลาย ได้แก่ พันธุ์ข้าว วิธีการปลูก การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปสินค้า การขนส่ง การวางจำหน่ายสินค้าและการสื่อสารในรูปแบบใหม่ๆ ที่น่าสนใจเพื่อประชาสัมพันธ์ เป็นต้น จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง

ประการสุดท้าย การจัดตลาดนัดความรู้ (Knowledge market) เชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ภายนอก เป็นการจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ผ่านรูปแบบที่หลากหลายเช่น การเสวนา การจัดนิทรรศการ หรือการเล่าเรื่อง ประสบการณ์ หรือความสำเร็จเพื่อเป็นการแบ่งปันความรู้ ประสานเชื่อมโยงกันระหว่างเครือข่ายต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งนับเป็นการเพิ่มความสนใจให้กับร้านค้าของชุมชนด้วย เนื่องจากมีผลิตภัณฑ์ให้เลือกซื้อหลากหลายชนิดขึ้น ประกอบกับเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างเครือข่ายที่ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์

4.4 สรุปภาพรวมผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ สามารถสรุปภาพรวมผลการวิจัย ได้ดังต่อไปนี้

ประการแรก กระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า 1) **การระบุความต้องการของความรู้**มุ่งเน้นไปที่กระบวนการของการทำเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก เนื่องจากเป็นความรู้วิธีการผลิตแบบใหม่ที่ชุมชนไม่เคยปฏิบัติ และวิธีการทำเกษตรอินทรีย์มีความแตกต่างไปจากวิธีการทำเกษตรที่อาศัยสารเคมี 2) **การคัดเลือกความรู้**เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ กระบวนการคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การลงมือทำซ้ำๆ ร่วมกันของคนในชุมชน 3) **การส่งมอบความรู้**มีการแจ้งหรือประกาศให้ทราบเกี่ยวกับความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ให้ทุกคนในชุมชนได้รับรู้เท่ากัน ส่วนการแบ่งปันความรู้ในโอกาสต่างๆมีลักษณะไม่จำกัดรูปแบบ และไม่เน้นความเป็นทางการ รวมถึง

แบ่งปันความรู้ในลักษณะแนวราบ **4) การสร้างความรู้** ได้แก่ (1) การระบุดึงความคิดใหม่ๆ เน้นการพัฒนาที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและสภาพบริบทของชุมชน โดยใช้วิธีร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือ (2) การประเมินความคิดใหม่ๆ ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน แต่ดำเนินไปตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นหลัก และไม่ต้องการพัฒนาแบบก้าวกระโดด (3) การรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ ส่วนใหญ่เป็นผู้นำที่เป็นนักวิชาการ และนักเคลื่อนไหวในชุมชน (4) การประเมินผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ ไม่มีกฎเกณฑ์ หรือรูปแบบการปฏิบัติที่เคร่งครัด อาศัยความไว้วางใจกัน (5) การคัดเลือกผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ พิจารณาจากความคิดใหม่นั้นๆ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงกับชุมชนหรือไม่ และ (6) การสร้างความรู้เน้นที่การสร้างความรู้จากการลองถูกลองผิด การลงมือปฏิบัติจริง

5) การรวบรวมและจัดเก็บ ได้แก่ (1) การประเมินความรู้ พบว่า มีการทบทวนการดำเนินงาน การประเมินความรู้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ และ (2) การออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ กลุ่มวิชาชีพยังขาดความสามารถในส่วนนี้ และ **6) การปรับปรุงความรู้** ได้แก่ (1) กลุ่มมีการทบทวนความเปลี่ยนแปลงจากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง (2) การประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงชุมชนตระหนักดีว่า ความเปลี่ยนแปลงนั้นๆ มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างมาก หากไม่มีการปรับตัว หรือเตรียมรับมือให้ทันท่วงทีและ (3) การปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัย มีการพัฒนาความรู้ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ

ประการที่สอง ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 1) สภาพอากาศที่แปรปรวน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรอบเสื่อมโทรม โรคพืชและแมลงต่างๆ 2) ปัญหาการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน ความเข้าใจผิด หรือความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน 3) สมาชิกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการรวบรวม จัดเก็บ และเผยแพร่ความรู้ไม่มากนัก 4) องค์ความรู้ใหม่บางส่วนไม่สอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่ และแนวปฏิบัติบางประเด็นเป็นการเพิ่มต้นทุนในการผลิต 5) ไม่สามารถขยายกลุ่มคนให้มีความรู้และลงมือทำเกษตรอินทรีย์เนื่องจากติดปัญหาสำคัญ คือ เรื่องขาดช่องทางการตลาด และความต้องการของผู้บริโภคที่ไม่แน่นอน 6) ขาดการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ อย่างจริงจัง 7) ขาดรุ่นลูกรุ่นหลานที่จะสานต่ออาชีพการเกษตร 8) ขาดความรู้ในการจัดการความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนการรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ รวมถึง 9) การจัดการความรู้ขาดความเป็นระบบ

ประการสุดท้าย แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์มี 5 แนวทาง ได้แก่ 1) สร้างความตื่นรู้ และลุกขึ้นมาจัดการปัญหาของตนเอง 2) รวบรวมความรู้อย่างเป็นระบบ 3) พัฒนาคนในชุมชนด้วยการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ การเรียนรู้

และการฝึกอบรม4) สร้างความรู้เชิงนวัตกรรมและ 5) จัดตลาดนัดความรู้เชื่อมโยงกับเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ภายนอก

4.5 บทสรุป

ในบทที่ 4 นี้ สรุปได้ว่า คณะผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ส่วนหลักๆ คือ

ส่วนแรก นำเสนอผลการศึกษาระบบการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความเชื่อมโยงกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มต่างๆ

ส่วนที่สอง นำเสนอผลการศึกษาปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยระบบการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยข้อมูลส่วนนี้ ได้จากการศึกษา วิเคราะห์เอกสาร ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในภาพรวมทั้งหมด

ส่วนที่สาม นำเสนอผลการศึกษาแนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยระบบการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์จากการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับสภาพบริบทของพื้นที่ระบบการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ และปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น

ส่วนสุดท้าย สรุปภาพรวมผลการวิจัย เป็นการนำเสนอข้อมูลที่เชื่อมโยงกันจากทุกๆ ส่วนของผลการวิจัย อันจะเอื้อต่อการจัดทำข้อสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในบทถัดไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทสุดท้ายนี้ เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสรุปสาระสำคัญ อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ซึ่งเป็นภาพรวมทั้งหมดของการวิจัย เรื่อง “การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์” ทั้งนี้ ภาพรวมของการวิจัยในเรื่องดังกล่าว เป็นการศึกษที่เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีการจัดการความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดกระบวนการจัดการความรู้ของ Kucza 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การระบุความต้องการของความรู้ 2. การคัดเลือกความรู้ 3. การส่งมอบความรู้ 4. การสร้างความรู้ 5. การรวบรวมและจัดเก็บความรู้ และ 6. การปรับปรุงความรู้ รวมถึงแนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนแนวคิดชุมชนเข้มแข็งเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากต้องการชี้ให้เห็นว่าชุมชน ท้องถิ่นที่มีกระบวนการจัดการความรู้ในประเด็นใดๆ ก็ตามได้เป็นอย่างดี ย่อมนำไปสู่ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของชุมชน สามารถพัฒนาศักยภาพทางด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เพราะมีฐานที่เข้มแข็ง คือ องค์ความรู้ที่มีอยู่ในแต่ละคน การพัฒนาทางด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยี สถานที่ ถึงแม้จะมีความสำคัญ แต่ก็สามารถขำรด ทรดโทรมไปตามกาลเวลา ในมุมกลับกัน การพัฒนาความรู้ในตัวคนให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น เปิดโอกาสให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการมีระบบการจัดการความรู้ที่ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนภาคการเกษตรที่มักต้องประสบปัญหาต่างๆ ทั้งความเหลื่อมล้ำ ความยากจน มีปัญหาตั้งแต่ปัจจัยการผลิตจนถึงการตลาด เมื่อใดก็ตามที่พวกเขาสามารถลุกขึ้นมาจัดการตนเอง พึ่งตนเอง พัฒนาการผลิต การปลูก และผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย นำความรู้ ความชำนาญในการทำเกษตรที่มีอยู่ในตัวมาแบ่งปันกัน ช่วยเหลือกันในชุมชน ประกอบกันได้รับความร่วมมือ สนับสนุนจากภาคส่วนอื่นๆ ย่อมทำให้ชุมชนนั้นมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ส่วนวัตถุประสงค์การวิจัยได้กำหนดไว้ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโฉนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 2) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโฉนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และ 3) เพื่อหาแนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative study) ใช้วิธีการวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Approach) และแบบกรณีศึกษา (Case Study Approach) โดยศึกษาจากเอกสาร (documentary study) ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) รวมถึง

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เพื่อนำไปสู่การรับรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ อย่างลึกซึ้งในกรณีที่ศึกษา (intrinsic case)

ทั้งนี้ หน่วยในการวิเคราะห์เป็นระดับบุคคล ประชากรจึงเป็นตัวอย่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่วิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม รวมถึงนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวเป็นอย่างดี ซึ่งใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็น ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ศึกษา รวมถึงมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น 15 คนซึ่งผลการวิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

5.1 สรุป และอภิปรายผลการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้ที่นักวิชาการหลายๆ ท่านได้เสนอไว้ คณะผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดกระบวนการจัดการความรู้ของ Kucza มาเป็นแนวคิดหลักในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วยมิติต่างๆ จำนวน 6 มิติ ได้แก่ 1. การระบุความต้องการของความรู้ 2. การคัดเลือกความรู้ 3. การส่งมอบความรู้ 4. การสร้างความรู้ 5. การรวบรวมและจัดเก็บความรู้ และ 6. การปรับปรุงความรู้ เนื่องจาก เป็นชุดมิติที่สามารถนำมาเชื่อมร้อยกับบริบทของพื้นที่ที่ทำการศึกษาได้เป็นอย่างดี เนื่องด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพมีอาจมองข้ามการตีความหมายที่คำนึงถึงบริบทของสิ่งที่ศึกษาได้ นอกจากนั้น ทำการประยุกต์ใช้ตัวชี้วัดของแต่ละมิติจากงานศึกษาวิจัยของนักวิชาการต่างๆ โดยสามารถสรุปและอภิปรายผลการศึกษาวิจัย ได้ดังต่อไปนี้

5.1.1 กระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

1) การระบุความต้องการของความรู้มุ่งเน้นไปที่กระบวนการของการทำเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก เนื่องจากเป็นความรู้ วิธีการผลิตแบบใหม่ที่ชุมชนไม่เคยปฏิบัติ และวิธีการทำเกษตรอินทรีย์มีความแตกต่างไปจากวิธีการทำเกษตรที่อาศัยสารเคมี ทั้งนี้ การรวมกลุ่มพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มตระหนักรู้ถึงสิ่งที่ขาดร่วมกันซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Hamid (2015) ที่พบว่า การประชุมหรือระดมสมองในการทำงานระหว่างกลุ่มพนักงาน และจากการสื่อสารของพนักงาน หรือการถ่ายทอดจากพนักงานที่มีประสบการณ์เป็นสิ่งที่สำคัญ

นอกจากนั้น จุดเด่นของชุมชนในขั้นตอนการระบุและการกำหนดความต้องการความรู้ คือ ผู้นำเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการชวนคิด ชวนคุย เริ่มทำให้ดูเป็นแบบอย่าง แนะนำวิธีทำ วิธีการแก้ปัญหา ช่วยหาวัตถุดิบ และประสานเครือข่ายภายนอกในเรื่องต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับ Sallis and Jones

(2002) ที่กล่าวไว้ว่า ผู้นำองค์การมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ผู้นำต้องเห็นคุณค่าของการจัดการและการสร้างสรรค์ความรู้เพื่อประโยชน์ในการเพิ่มพูนประสิทธิภาพขององค์การ

2) การคัดเลือกความรู้ ใช้วิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ กระบวนการคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การลงมือทำซ้ำๆ จนสามารถสกัดความรู้ได้ว่า สิ่งใดเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ จึงนำมาประยุกต์ใช้ ทั้งนี้ พบว่า ความรู้ที่คัดเลือกไว้ คือความรู้ในการปลูกข้าวและพืชผักอินทรีย์จากแหล่งที่มาที่หลากหลาย ขณะเดียวกันการคัดเลือกความรู้เกิดจากการปรึกษาหารือ และลงมือปฏิบัติร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อทดสอบความรู้ที่ร่วมกัน ตลอดจนมีการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบความรู้ของ Nonaka and Takeuchi (2004) ในส่วน Socialization กล่าวคือ กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่อยู่ในตัวตน ผ่านการแบ่งปันประสบการณ์อันเนื่องมาจากอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน โดยที่บุคคลสามารถรับความรู้ที่อยู่ในตัวตนได้จากการสังเกตลอกเลียนแบบ หรือการลงมือปฏิบัติ

3) การส่งมอบความรู้

(1) การแจ้งหรือประกาศให้ทราบถึงความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ พบว่า มีการแจ้งหรือประกาศให้ทราบเกี่ยวกับความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ทั้งการอบรม ดูงานนอกสถานที่ หรือมีหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาให้ความรู้ให้ทุกคนในชุมชนได้รับรู้เท่ากันผ่านช่องทางต่างๆ เช่น โทรศัพท์ และการพูดคุยเมื่อพบเจอกันในชุมชน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วนิตา สัจพันโรจน์ (2551) ที่พบว่า หากองค์การไม่มีการจัดบรรยายให้เกิดการเรียนรู้ในการปฏิบัติงาน ไม่มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และไม่มีการประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร ย่อมส่งผลให้ไม่สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

(2) การแบ่งปันความรู้ในโอกาสต่างๆ ไม่ได้มีรูปแบบที่ตายตัว และไม่เน้นความเป็นทางการ ทุกคนในชุมชนมีสิทธิและเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างเต็มที่ ผู้นำเป็นเพียงผู้คอยกระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุนเท่านั้น ไม่ได้ออกคำสั่งให้สมาชิกในกลุ่มต้องปฏิบัติตามในอีกด้านหนึ่ง ซึ่งให้เห็นว่า การแบ่งปันความรู้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชนซึ่งสอดคล้องกับ Marquardt (1996) ที่มองว่า การถ่ายโอนและเผยแพร่ความรู้ (Transfer and Dissemination) ต้องกระทำทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ เพื่อสามารถเผยแพร่ความรู้ทั่วทั้งองค์การ

4) การสร้างความรู้

(1) การระบุดึงความคิดใหม่ๆ พิจารณาจากความเหมาะสมกับสภาพบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในทุกกระบวนการซึ่งสอดคล้องกับ Coakes, Amar และ Granados (2010) ที่พบว่าการจัดการความรู้ที่ดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมโดยกลุ่มคนที่ทำงานร่วมกันหรือทีมงาน จะก่อให้เกิดความสำเร็จขึ้น

(2) การประเมินความคิดใหม่ๆ ว่าความคิดใดมีข้อดีข้อเสียอย่างไร จะนำมาปฏิบัติได้หรือไม่หรือประเด็นใดจะต้องรีบดำเนินการก่อนหรือหลังเกิดจากการปรึกษาหารือร่วมกัน และลองนำไปประยุกต์ใช้ ทั้งนี้ คนในชุมชนมีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การดำเนินกิจกรรมเน้นการอยู่กับสภาวะการณ ณ์ ปัจจุบัน แบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งสอดคล้องกับ อาริวรรณ ทับทอง (2549) ที่พบว่า การแสวงหาความรู้มีหลายวิธีซึ่งส่วนใหญ่สืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษ หรือจากตำราพื้นบ้านเก่าๆ หรือสอบถามผู้รู้ หรือครูพักลักจำ การนำความรู้ไปใช้มีการผสมผสานหลายวิธี การลองผิดลองถูก และการประยุกต์ใช้

(3) การรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ มักจะเป็นกลุ่มผู้นำ โดยจุดเด่นของชุมชน คือ มีทั้งผู้นำที่เป็นนักวิชาการ และนักเคลื่อนไหวในชุมชน ขณะเดียวกันผู้นำยังสามารถดึงเครือข่ายภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมได้เป็นจำนวนมากและหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการในมหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของฐิติพร ชมพุดำ (2548) ที่พบว่า หัวใจการเป็นองค์กรแห่งความรู้และการเรียนรู้ก็คือ การมีผู้นำที่ช่างเรียนรู้ และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นในองค์กร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาองค์กร

(4) การประเมินผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ ไม่ได้มีกฎเกณฑ์ ตัวชี้วัด การประเมินผลที่เป็นทางการ เน้นที่ความไว้วางใจ และสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขณะเดียวกันพิจารณาความถนัดของแต่ละคนเป็นสำคัญซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Orr and Persson (2008) ที่พบว่าวัฒนธรรมองค์กร หรือวัฒนธรรมชุมชน ค่านิยม ลักษณะอุปนิสัยใจคอของคนในองค์กรหรือชุมชนนั้นๆ เป็นสิ่งที่เอื้อต่อการจัดการความรู้

(5) การคัดเลือกผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ พิจารณาจากบุคคล หรือกลุ่มคนนั้นๆ ที่มีความคิดใหม่ๆ ได้นำเสนอความคิดที่ชุมชนจะนำมาประยุกต์ใช้ได้หรือไม่ เรียกได้ว่า ให้ความสำคัญกับความรู้ที่สอดคล้องกับสภาพบริบท และต้นทุนในการผลิต รวมถึงต้องเป็นสิ่งที่ไม่ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนต้องยุ่งยาก สลับซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชลกานดาร นาคทิม (2551) ที่พบว่า การทำเกษตรอินทรีย์ให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้ การทดลองปฏิบัติ

(6) การสร้างความรู้ไม่มีระบบ หรือมีความเป็นทางการ แต่สร้างความรู้จากการลองถูกลองผิด การลงมือปฏิบัติจริง ประสบการณ์ การสังเกต รวมถึงการพูดคุย ปรึกษาหารือกันในกลุ่ม เมื่อวิธีการใดไม่ได้ผลจะทำการปรับเปลี่ยนใหม่ และสื่อสารให้คนในกลุ่มรู้ถึงผลที่เกิดขึ้นอย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับ Marquardt (1996) ที่ได้เสนอว่า ประสบการณ์ การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่างๆ เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยความรู้ชนิดนี้พัฒนาและแบ่งปันกันได้ ด้วยวิธีการสนทนา พูดคุยประสบการณ์ และการใช้สถานการณ์จำลอง

5) การรวบรวมและจัดเก็บ

(1) การประเมินความรู้ การประเมินความรู้ เมื่อความรู้ต่างๆ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำได้ดำเนินการไปในระยะเวลาหนึ่ง กลุ่มวิสาหกิจจะมีการทบทวนผลการดำเนินงานร่วมกัน ทั้งการบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามในการดำเนินงาน รวมถึงแนวทางการพัฒนาในอนาคตเช่น กลุ่มวิสาหกิจ พบว่า สิ่งที่ตนเองยังทำได้น้อย คือ การรวบรวมเผยแพร่ความรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งสอดคล้องกับ Ben Franklin (2012) ที่พบว่าการใช้หรือเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Utilization) เป็นการเผยแพร่สารสนเทศให้คนได้เข้าถึงความรู้ต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจและการดำเนินงาน ซึ่งการจัดการความรู้มีเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ในองค์กรให้เป็นความรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อบุคคลและองค์กร

(2) การออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้การออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ พบว่า กลุ่มวิสาหกิจยังมีจุดอ่อนในเรื่องการออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ เนื่องจากสิ่งที่ปฏิบัติกันในกลุ่มอาศัยประสบการณ์ ความเคยชิน และเป็นการเรียนรู้กันเฉพาะในกลุ่ม อีกทั้งกลุ่มยังมองไม่เห็นประโยชน์หรือความสำคัญของการจัดเก็บความรู้เพื่อนำความรู้ไปเผยแพร่มากนักซึ่งตรงกันข้ามกับ Marquardt (1996) ที่ให้ความสำคัญกับการจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมองว่า ความรู้ที่รวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบสื่อประเภทต่างๆ ได้ เช่น วิทยุทัศน์ หนังสือ คู่มือ เอกสารและรายงานต่างๆ จะทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่ายในอีกด้านหนึ่ง ชุมชนมีปัญหาอุปสรรคเรื่องขาดความรู้ทางด้านเทคโนโลยี การเขียนหนังสือ และความสามารถในการออกแบบสื่อต่างๆ ทั้งนี้กลุ่มวิสาหกิจมีผู้นำเพียงคนเดียวที่รวบรวมข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับกลุ่มในลักษณะของการจดบันทึก และพิมพ์เก็บไฟล์ไว้ในคอมพิวเตอร์

6) การปรับปรุงความรู้

(1) การระบุนถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรอินทรีย์ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกคนในกลุ่ม มีการพูดคุย แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี เพื่อเป็นการทบทวนว่าจากการดำเนินงานที่ผ่านมาความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดบ้าง ปัจจัยใดที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกันสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเป็นเช่นไร ซึ่งจากการเก็บข้อมูล พบว่า กลุ่มวิสาหกิจมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า การทำเกษตรอินทรีย์ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Orr and Persson (2008) ที่พบว่า องค์กรจะต้องเปิดโอกาสและสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะและความสามารถ รวมถึงเพื่อพัฒนาตนเองและองค์กรอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนั้น ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการ

พัฒนาในทิศทางที่ดี คือ ทุกคนมีความตื่นรู้ และลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาของตนเองร่วมกัน เมื่อมีกิจกรรมใดๆ ก็ให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และให้เกียรติซึ่งกันและกัน

(2) การประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง จากการร่วมกันระบุถึงความเปลี่ยนแปลงข้างต้น ชุมชนตระหนักดีว่า ความเปลี่ยนแปลงนั้นๆ มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างมาก หากไม่มีการปรับตัว หรือเตรียมรับมือให้ทันท่วงที เช่น การขายผลิตภัณฑ์ ซึ่งจากความรู้และประสบการณ์ในการขายของสมาชิก พบว่า แนวโน้มความต้องการของผู้บริโภคมีความหลากหลายมากขึ้น จึงมีการปลูกข้าวอินทรีย์ชนิดต่างๆ มากขึ้น โดยหาพันธุ์ข้าวมาเพิ่มเติม ในอีกด้านหนึ่งการขายข้าวอย่างเดียวก็น่าเพียงพอเช่นกัน จึงมีการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายเพื่อนำสินค้าอื่นๆ มาขาย เช่น ข้าวเกรียบ ปลาแห้ง และน้ำพริก เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Sallis and Jones (2002) ที่ให้ความเห็นว่า ความรู้ เป็นทรัพย์สินที่มีค่าและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชน สำหรับการสร้างสรรค์และเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์และบริการ เพื่อช่วยขับเคลื่อนชุมชนสู่ความสำเร็จ ขณะเดียวกันความคิดดังกล่าว เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ Drucker (2007) ที่เชื่อว่า ความรู้สามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสภาพบริบทโดยรอบพื้นที่ เช่น มีน้ำเค็ม น้ำเสียจากนาทุ่ง สมาชิกได้ประชุมกันเพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้ โดยเข้าไปเจรจาต่อรองกับคนที่ทำนาทุ่ง และหาน้ำมาใช้เพื่อแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าก่อน เป็นต้น ส่วนเรื่องไฟฟ้าที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในโรงสีก็มีการติดต่อประสานไปยังภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจนได้ไฟฟ้าเข้ามาใช้ยังโรงสีและชุมชน เป็นต้น

(3) การปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัยสำหรับการปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัยสมาชิกในกลุ่มมองไปถึงการทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกด้วย กล่าวคือ พัฒนาคำความรู้ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการซึ่งสอดคล้องกับ Sallis and Jones (2002) ที่พบว่า ความรู้ในชุมชนจำเป็นต้องพัฒนาเพื่อตอบสนองต่อรูปแบบเศรษฐกิจ และการแข่งขัน การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยี ต้องการความรู้ที่หลากหลายในการพัฒนาผลผลิตและบริการ การแข่งขันที่เพิ่มขึ้นในตลาดโลก รวมถึงปัญหาที่มีความซับซ้อนมากขึ้นและต้องจัดการโดยเร็ว ตลอดจนผู้บริโภคมีความรู้ ความชำนาญ และความต้องการที่เพิ่มขึ้น

5.1.2 ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ประกอบด้วย

1) สภาพอากาศที่แปรปรวน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรอบเสื่อมโทรม โรคพืช และแมลงต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชลกานดาร์ นาคทิม (2551) ที่พบว่าสภาพอากาศ เป็นปัจจัยที่ไม่สามารถใช้สารอินทรีย์ควบคุมได้ ทำให้สมาชิกต้องใส่ปุ๋ยเคมี

2) ปัญหาการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน ความเข้าใจผิด หรือความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Coakes, Amar และ Granados (2010) ที่พบว่า การสื่อสารที่ดี การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ต่างๆ โดยเฉพาะความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลผ่านชุมชนนักปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการทำงานที่ดี

3) สมาชิกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการรวบรวม จัดเก็บ และเผยแพร่ความรู้ไม่มากนัก ซึ่ง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วนิตา สัจพันธ์ (2551) ที่พบว่า การที่สมาชิกไม่มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานซึ่งกันและกัน ส่งผลให้สมาชิกไม่มีศักยภาพในการปฏิบัติงาน เท่าที่ควร คุณภาพของงานจึงต่ำ

4) องค์ความรู้ใหม่บางส่วนไม่สอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่ และแนวปฏิบัติบาง ประเด็นเป็นการเพิ่มต้นทุนในการผลิต ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุพัตรา คงขำ (2556) ที่พบว่า องค์ความรู้ต่างๆ ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในแนวทางปฏิบัติ และการนำไปใช้ ประโยชน์ได้จริง

5) ไม่สามารถขยายกลุ่มคนให้มีความรู้และลงมือทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากติดปัญหาสำคัญ คือ เรื่องขาดช่องทางการตลาด และความต้องการของผู้บริโภคที่ไม่แน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของกนกพรรณ จำปาศรี (2551) ที่พบว่า พืชผักเกษตรอินทรีย์มีราคาสูงขึ้น แต่รายได้เมื่อหักจากต้นทุนแล้ว รายได้ไม่เพิ่มขึ้น เพราะถูกกดราคาและตลาดที่รับซื้อมีน้อย ส่วนการลงทุนไม่มี ปริมาณการลงทุนเพิ่มขึ้นแต่ในมุมมองกลับกันผลงานวิจัยของ นพคุณ ณ ถลาง (2549) พบว่า สินค้า เกษตรอินทรีย์สามารถขยายตลาดได้สูง เพราะความต้องการในการบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพ ปลอดภัยจากสารพิษ และไม่ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมมีสูง

6) ขาดการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ อย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุพัตรา คงขำ (2556) ที่พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ประเด็นหนึ่งที่สำคัญ คือ การ สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนอื่นๆ

7) ขาดรุ่นลูกรุ่นหลานที่จะสานต่ออาชีพการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรียนต์ ปันทะนะ (2556) ที่พบว่า เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่จบการศึกษาแล้ว ไม่นิยมทำอาชีพเกษตรกรรม คือ หัน ไปทำอาชีพภาคอุตสาหกรรมและอาชีพภาคบริการ ทำให้จำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนั้นลดลง ต่อไป จะขาดการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของ ชลกานดาร์ นาคทิม (2551) ที่พบว่าปัญหาอุปสรรคในการจัดการความรู้ได้แก่ การสนับสนุนจากสมาชิก ภายในครอบครัว และ จำนวนแรงงานในครอบครัวที่ทำการผลิตได้ตลอดปี เป็นต้น

8) ขาดความรู้ในการจัดการความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนการรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ โดยใช้เทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วนิดา สัจพันโรจน์ (2551) ที่พบว่าองค์กรมีปัญหาด้านเทคโนโลยี เนื่องจากไม่มีผู้ที่ชำนาญด้านเทคโนโลยี ส่งผลให้การปฏิบัติบางด้านมีความล่าช้าและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ Peyman and others (2008) ที่พบว่า ปัจจัยที่นำไปสู่ความล้มเหลวในการจัดการความรู้ คือ การขาดความรู้ ไม่ว่าจะเป็นการขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการเรียนรู้ขาดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ชำนาญด้านการจัดการเรียนรู้ และขาดความพร้อมของสมาชิกองค์กร รวมถึงขาดผู้มีความรู้ความสามารถในการประชาสัมพันธ์องค์กร เป็นต้น

9) การจัดการความรู้ขาดความเป็นระบบซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของวนิดา สัจพันโรจน์ (2551) ที่พบว่าองค์กรควรกำหนดให้มีกระบวนการจัดการความรู้ที่เป็นระบบ เช่น การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้กับการปฏิบัติงาน

5.1.3 แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์

ประการแรกสร้างความรู้ การตระหนักถึงปัญหาและความต้องการ และลุกขึ้นมาจัดการตนเอง และพึ่งพาตนเองของคนในชุมชนมีการร่วมคุย ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมลงมือปฏิบัติ ปรับเปลี่ยนจากการปลูกพืชโดยใช้สารเคมีมาสู่การปลูกแบบอินทรีย์ ขณะที่บริบทรอบข้างเต็มไปด้วยหมู่บ้านจัดสรร โรงงาน นาุ้ง และแปลงเกษตรที่ใช้สารเคมี จึงนับได้ว่าเป็นชุมชนที่ตื่นรู้ เป็นพลเมืองที่มีพลังเข้มแข็งอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ(2545) ที่พบว่า คนในชุมชนนับเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีการร่วมกันวิเคราะห์หาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน และมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม จนนำไปสู่ความมั่นคง เข้มแข็ง และยั่งยืนของชุมชน ขณะเดียวกันเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของ Fonchingong and Fonjong (2002) ที่พบว่า การพัฒนาชุมชนของกลุ่มคนรากหญ้าในคาเมรูนเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพึ่งพาตนเอง เพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ซึ่งประชาชนเป็นผู้ริเริ่มเองทั้งหมด รัฐบาลทำหน้าที่ส่งเสริมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น เทคโนโลยีและงบประมาณ และไม่เข้าไปแทรกแซงการดำเนินกิจกรรมใดๆ

ประการที่สองรวบรวมความรู้ที่หลากหลาย และจัดกระจายให้เป็นระบบ จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า มีความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาในการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างดี และมีการเรียนรู้เพิ่มเติมในรูปแบบต่างๆ อยู่ตลอดเวลา แต่ขาดการรวบรวมความรู้อย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นความรู้โดยนัยที่เกิดจากประสบการณ์ การอ่าน การศึกษาเพิ่มเติม การสนทนา การเข้าร่วมฝึกอบรมและความรู้ที่ปรากฏชัดเจนในลักษณะของการ

บันทึกในรูปแบบต่างๆ รวมถึงความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ความรู้เหล่านั้น นับเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน เครือข่ายภายนอก รวมถึงสร้างมูลค่าเพิ่มในการต่อยอดพัฒนาด้านอื่นๆ เช่นการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน หรือเชิงเกษตร และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ทั้งนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรียนต์ ปันทะนะ (2556) ที่พบว่าแนวทางการจัดการความรู้ คือ เกษตรกรมีการนำความรู้ที่ฝังลึกในคน มาใช้ผสมผสานกับความรู้ที่ได้รับจากการอบรม เรียนรู้ ซึ่งเป็นความรู้ประเภทที่เปิดเผยเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ของผู้ปฏิบัติที่เกิดจากประสบการณ์และในรูปของเอกสารต่างๆ โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการจัดเก็บ เผยแพร่ และแบ่งปันความรู้เพื่อให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้เป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนางาน พัฒนาคนให้ดียิ่งขึ้น

ประการที่สามพัฒนาคนในชุมชนด้วยการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความรู้มีเวทีที่เป็นที่สำหรับให้ทุกคนต่อรองได้ อย่างน้อยต้องทำให้ทุกคนรู้สึกว่าจะต่อรอง มีการจัดลำดับความสำคัญ ความเร่งด่วนว่าจะทำอะไรก่อนหลัง และทำอย่างไรภายใต้ทรัพยากรของกลุ่มที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนั้น ยังเป็นการพัฒนาในเรื่องความกล้าคิด กล้าแสดงออก เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนต่อไปซึ่งสอดคล้องกับ ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ (2548) รัตนา แสงสว่าง (2549) เตือนใจ รักษาพงศ์ (2551) และ พรธิดา วิเชียรปัญญา (2552) ที่เชื่อว่า การลงทุนทางทรัพยากรมนุษย์ เป็นการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการด้านเอกสาร การจัดการกับความไม่เป็นทางการ เพื่อเพิ่มความสามารถให้แก่องค์การและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ Hamid (2015) ที่พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถสนับสนุนระบบขององค์การในเรื่องการระบุมุมมองที่จำเป็น และการสนับสนุนให้เป็นพนักงานที่เปี่ยมด้วยความรู้

ประการที่สี่สร้างความรู้เชิงนวัตกรรมในกระบวนการต่างๆ ได้แก่ พันธุ์ข้าว วิธีการปลูก การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปสินค้า การขนส่ง การวางจำหน่ายสินค้า และการสื่อสารในรูปแบบใหม่ๆ ที่น่าสนใจเพื่อประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นความรู้ที่จะช่วยให้ชุมชนเป็นผู้นำทางการตลาดได้ รวมไปถึงการพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเนื่องจากชุมชนประสบปัญหาเรื่องการตลาดเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับ ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ (2548) รัตนา แสงสว่าง (2549) เตือนใจ รักษาพงศ์ (2551) และ พรธิดา วิเชียรปัญญา (2552) ที่มองว่า การลดต้นทุนและการเพิ่มผลผลิต ด้วยการจัดการกับการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ที่มีประสิทธิภาพโดยการนำการจัดการความรู้มาใช้เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์และบริการ นับเป็นการปรับปรุงความสามารถในกระบวนการผลิตเพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้นๆ

ประการสุดท้าย การจัดการตลาดนัดความรู้ เชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ภายนอก เพื่อเผยแพร่ความรู้ผ่านรูปแบบที่หลากหลายนอกจากนั้น ยังสามารถเป็นพื้นที่ในการซื้อขาย

แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างเครือข่าย และสร้างความร่วมมือทางด้านอื่นๆ ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ Dalkir (2005) ที่พบว่า การจัดการความรู้ทำให้บุคคลในองค์กรมีการติดต่อสื่อสารกันตลอดเวลา ก่อให้เกิดโอกาสและความท้าทายมีการพัฒนาเรื่องทักษะความชำนาญ ประกอบกับส่งเสริมให้มีที่ปรึกษาที่มีความสามารถเท่าเทียมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันทีรวมถึงเอื้ออำนวยให้เกิดเครือข่าย และการร่วมมือมีประสิทธิภาพมากขึ้นตลอดจนเกิดการพัฒนาระบบที่ใช้สื่อสารร่วมกันของกลุ่มช่วย เผยแพร่วิธีการทำงานที่ดีที่สุดขององค์กรและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของ สุพัทธา คง ขำ (2556) ที่พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ส่วนหนึ่ง คือ การทำกิจกรรมต่อเนื่อง สร้างโอกาสในการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการทำงาน ในอีกด้านหนึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Fonchingong and Fonjong (2002) ที่พบว่า แนวทางการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้น คือ รัฐและภาคส่วนอื่นๆ ต้องให้คำแนะนำ สนับสนุนในการริเริ่มการดำเนินงานของชุมชน และการสร้างเครือข่ายท้องถิ่น

5.2 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ ได้นำเสนอเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงกับข้อค้นพบในการวิจัยข้างต้น โดยข้อเสนอแนะในภาพรวม ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ประการแรกเพิ่มทักษะในการสื่อสาร สร้างการมีส่วนร่วม และการจัดการที่มีความยืดหยุ่น โดยสมาชิกในเครือข่ายมีส่วนร่วมในการบริหารและการดำเนินงานต่างๆ ซึ่งภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นของการบริหารรูปแบบนี้ คือ มีการกระจายอำนาจสูงมาก สมาชิกมีความสัมพันธ์ในทางที่ดีต่อกัน ไม่มีใครด้อยกว่าใคร หรือไม่เกิดความเหลื่อมล้ำ ทุกคนเท่าเทียมกันในทางกระบวนการบริหาร หรือเรียกว่า การมีส่วนร่วมในการบริหาร (shared participant governance) ซึ่งเหมาะกับเครือข่ายที่มีขนาดเล็ก มีสมาชิกจำนวนไม่มากนัก และแต่ละคนเป็นอิสระต่อกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นไปในลักษณะแนวราบ รวมถึงมีอำนาจในกลุ่มเท่าเทียมกันขณะเดียวกันรู้สึกว่าคุณค่า มีความสำคัญ ไม่เฉพาะผู้นำเท่านั้นที่ทำการรวบรวม จัดเก็บ เผยแพร่และสื่อสารความรู้ ประกอบกับการจัดการความรู้และการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจควรเน้นความยืดหยุ่น ปรึกษาหารือให้ทุกคนเห็นพ้องกัน ตกลงกันได้เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

ประการที่สองสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมเนื่องจากเครือข่าย (networks) เป็นการพึ่งพาอาศัยระหว่างตัวแสดงภาคส่วนต่างๆ และไม่มีสายการบังคับบัญชา การสั่งการ และระเบียบแบบแผนจำนวนมากเพื่อสร้างจุดร่วมและความเชื่อถือ

ไว้วางใจ ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสาร และการแลกเปลี่ยน เป็นการผสมผสานของความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์ระหว่างกัน โดยให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านั้นจะต้องมีอิสระ แต่จะพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน จะไม่มีการรวมศูนย์เพียงหนึ่งเดียว ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐ และภาคส่วนอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน ส่งเสริม หรือร่วมลงทุนกับ ชุมชนต้องมีการศึกษา สำรวจความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เพื่อให้การมีส่วนร่วมต่างๆ สอดคล้อง กับความต้องการ และเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ขณะเดียวกันด้วยเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ที่เข้มแข็ง และหลากหลายขึ้น ย่อมนำไปสู่การได้มาซึ่งองค์ความรู้จำนวนมาก ทั้งในเรื่องของปัจจัยการผลิต วิธีการ ปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การแปรรูป และการตลาดที่มีส่วนช่วยเสริมการจัดการความรู้ พัฒนา ศักยภาพคนในชุมชนให้สูงขึ้น และพัฒนาให้เป็นองค์การแห่ง การเรียนรู้ต่อไป

ประการที่สามพัฒนาเรื่องการตลาด เพื่อให้คนในกลุ่มเกิดความมั่นใจที่จะทำเกษตรอินทรีย์ต่อไป ขณะเดียวกันทำให้ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงเกิดความเชื่อมั่น และหันมาทำเกษตรอินทรีย์แทนการใช้ สารเคมีจนนำไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนยิ่งขึ้นโดยสิ่งที่สมาชิกต้องร่วมมือกันสร้างให้เกิดขึ้น มีดังนี้

1) **สินค้าที่ผลิตต้องดีและมีคุณภาพจริงๆ** มาตรฐานการในการจัดการและป้องกันสารเคมี ต่างๆ เนื่องจากชุมชนล้อมรอบไปด้วยโรงงาน บ้านจัดสรร และแปลงนาที่ใช้สารเคมี การที่สามารถ รับผิดชอบได้ว่าสินค้านั้นดีและมีคุณภาพ ย่อมทำให้ผู้บริโภคไว้วางใจและตัวแทนจำหน่ายเปิดรับ สินค้าได้ง่าย รวมถึงเกิดการบอกต่อจนเป็นที่นิยมสูง

2) **เปลี่ยนผู้ผลิตให้เป็นผู้บริโภค** เน้นการผลิตเพื่อบริโภคและซื้อขายหมุนเวียนกันในชุมชน เพื่อเป็นการลดปัญหาเรื่องความไม่แน่นอน หรือมีตลาดรับซื้อน้อย อีกทั้งยังเป็นการลดค่าใช้จ่ายใน คราวเรือนในการซื้ออาหารมาบริโภค เพราะกินในสิ่งที่ปลูกและเลี้ยงเป็นหลัก จากนั้นเมื่อผู้บริโภค ภายนอกเริ่มเห็นในสิ่งที่ชุมชนทำก็จะเริ่มเข้ามาสนับสนุนและเป็นที่รู้จักมากขึ้น

3) **จากผู้บริโภคกลายเป็นผู้ผลิต** โดยการผลิตด้วยทรัพยากรในชุมชนและคนในชุมชนทุก ชั้นตอน และเปิดร้านค้าในชุมชนขาย ซึ่งเป็นการเพิ่มช่องทางการจำหน่าย รวมทั้งเป็นพื้นที่ดำเนิน กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม

4) **กำหนดราคาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม** กล่าวคือ ต้องไม่ตั้งราคาที่สูงเกินไป หรือถูกเกินไป จนต้องขาดทุนหรือเรียกได้ว่า เป็นราคาที่สมเหตุสมผลสำหรับทั้งผู้ผลิต คนกลาง และร้านค้าปลีก ใน อีกด้านหนึ่งกลุ่มต้องทำข้อมูลต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับการตั้งราคา เช่น กรรมวิธีในการผลิตที่พิถีพิถัน ปัจจัยการผลิตที่ใช้ และสภาพดินฟ้าอากาศที่ส่งผลต่อการผลิต ณ ช่วงเวลานั้นๆ เป็นต้น เพื่อไว้ อธิบายให้ลูกค้าและร้านค้าเข้าใจว่าทำไมถึงต้องตั้งราคาเช่นนี้สินค้าที่ผลิตขึ้นมีคุณค่าอย่างไร

5) พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันกล่าวคือ ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้น ต้องสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า มีความหลากหลาย โดดเด่น ทั้งรูปลักษณ์ สี สัน รสชาติ และความสะอาด ขณะเดียวกันสามารถสร้างความน่าสนใจให้กับร้านค้าของตนเองได้มากขึ้น ด้วยการรับซื้อสินค้าอื่นๆ ที่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้จากเครือข่ายอื่นๆ ที่ทำเกษตรอินทรีย์มาขายยังร้านค้า

6) เชื่อมโยงกับตลาด Modern Trade เนื่องจากเป็นสถานที่ที่ผู้บริโภคมีกำลังซื้อสูง และเป็นร้านค้าขนาดใหญ่ โดยชุมชนในฐานะผู้ผลิตรายย่อยต้องมีการพัฒนาทักษะในการต่อรองควบคู่ไปกับการนำเสนอข้อมูลด้านคุณภาพของสินค้า เพื่อให้ร้านค้ายอมรับและสนับสนุนการนำสินค้าไปจำหน่าย

7) เชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐในการสนับสนุนเกี่ยวกับการลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้า ช่องทางการจำหน่ายและส่งสินค้าช่องทางหนึ่งที่สะดวก คือ ไปรษณีย์และรถไฟ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาสนับสนุนในส่วนนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลดค่าบริการในการส่งสินค้าที่เป็นเกษตรอินทรีย์ของชาวบ้าน นอกจากนี้ ยังเป็นการช่วยผู้บริโภคให้ได้ทานสินค้าที่มีคุณภาพและราคาไม่สูงมากนัก

8) สื่อสารไปยังผู้บริโภคอย่างต่อเนื่องโดยเน้นการสื่อสารข้อมูลในเชิงลึกไปยังผู้บริโภค เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของสินค้าเกษตรอินทรีย์มากขึ้น ทั้งการออกแบบฉลากสินค้า การใช้ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติตกแต่งร้าน ออกบูธร้านค้าในงานต่างๆ เพื่อได้สื่อสารไปยังผู้บริโภคโดยตรง และรับรู้ความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงลูกค้าจะช่วยประชาสัมพันธ์สินค้าในลักษณะบอกต่อแบบปากต่อปาก

ประการที่สี่ปลูกฝังให้คนรุ่นลูกรุ่นหลานสานต่ออาชีพการเกษตรเนื่องจากเกษตรกรในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ คนรุ่นลูกรุ่นหลานไม่นิยมทำอาชีพการเกษตร แต่ในอีกด้านหนึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่า อาชีพนี้ถือเป็นอาชีพที่มีความสำคัญมากในการผลิตอาหารให้กับคน ดังนั้น จึงต้องปลูกฝังคนรุ่นลูกรุ่นหลานให้รักและภูมิใจในอาชีพการเกษตร รวมถึงมีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการผลิตอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัย ประเทศอื่นๆ มีการปลูกฝังและสนับสนุนเรื่องนี้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศญี่ปุ่น คนรุ่นใหม่ที่นี่ต่างพูดถึงอาชีพของพ่อกับแม่ด้วยแววตาเป็นประกาย ในฐานะเศรษฐีรุ่นใหม่ที่ประสบความสำเร็จได้จากการเลือกที่จะเป็น “นายตัวเอง” เช่น เจ้าของไร่ “Nagai Farm” ซึ่งถูกขนานนามว่าเป็นไร่ของเศรษฐีที่ประสบความสำเร็จที่สุดรายหนึ่งประจำจังหวัดนากาโนะ พูดถึงลูกชายด้วยน้ำเสียงภาคภูมิใจ ถึงตอนนี้ผู้เป็นพ่อได้ส่งไม้ต่อให้ทายาทอย่างเต็มรูปแบบโดยไม่มีอะไรต้องห่วงอีกต่อไป เพราะลูกชายของเขาชื่อ “เกษตรกรรุ่นใหม่” ผู้แปรรูป “ข้าว” ในไร่แห่งนี้มาทำเป็น “โมจิทอดปรุงรส” รวมถึงสินค้าขึ้นชื่อประจำเมืองอีกหลายชนิดจนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ซึ่ง ซุซุมุ นางัย (Susumu Nagai) แปรรูปเอง นำมาทอด ปรุงรส บรรจุหีบห่อ

เองทุกอย่าง เพราะผลผลิตจากการแปรรูปช่วยเพิ่มมูลค่าจากข้าวธรรมดาได้ถึง 15 เท่า ถือว่าคุ้มมาก เมื่อเทียบกับเกษตรกรรายอื่นๆ ที่ไม่ได้แปรรูป ทุกวันนี้มีรายได้ประมาณ 250 ล้านบาท (80 ล้านบาท) ต่อปี (ผู้จัดการออนไลน์, <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9570000116809>, 20 กรกฎาคม 2559)

ประการที่ห้า การวางนโยบายของรัฐเกี่ยวกับด้านการเกษตรที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นโครงการรับจำนำข้าว โครงการประกันราคาข้าว โครงการแทรกแซงราคาและโครงการรับซื้อสินค้าเกษตรเป็นต้น เหมาะสมกับการช่วยเหลือเกษตรกรในระยะสั้นและระยะเร่งด่วนเท่านั้น แต่มาตรการที่รัฐสามารถดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรได้อย่างครบวงจร และเป็นสิ่งเอื้อต่อการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ด้วย คือ ช่วยลดต้นทุนในการทำเกษตร ได้แก่ ค่าเตรียมพื้นที่ก่อนปลูก ค่าปุ๋ย ค่ายาฆ่าแมลง ค่าเก็บเกี่ยวและค่าขนส่ง โดยการสนับสนุนให้เกษตรกรผลิตพลังงานใช้เอง เช่น พลังงานโซลาร์เซลล์ หรือทำโครงการซื้อรถไถนา รถเกี่ยว รถบรรทุก โกดังเก็บข้าว ลานตาก และโรงสีหรือโรงงานแปรรูปข้าวในชุมชนที่ทำการเกษตรในขณะที่ค่าปุ๋ย และค่ายาควรมีการฝึกอบรม ดูงาน เพื่อให้เกษตรกรผลิตปุ๋ยและยาที่ทำจากสมุนไพร และทรัพยากรในท้องถิ่นใช้เอง

ประการสุดท้าย การพัฒนาเชิงโครงสร้างทางสถาบันได้แก่ การรวมตัวของเกษตรกรในชุมชน ท้องถิ่นต่างๆ ในลักษณะของกลุ่ม และองค์กรเครือข่าย ควรยกระดับให้เป็นสถาบัน โดยมีรูปแบบคล้ายกับสภาเกษตรกร แต่การตั้งสถาบันดังกล่าวนี้ ควรแบ่งแยกตามชนิดของผลิตผลทางการเกษตร เนื่องจากสภาพบริบท ความต้องการของผู้ปลูก ตลาด และปัญหาของผลิตผลแต่ละชนิดมีความแตกต่างกัน จึงต้องใช้มาตรการที่แตกต่างกันด้วย ทั้งนี้ ควรกำหนดให้สถาบันมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย และแนวทางปฏิบัติในการจัดการปัญหาของเกษตรกรด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่นๆ ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านนั้นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และสนับสนุน อีกส่วนหนึ่ง ควรตั้งสถาบันวิจัยพัฒนาของเกษตรกร โดยเน้นการศึกษาความรู้ และภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นฐาน และพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมาต่อยอดในเชิงนวัตกรรม เพื่อให้เกิดการสืบทอดความรู้ดั้งเดิม พัฒนางค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และสอดคล้องกับบริบทสภาพการณ์ สภาพปัญหา รวมถึงแนวโน้มในอนาคต

5.2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ประการแรก การออกแบบการวิจัยในครั้งต่อไปสามารถศึกษาในลักษณะผสมวิธี กล่าวคือ ใช้ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้ข้อมูลเชิงลึก และข้อมูลที่เป็นตัวเลข การหาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความรู้กับความเข้มแข็งของชุมชน เป็นต้น

ประการที่สอง วัตถุประสงค์การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษา 1) กระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 2) ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และ 3) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีมุมมองอื่นๆ ที่น่าสนใจอีกหลายประเด็นที่ไม่ได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ เช่น กลยุทธ์ในการจัดการความรู้ ทูตทางสังคมที่เชื่อมโยงกับการจัดการความรู้ และปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่เชื่อมโยงกับการจัดการความรู้ เป็นต้น

ประการสุดท้าย คณะผู้วิจัยเสนอว่า ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการอภิบาลเครือข่ายของการจัดการผลิตผลทางการเกษตรในจังหวัดนครปฐม เพื่อให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมในการจัดการผลิตผลทางการเกษตร รวมถึงภาพความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการกับปัญหาของตนเอง

5.3 บทสรุป

บทสรุปของการศึกษาวิจัยฉบับนี้ ได้นำเสนอข้อมูลภาพรวมทั้งหมดของการศึกษาวิจัย จากนั้นทำการสรุป อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะใน 2 ส่วน ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะจากการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากภาพรวมดังกล่าว จุดสำคัญที่ค้นพบจากงานวิจัย คือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีการรวมตัวกันภายในชุมชนอย่างเข้มแข็ง ทุกคนตื่นรู้ตระหนักถึงปัญหาและความต้องการ และลุกขึ้นมาจัดการตนเอง และพึ่งพาตนเอง ถึงแม้ว่าอีกมุมหนึ่งจะต้องเผชิญกับสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป เวลาร้อน ร้อนจัด น้ำท่วม มลภาวะทางอากาศ น้ำเสีย น้ำเค็ม ประกอบกับสภาพบริบทโดยรอบเต็มไปด้วยแปลงนาที่ใช้สารเคมี บ้านจัดสรร นาุ้ง และโรงงานก็ตาม โดยมีแกนนำและสมาชิกหลายๆ คนต่อสู้นับตั้งแต่เรียกร้องเรื่องโหนดชุมชน และที่สำคัญ คือ การรวมกลุ่มทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลาย แต่ต้องอาศัยความรู้ที่คัดเลือกรู้ ล้วนสอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่ สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร แสดงความคิดเห็น มีเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ มีโอกาสได้อบรม เรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะและความสามารถ เมื่อมีปัญหาต่างๆ ในกลุ่มเกิดขึ้นก็พูดคุยร่วมมือกันแก้ไขปัญหา เรียกได้ว่า ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน จึงทำให้กระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ที่เกิดขึ้นถูกผสมกลมกลืนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน และนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ทุกคนต่างหวง

แทนและรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชน เมื่อมีปัญหาหรือความท้าทายอะไรเกิดขึ้นก็พร้อมที่จะลุกขึ้นมาจัดการร่วมกัน ขณะเดียวกันกลุ่มมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ช่างเรียนรู้ ช่างสังเกต มีทักษะความสามารถหลากหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงข้อมูลความรู้ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต การรวบรวมความรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย การสื่อสารกับคนในกลุ่มและการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายภายนอก รวมถึงความสามารถในการวางแผนและการจัดทำบัญชี ประกอบกับเป้าหมายของผู้นำและสมาชิกในกลุ่มเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ไม่เร่งพัฒนาแบบก้าวกระโดดจนสุดโต่ง หรือทำให้อัตลักษณ์ความเป็นคนคลองโยงต้องสูญเสียไป

ในมุมมองกลับกัน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้าต้องประสบกับปัญหา อุปสรรคในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์หลายๆ ส่วน ได้แก่ 1) สภาพอากาศที่แปรปรวน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรอบเสื่อมโทรม โรคพืชและแมลงต่างๆ 2) ปัญหาการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน ความเข้าใจผิด หรือความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน 3) สมาชิกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการรวบรวม จัดเก็บ และเผยแพร่ความรู้ไม่มากนัก 4) องค์กรความรู้ใหม่บางส่วนไม่สอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่ 5) ไม่สามารถขยายกลุ่มคนให้มีความรู้และลงมือทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากติดปัญหาสำคัญ คือ เรื่องขาดช่องทางการตลาด และความต้องการของผู้บริโภคที่ไม่แน่นอน 6) ขาดการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ อย่างจริงจัง 7) ขาดรุ่นลูกรุ่นหลานที่จะสานต่ออาชีพการเกษตร และ 8) ขาดความรู้ในการจัดการความรู้ รวมถึง 9) การจัดการความรู้ขาดความเป็นระบบ

ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ในภาพรวม คือ รวบรวมความรู้ที่หลากหลาย และบริหารจัดการให้เป็นระบบ พัฒนาคนในชุมชนด้วยการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ สร้างความรู้เชิงนวัตกรรมและการจัดการตลาดความรู้ ในอีกมุมหนึ่ง ควรให้ความสำคัญกับการเพิ่มทักษะในการสื่อสาร สร้างการมีส่วนร่วม และการจัดการที่มีความยืดหยุ่น สร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ พัฒนาเรื่องการตลาด และปลูกฝังให้คนรุ่นลูกรุ่นหลานสานต่ออาชีพการเกษตร รวมถึงการวางนโยบายของรัฐที่สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของประชาชนอย่างแท้จริงตลอดจนการพัฒนาเชิงโครงสร้างทางสถาบันและเมื่อใดก็ตามที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถสร้างพลเมืองที่มีจิตสำนึกในศักดิ์ศรีความเป็นคนของตนเอง และมีจิตสำนึกในเรื่องสาธารณะได้เต็มพื้นที่ ชุมชน ท้องถิ่นนั้นๆ ก็จะมีมีความเข้มแข็งมากขึ้น ไม่ต้องรอคอยความหวังจากรัฐอีกต่อไป บทบาทของรัฐจะกลายเป็นเพียงผู้สนับสนุนและส่งเสริม หรือมีบทบาทเป็นพี่เลี้ยง คอยประคับประคองให้เกษตรกรลุกขึ้นได้ เดินได้เท่านั้น

บรรณานุกรม

- กนกพรรณ จำปาศรี. (2551). ผลที่เกิดขึ้นจากการยอมรับระบบเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร ตำบล
สะลอง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- กรีนเนท. เกษตรอินทรีย์. เข้าถึงได้จาก: <http://www.greenet.or.th/article/1007>, 2 สิงหาคม 2558.
- กรมวิชาการเกษตร. (2543). มาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กรม
วิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. (2542). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต:
ให้ชุมชนตัดสินใจด้วยตนเองเมื่อเผชิญปัญหาวิกฤต. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน
กระทรวงมหาดไทย.
- จงลักษณ์ เวชธรรมมา. (2556). การจัดการความรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอสว่างวีระวงศ์
จังหวัดจันทบุรี. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- จุมพล หนีพานิช. (2551). การวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์. (พิมพ์
ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชมภูษ หุ่นนาค. (2558). คุณลักษณะผู้นำในการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวการทำเกษตรแบบ
ยั่งยืน ศึกษารณิ: สหกรณ์บ้านคลองโยง อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม. วิทยาลัย
นวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- ชลกานดาร์ นาคทิม. (2551). บทบาทของผู้นำในการจัดการความรู้ของเกษตรกรทำนาเกษตรอินทรีย์.
วิทยานิพนธ์ ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัชวาล วงศ์ประเสริฐ. (2548). การจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2554). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ชูชัย ศุภวงศ์. (2540). แนวคิด พัฒนาการ และข้อพิจารณาเกี่ยวกับประชาสังคมไทย. กรุงเทพฯ :
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). วาทกรรมการพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ฐิติพร ชมพูคำ. (2548, มกราคม – มีนาคม). การบริหารเพื่อจัดการความรู้, *จุฬาลงกรณ์ธุรกิจ
ปริทัศน์*, 103, 21-29.

- เตือนใจ รักษาพงศ์. (2551). การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการบริหารงานวิชาการของ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2553). องค์การแห่งความรู้ จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: แชน
ไฟร์พรีนติ้ง.
- ธนากร สังเขป. (2556). การพัฒนาที่ยั่งยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ธัญนันท์ สิ้นชัย. (2551). การจัดการความรู้ [KM] ของศูนย์ควบคุมโรคใช้หวัดนก กรมปศุสัตว์
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นพคุณ ณ ถลาง. (2549). บทบาทการเกษตรอินทรีย์กับการผลิตเพื่อเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม.
การค้นคว้าอิสระ เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บัณฑิต อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงศ์. (2535). ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท: ประสบการณ์ของ
ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญดี บุญญาภิกิจ และคณะ. (2547). การจัดการความรู้ จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บริษัท
จิรวัดน์เอกซ์เพรส จำกัด.
- ปณิตา พันภัย. (2544). การบริหารความรู้: แนวคิดและกรณีศึกษา. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์
มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญญา สิงห์เรือง. (2551). ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาบ้านดอนหมู ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงรัก
พิชผล จังหวัดอุบลราชธานี. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์และ
การพัฒนา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ประภาส ปันตบแต่ง และคณะ. (2556). โฉนดชุมชนจินตภาพที่จับต้องได้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ประเวศ วะสี. (2556). ปฏิรูปโครงสร้าง 3 อย่าง. นนทบุรี: สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะ.
_____. (2541). ประชาคมตำบล: ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรม และสุขภาพ.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- _____. (2536). แนวคิดและยุทธศาสตร์ สังคมสมานภาพและวิชา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิ
โกมลคีมทอง.
- ปิยะนนท์ พริ้งน้อย. (2556). รูปแบบการพัฒนาการจัดการความรู้ของเทศบาลในเขตปริมณฑล.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ผู้จัดการออนไลน์. **มองเศรษฐกิจชาวไร่ผู้ปลูกทุเรียนใหม่ในวันที่ลูกหลานชาวไทยทอดทิ้งไร่นา**. เข้าถึงได้จาก: <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9570000116809>, 20 กรกฎาคม 2559.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2552). **การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธรรมการพิมพ์.
- พิชิตชัย แฝงสรสาร. (2552). **การจัดการความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ของเครือข่ายเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการ พัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2541). **ประชาคมตำบล: หมายเหตุจากนักคิด**. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ. (2545). **กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่**. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์
- รัตนา แสงสว่าง. (2549). **ชุดโครงการวิจัยพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต: การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคอีสานตอนบน**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- รุ่งเรือง ลาดบัวขาว. (2548). **การปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรบ้านนาทีก ตำบลสะลวง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่**. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรรัตน์ เขียวโพธิ์. (2550). **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การ**. กรุงเทพฯ: สิริบุตร.
- วนิดา สัจพันโรจน์. (2551). **แนวทางการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ**. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยเซนต์อิสท์บางกอก.
- วิจารณ์ พานิช. **การจัดการความรู้คืออะไร: ไม่ทำไม่รู้**. เข้าถึงได้จาก: <http://www.advisor.anamai.moph.go.th/hph/kru/vijarn01.html>, 17 กุมภาพันธ์ 2559.
- วิญญู พันธุ์โต. (2545). **ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ ตำบลบ้านปิน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา**. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล และเจษณี สุขจิรัตติกาล. (2546). **สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ไทย เกษตรอินทรีย์โลก**. กรุงเทพฯ: ที จี ซี พรินติ้ง.

- วุฒิสักดิ์ พิศสุวรรณ. (2548, มกราคม – มีนาคม). การจัดการความรู้ทางด้านธุรกิจ. **วารสารนักบริหาร**, 25(1), 17-21.
- ศรันย์ ชูเกียรติ (2541, 20 มีนาคม). เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการองค์ความรู้ในองค์กร กลยุทธ์เพื่อความสำเร็ภายใต้สภาวะการณ์ปัจจุบัน. **ว. จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์**, 13-22.
- เศรษฐสุสยาม. (2540). **ลัทธิบริโภคนิยมกับชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมพันธ์จำกัด.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. (2540). **การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **การจัดการความรู้**. เข้าถึงได้จาก: <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=62>, 15 กุมภาพันธ์ 2558.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). **การจัดการความรู้: Knowledge Management**. เข้าถึงได้จาก: http://www.opdc.go.th/oldweb/thai/E_Newsletter/dec_2006/e-newsletter/knowledge/KM.htm, 17 กุมภาพันธ์ 2559.
- สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์. (2543). **มาตรฐานเกษตรอินทรีย์**. นนทบุรี: สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์.
- สรุปความเป็นมาที่ดินบ้านคลองโยง. (ม.ป.ป).
- สุธิดา ชัยชมชื่น. (2553). **การพัฒนาระบบปรับกิจกรรมการเรียนรู้แบบออนไลน์ บนพื้นฐานกระบวนการจัดการความรู้ สำหรับหลักสูตรผลิตครูช่างอุตสาหกรรม**. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- สุริยนต์ ปันทะนะ. (2556). **การจัดการความรู้เรื่องการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวเหนียวสันป่าตองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุพัตรา คงข้า. (2556). **การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านหนังตะลุงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่น**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เสนาะ กลิ่นงาม. (2551). **การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อารีวรรณ ทับทอง. (2549). **การจัดการความรู้ของหอพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อนุชาติ พวงสำลี และกฤตยา อาชวนิจกุล. (2542). **ขบวนการประชาสังคมไทยความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง**. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด.
- อุทัย ดุลยเกษม และอเนก นาคะบุตร. (2541). **เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ตำบลจากวิถีคิดสู่วิถีปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

- อุทัย ดุลเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). **ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการวิจัย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- Allee, V. (2003). **The Future of knowledge: Increasing prosperity through value networks**. Amsterdam: Butterworth-Heinemann.
- Becerra-Fernandez, Irma, Avelino Gonzalez and Rajiv Sabherwal. (2004). **Knowledge management: Challenges, Solution, and technologies**. New Jersey: Pearson Education.
- Ben, Franklin. **Knowledge Management Synergy**. Retrieved from <http://www.provide-rsedge.com/kma>, 10 November 2015.
- Bosua, R. and Scheepers, R. (2007). Towards a model to Explain Knowledge Sharing in Complex Organization Environments. **Knowledge management research and Practice**, 5(2), 93-109.
- Chen, Li-Yuch. (2004). **An Examination of The Relationships Among Leadership Behaviors, Knowledge Sharing, And Organizations Marketing Effectiveness In Professional Service Firms That Have been Engaged in Strategic Alliances**. Graduate School. Nova Southeastern University.
- Choo, Chun Wei. (2000). Working with knowledge: how information professionals help organizations manage what they know. **Library Management**, 21(8), 395 - 403.
- Coakes, Elayne., Amar, Amar D., and Granados, Maria Luisa. (2010). Knowledge management, strategy, and technology: A global snapshot. **Journal of Enterprise Information Management**, 23(3), 282-304.
- Creswell, J. W. (1998). **Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions**. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dalkir, K. (2005). **Knowledge management in theory and practice**. Boston: Butterworth Heinemann.
- Debowski, S. (2006). **Knowledge management**. Singapore: Seng Lee Press Pte.
- Devenport, T. **Some principles of Knowledge Management**. Retrieved from: <http://www.bus.utexas.edu/kman/kmprin.html>, 15 February 2016.

- Drucker, P. F. (2007). **Management: Tasks responsibilities, practices**. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Drucker, P.F. (1999). Knowledge worker productivity the biggest challenge. **California Management Review**, 41(2), 79-81.
- Fonchingong, C. and Fonjong, L. (2002). The Concept of Self-Reliance in Community Disruption Initiatives in the Cameroon Grassfields. **Geo Journal**. 57(1), 2.
- Hamid, Zabeda A. **Identifying knowledge and creating knowledgeable employees**. Retrieved from: <http://www.tlainc.com/articl154.htm>, 9 November 2015.
- Kucza, T. **Knowledge management process model**. Retrieved from: <http://www.inf.vtt.fi/pdf/publications/2001/p455.pdf>, 15 February 2016.
- Lam, Wing. (2005). Successful knowledge management requires a knowledge culture: A case study. **Knowledge management research and practice**, 3(4), 206-217.
- LeCompte, M.D. and Schensul, J.J. (1999a). **Designing & Conducting Ethnographic Research**. (Ethnographer's Toolkit Vol.1). Walnut Creek, CA: Altamira Press.
- Lincoln, Y.S. and Guba, E. G. (1985). **Naturalistic Inquiry**. Beverly Hills, CA: Sage.
- Liu, Shih-Chen. **A study of factors that facilitate use of knowledge management systems and the impact of use on individual learning**. Retrieved from: <http://proquest.umi.com.pqweb>, 11 November 2015.
- Marquardt, M. J. (1996). **Building the learning organization**. (1st ed.). New York: McGraw-Hill.
- McKeen, James D. and Smith, Heather A. (2003). **Making IT happen: Critical issues in IT management**. NJ: Wiley.
- Munchen. (2004). **Knowledge management: Libraries and librarians taking up the challenge**. Munich, Germany: K.G.Saur.
- Nonaka, I. and Takeuchi, H. (2004). **Hitotsubashi on knowledge management**. Singapore: John Wiley and Sons.
- _____. (2001). **Classic Work: Theory of Organizational Knowledge Creation, In Knowledge Management: Classic and Contemporary Works, Morey**. London: The MIT Press.
- Olsen Marvin. (1968). **The Process of Social Organization**. New Delhi: Oxford & IBH Publishing.

- Orr, Emma and Marie Persson, **Performance Indicators for Measuring Performance of Activities**. Retrieved from: <http://thailis.unit.net.th/DAO/main.nsp>, 10 November 2015.
- Peyman, Akhavanand and Others. **Exploring Failure-Factors of Implementing Knowledge Management Systems in Organizations**. Retrieved from: <http://www.tlinc.com/artic185.htm>, 10 November 2015
- Provan, K. G. and Veazie, M. A. (2005). The Use of Network Analysis to Strengthen Community Partnerships. **Public Administration Review**. 6(5), 13.
- Raj Madhu. (1996). **Encyclopaedic Dictionary of Psychology and Education**. (Volume 3 (M-Z)). New Delhi: ANMOL Publications PVT.
- Sallis, E. and Jones, G. (2002). **Knowledge Management in Education**. London: Kogan.
- Sharratt, M., and Usoro, A. (2003). Understanding Knowledge-Sharing in Online Communities of Practice, Electronic. **Journal on Knowledge Management**, 1(2), 187-196.
- Stephan D., Anna M. H. and Raffaele Z. (2004). **Organic Farming: Policies and Prospects**. New York: Zed Books.
- Trapp, H. **Benefit of an intranet - based knowledge management system Measuring the effects**. Retrieved from: http://www.acvinci.de/competence/publikationen/diplomarbeit_holger_trapp.pdf, 15 February 2016.
- Turban, E., McLean, E. and Wetherbe, J. (2004). **Information Technology for Management: Transforming Organizations in the Digital Economy**. (4th ed). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Yogesh Malhotra. (2001). **Primer on Knowledge Management**. Singapore: Integrated Press, Pte Ltd.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แนวคำถามสัมภาษณ์เจาะลึก

**แนวคำถามสัมภาษณ์เจาะลึก ชุดที่ 1 : ผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ
ชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า**

ส่วนที่ 1 กระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชน
คลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

1. ในชุมชนของท่านมีการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างไร ท่านมีความคิดเห็นว่าการจัดการความรู้เป็นสิ่งที่สำคัญหรือไม่ เพราะเหตุใด
2. ในชุมชนของท่านมีการระบุและการกำหนดความต้องการความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์อย่างไร
3. ในชุมชนของท่านมีการคัดเลือกความรู้ ทั้งในส่วน (1) การใช้เทคนิควิเคราะห์ข้อมูลความรู้เกษตรอินทรีย์ และ(2) การสกัดความรู้เพื่อให้อยู่ในสภาพและรูปแบบที่สามารถออกมาใช้ได้อย่างไร
4. ในชุมชนของท่านมีการส่งมอบความรู้ ประกอบด้วย (1) การแจ้งหรือประกาศให้ทราบถึงความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ และ (2) การแบ่งปันความรู้ในโอกาสต่าง ๆอย่างไร
5. ในชุมชนของท่านมีการสร้างความรู้ อย่างเป็นขั้นตอน คือ (1) การระบุถึงความคิดใหม่ๆ (2) การประเมินความคิดใหม่ๆ (3) การรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ (4) การประเมินผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ (5) การคัดเลือกผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ และ (6) การสร้างความรู้ อย่างไร
6. ในชุมชนของท่านมีการรวบรวมและจัดเก็บ ทั้งในส่วน (1) การประเมินความรู้ (2) การออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ และ (3) การปรับปรุงแผนความรู้ให้ทันสมัยอย่างไร
7. ในชุมชนของท่านมีการปรับปรุงความรู้ ทั้งในส่วน (1) การระบุถึงความเปลี่ยนแปลง (2) การประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง และ (3) การปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัยอย่างไร

**ส่วนที่ 2 ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำ
เกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า
อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม**

1. ปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรอินทรีย์มีอะไรบ้าง
2. ปัญหาและอุปสรรคในภาพรวมของกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์มี
อะไรบ้าง
3. ในขั้นตอนการระบุและการกำหนดความต้องการความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์มีปัญหา
อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
4. ในขั้นตอนการคัดเลือกความรู้มีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
5. ในขั้นตอนการส่งมอบความรู้มีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
6. ในขั้นตอนการสร้างความรู้มีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
7. ในขั้นตอนการรวบรวมและจัดเก็บมีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
8. ในขั้นตอนการปรับปรุงความรู้มีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร

**ส่วนที่ 3 แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตร
อินทรีย์**

1. ในทัศนะของท่าน มองว่า การจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ช่วยสร้างให้ชุมชน
ของท่านเข้มแข็งได้หรือไม่ อย่างไร
2. ในทัศนะของท่าน มองว่า การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์มี
แนวทางอย่างไรบ้าง
3. ท่านคิดว่า สมาชิกในชุมชน และภาคส่วนต่างๆ ทั้งรัฐ เอกชน และประชาสังคมสามารถ
ร่วมกันสร้างกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างไรบ้าง

แนวคำถามสัมภาษณ์เจาะลึก ชุดที่ 2 : เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 1 กระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

1. หน่วยงานของท่านเข้ามามีส่วนร่วมหรือสนับสนุนในกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างไร

2. หน่วยงานของท่านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการระบุและการกำหนดความต้องการความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์หรือไม่ อย่างไร

3. หน่วยงานของท่านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคัดเลือกความรู้ ทั้งในส่วน (1) การใช้เทคนิควิเคราะห์ข้อมูลความรู้เกษตรอินทรีย์ และ(2) การสกัดความรู้เพื่อให้อยู่ในสภาพและรูปแบบที่สามารถออกมาใช้ได้หรือไม่ อย่างไร

4. หน่วยงานของท่านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการส่งมอบความรู้ ประกอบด้วย (1) การแจ้งหรือประกาศให้ทราบถึงความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ และ (2) การแบ่งปันความรู้ในโอกาสต่าง ๆ หรือไม่ อย่างไร

5. หน่วยงานของท่านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างความรู้ ประกอบด้วย (1) การระบุดึงความคิดใหม่ๆ (2) การประเมินความคิดใหม่ๆ (3) การรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ (4) การประเมินผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ (5) การคัดเลือกผู้ที่อยู่ในข่ายที่มีความคิดใหม่ๆ และ (6) การสร้างความรู้หรือไม่ อย่างไร

6. หน่วยงานของท่านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการรวบรวมและจัดเก็บทั้งในส่วน (1) การประเมินความรู้ (2) การออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ และ (3) การปรับปรุงแผนความรู้ให้ทันสมัยหรือไม่ อย่างไร

7. หน่วยงานของท่านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการปรับปรุงความรู้ ทั้งในส่วน (1) การระบุดึงความเปลี่ยนแปลง (2) การประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง และ (3) การปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัยหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 2 ปัญหา อุปสรรคของการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำ
เกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า ตำบลลานตากฟ้า
อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

1. ปัญหาและอุปสรรคในภาพรวมของกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์มี
อะไรบ้าง
2. ในขั้นตอนการระบุและการกำหนดความต้องการความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์มีปัญหา
อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
3. ในขั้นตอนการคัดเลือกความรู้มีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
4. ในขั้นตอนการส่งมอบความรู้มีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
5. ในขั้นตอนการสร้างความรู้มีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
6. ในขั้นตอนการรวบรวมและจัดเก็บมีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
7. ในขั้นตอนการปรับปรุงความรู้มีปัญหา อุปสรรคหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 3 แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตร
อินทรีย์

1. ในทัศนะของท่าน มองว่า การจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ช่วยสร้างให้ชุมชน
ของท่านเข้มแข็งได้หรือไม่ อย่างไร
2. ในทัศนะของท่าน มองว่า การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์มี
แนวทางอย่างไรบ้าง
3. ท่านคิดว่า สมาชิกในชุมชน และภาคส่วนต่างๆ ทั้งรัฐ เอกชน และประชาสังคมสามารถ
ร่วมกันสร้างกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างไรบ้าง

แนวคำถามสัมภาษณ์เจาะลึก ชุดที่ 3 : นักวิชาการ

ส่วนที่ 1 แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์

1. ในทัศนะของท่าน มองว่า การจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ช่วยสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งได้หรือไม่ อย่างไร
2. ในทัศนะของท่าน มองว่า การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ในภาพรวมควรมีแนวทางอย่างไรบ้าง
3. ท่านคิดว่า สมาชิกในชุมชน และภาคส่วนต่างๆ ทั้งรัฐ เอกชน และประชาสังคมสามารถร่วมกันสร้างกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ข
การลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล: ดร.ชมภูนุช หุ่นนาค
2. ตำแหน่งปัจจุบัน: อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต
วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
3. หน่วยงานที่สามารถติดต่อได้: วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
เบอร์โทร. 02 – 4416067
Chonpoonuch.hun@rmutr.ac.th
Chompoonuch7229@gmail.com
4. ประวัติการศึกษา
 - ระดับปริญญาเอก: มหาวิทยาลัยรังสิต ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.)
สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ปีการศึกษา 2557
 - ระดับปริญญาโท: มหาวิทยาลัยมหิดล ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.)
สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ปีการศึกษา 2553
(ทุนเฉลิมพระเกียรติ 60 ปี ครองราชสมบัติ
ประจำปีการศึกษา 2551 โดยบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล)
 - ระดับปริญญาตรี: มหาวิทยาลัยมหิดล ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.)
สาขาศาสนศึกษา (เกียรตินิยมอันดับ 2)
ปีการศึกษา 2551
มหาวิทยาลัยรามคำแหง ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.)
สาขารัฐศาสตร์ ปีการศึกษา 2553
5. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ: ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์, การบริหารนโยบายสาธารณะ และการวิจัยเชิงคุณภาพ
6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย
 - งานวิจัย:
ชมภูนุช หุ่นนาค. (2558). **คุณลักษณะผู้นำในการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามแนวการทำเกษตรแบบยั่งยืนศึกษารณิ: สหกรณ์บ้านคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล**

จังหวัดนครปฐม. ทูลสนับสนุนการทำวิจัยสำหรับคณาจารย์และบุคลากรวิทยาลัย
นวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ งบประมาณ
ประจำปี 2558.

- **งานวิจัยร่วม:**

การศึกษาและจัดทำแผนแม่บทอนุสรณ์สถานแผ่นดิน-จันโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
จังหวัดสมุทรสงคราม ประจำปีงบประมาณ 2558 ของสำนักงานการท่องเที่ยวและ
กีฬาจังหวัดสมุทรสงคราม (ผู้วิจัยร่วม)
การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ งบประมาณ
แผ่นดิน ประจำปี 2559 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (หัวหน้าโครงการ)

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล: ดร.ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง
2. ตำแหน่งปัจจุบัน: อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
และรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต
วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
3. หน่วยงานที่สามารถติดต่อได้
วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
เบอร์โทร. 02 – 4416067
Siriwat.ple@rmutr.ac.th
mewsiriwat@gmail.com
4. ประวัติการศึกษา
ระดับปริญญาเอก: มหาวิทยาลัยศรีปทุม ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.)
สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ปีการศึกษา 2557
ระดับปริญญาโท : มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (วท.ม.)
สาขาระบบสารสนเทศคอมพิวเตอร์
ปีการศึกษา 2544
ระดับปริญญาตรี: สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วท.บ.)
สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์ ปีการศึกษา 2539
5. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ
ระบบสารสนเทศ, การบริหารนโยบายสาธารณะ
6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย
- งานวิจัย:
ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง. (2558). **ประสิทธิผลการให้บริการระบบสารสนเทศของ**
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์. ทุนสนับสนุนการทำวิจัยสำหรับ
คณาจารย์และบุคลากรวิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชม
มงคลรัตนโกสินทร์ งบประมาณประจำปี 2558.

- งานวิจัยร่วม:

การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ งบประมาณ

แผ่นดิน ประจำปี 2559 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (ผู้วิจัยร่วม)

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล: ดร.วรรณรัตน์ อัสวเดชาชาญยุทธ์
2. ตำแหน่งปัจจุบัน: อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต
วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
3. หน่วยงานที่สามารถติดต่อได้: วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
เบอร์โทร. 02 - 4416067
4. ประวัติการศึกษา
 - ระดับปริญญาเอก: มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.)
สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ปีการศึกษา 2552
 - ระดับปริญญาโท: วิทยาลัยปทุมธานี รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.)
สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ปีการศึกษา 2547
 - ระดับปริญญาตรี: สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยการณีนพระบรมราชูปถัมภ์
ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.)
สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ปีการศึกษา 2546
5. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ: การเมืองการปกครอง, การปกครองท้องถิ่น
6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย
 - งานวิจัยร่วม:
การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ งบประมาณ
แผ่นดิน ประจำปี 2559 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (ผู้วิจัยร่วม)